

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

**Politické a správní aspekty rozvoje malých měst
(komparace Jihočeského a Ústeckého kraje)**

Disertační práce

Obor studia: Regionální a sociální rozvoj

Autor práce: Ing. Sylvie Kobzev Kotásková

Školitel: doc. PhDr. Jaroslav Čmejrek, CSc.

2018 ČZU v Praze

Poděkování

Chtěla bych poděkovat mému školiteli docentu Jaroslavu Čmejkovi za možnost psát tuto disertační práci pod jeho odborným dozorem a vedením a doktoru Janu Čopíkovi za velmi přínosné konzultace. Oběma děkuji za čas, který mi věnovali.

Ráda bych touto cestou poděkovala mé rodině za podporu, zejména manželovi a mamince za velikou podporu, pevné nervy a výdrž. Bez dobrých přátel a jejich podpory by tato práce také nevznikla – jmenovitě děkuji Petru Hanzlíkovi, Ondřeji Gojdovi a Janu Borákovi, kteří mi byli též oporou ve studiu.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Teoretická východiska	7
2.1. Obecní samospráva	7
2.1.1. Model veřejné správy a samosprávy.....	7
2.1.2. Obce, městyse, města, statutární města.....	11
2.1.3. Obce s rozšířenou působností a obce s pověřeným obecním úřadem.....	12
2.1.4. Orgány obce	13
2.2. Regionální rozvoj	16
2.2.1. Region	16
2.2.2. Regionální rozvoj.....	17
2.3. Sídlní struktura venkovského prostoru.....	17
2.3.1. Venkovské obce	17
2.3.2. Malá města.....	20
2.3.3. Vazby a vztahy: město – venkov	23
2.4. Lokální demokracie.....	25
2.4.1. Normativní a deskriptivní přístup k lokální demokracii	27
2.4.2. Volby do zastupitelstev obcí.....	28
2.4.3. Lokální politické stranictví	31
2.4.4. Koalice na komunální úrovni.....	32
2.4.5. Nezávislí kandidáti a jejich sdružení	35
2.5. Volební chování	37
3. Cíle disertační práce.....	40
4. Užité metody disertační práce.....	43
5. Socioekonomická a demografická charakteristika Jihočeského a Ústeckého kraje	45
5.1. Jihočeský kraj.....	45
5.2. Ústecký kraj	52
5.3. Jihočeský versus Ústecký kraj	57
6. Praktická část	59
6.1. Volby zastupitelstev obcí v České republice	59
6.2. Preferovaný způsob volby – komparace Jihočeského a Ústeckého kraje	75
6.2.1. Jihočeský kraj	78
6.2.2. Ústecký kraj	84

6.3. Případové studie	91
6.3.1. Trhové Sviny.....	92
6.3.2. Kaplice	99
6.3.3. Vodňany.....	103
6.3.4. Štětí	108
6.3.5. Krupka	111
6.3.6. Šluknov	113
7. Diskuse a závěry	117
Literatura.....	121
Přílohy.....	129

1. Úvod

Malá města představují základ systému venkovského osídlení zejména tím, že poskytují pracovní příležitosti a služby. Hustota osídlení malých měst spoluurčuje charakter venkovského osídlení. Malá města střední Evropy plní zejména funkci center společenského a hospodářského života regionů. Venkov, který je složen z malých sídel, je na malých městech závislý. Malá a velmi malá venkovská sídla většinou nevytvářejí dostatečně velké místní trhy, které by mohly ekonomicky udržet základní služby. Proto jsou obyvatelé těchto obcí nuceni uspokojovat nároky na služby (školy, zdravotní střediska atp.) v nejbližších malých městech. Po roce 1989 došlo k administrativnímu oddělení i velmi malých obcí od svých středisek. Se vznikem nových obcí či obcí nově obnovených se zhoršily podmínky pro plnohodnotné plnění státně správních funkcí. Následně byla vytvořena síť pověřených obecních úřadů. Většina jich sídlí právě v malých městech. Malá města neplní jen funkci zprostředkovatele pracovních příležitostí a služeb, ale zprostředkovávají také zájmové či společenské kontakty. Dále malá města zajišťují dopravní spojení pro sídla, jež se nenacházejí na hlavních trasách a spojích. Podstatnou úlohou malých měst je tvorba regionální identity. Jejich socioekonomické a demografické údaje jsou zpravidla mnohem známější než údaje o malých obcích. Malé obce většinou nejsou schopné se prosadit na poli potřebné viditelnosti a propagace, ta je zpravidla přenechávána sdružením obcí a jejich členům, které jsou ekonomicky nejstabilnější (Vaishar, 2012).

Malá města v České republice jsou zajímavým fenoménem nejen z hlediska vývoje sídelní struktury, ale také z hlediska vývoje územní správy a místního politického života. Politický proces patří k faktorům, které jednoznačně ovlivňují regionální rozvoj a jeho efektivitu ve venkovských oblastech. Jedná se zejména o reprezentování občanských zájmů a participaci občanů na veřejném životě obce. Participace na politickém a veřejném životě je zdrojem legitimacy politické moci a plní funkci integrace lokálních komunit.

Komunální politika se ve venkovských obcích a z části také v malých městech vyznačuje menší úlohou a organizační základnou národních politických stran. Naopak zde dochází k vyšší míře zapojení nezávislých kandidátů a jejich sdružení. Významnou roli také plní instituce občanské společnosti, které zastupují úlohu politických stran. Zájmové spolky a občanská sdružení jsou podstatnou součástí lokálního rozvoje a do jisté míry zajišťují stabilitu a funkčnost lokálních vlád. Ve venkovských obcích a malých městech dochází

k propojení participace občanů na veřejném životě obce a participace na politickém životě v obci.

V postkomunistických zemích v devadesátých letech se velmi rychle na obecní úrovni ujaly svobodné volby, ale místní samospráva zůstávala v „zárodečné“ podobě a stále se projevovala absence politického a ekonomického rozhodovacího mechanismu (Čmejrek a kol., 2009; Reid, 2003).

2. Teoretická východiska

2.1. Obecní samospráva

Obnovení obecní samosprávy v roce 1990 neodmyslitelně patřilo ke klíčovým krokům transformačního procesu po roce 1989. Již počátkem roku 1990 všechny velké politické strany a hnutí v České republice podporovaly teritoriální decentralizaci, zdůrazňovaly význam silných demokratických municipalit a vyhlašovaly záměr podporovat uskutečnění místní samosprávy. Tyto změny ovšem neprobíhaly rovnoměrně. Na obecní úrovni proběhly nejdříve změny institucionálního charakteru, vedle toho existovala paralelně dříve zaběhnutá podřízenost místní správy ústřední moci. Obnovená místní samospráva po určitou dobu zůstávala v zárodečné podobě s projevem absence skutečného politického a ekonomického rozhodovacího mechanismu. I po 25 letech od obnovení obecní samosprávy je mnoho identifikovatelných překážek, se kterými se potýká místní samospráva dodnes. Vzhledem k tomu, že došlo k významným změnám v sídelní struktuře, existence velkého množství příliš malých obcí s problematickou soběstačností zůstává i nadále limitujícím faktorem lokální politiky a správy na území České republiky (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010: 37).

2.1.1. Model veřejné správy a samosprávy

Komunální politika se uskutečňuje v prostředí lokální samosprávy a je realizovatelná pouze v prostředí státu. Se vznikem státu je úzce propojena veřejná moc. Dle Koudelky (2007) je „veřejná moc schopnost autoritativně rozhodovat o právech a povinnostech subjektů“. V případě výkonu veřejné moci nezákonnodárnou a nesoudní formou lze hovořit o veřejné správě. Veřejná správa plní funkci institutu, který slouží občanům k uskutečnění jejich práva na správu věcí veřejných. Veřejná správa se uskutečňuje jako státní správa, samospráva (územní, profesní) nebo jiná veřejnoprávní korporace (Koudelka, 2007: 15).

Nositelům veškeré veřejné moci je stát, který na základě vlastního rozhodnutí může část veřejné moci přenechat jiným subjektům nestátního charakteru. Územní samospráva se tedy podílí na výkonu tzv. zbývající veřejné moci. Mezi subjekty nestátního charakteru lze řadit veřejnoprávní korporace, které se obvykle člení dle územního a zájmového kritéria. Mezi územní veřejnoprávní korporace v rámci území České republiky patří obce a kraje. Zájmovými veřejnoprávními korporacemi jsou zejména profesní komory (Balík, 2009: 12).

Základními prvky samosprávy jsou území nebo lidská činnost, vůči kterým působí (např. obec); osoby, které jsou podřazeny samosprávě (např. obyvatelstvo obce); existence

samosprávy jako právnické osoby veřejného práva se soustavou samosprávných orgánů (obec s radou obce a zastupitelstvem)¹; vlastní hospodaření a rozpočet. Obecně v samosprávě převažuje kolegiální řízení nad individuálním, laické složení hlavních orgánů nad řízením byrokratickým a princip volby hlavních orgánů nad jmenováním. Samospráva má vlastní primární právní normotvorbu tvořenou dle vlastní politické vůle a disponuje také vlastním výkonem veřejné správy (Koudelka, 2007: 21).

V českém prostředí se pojmem územní samospráva v lokální podobě rozumí oprávnění obce obstarávat určitý, právem vymezený svých záležitostí samostatně a relativně nezávisle na státu, jehož je obec nedílnou součástí. Obecní samospráva se věnuje realizaci vlastní samosprávné moci. Vzhledem k tomu, že obec není schopná veškeré úkoly své vlastní správy vykonávat sama, zřizuje příslušné samosprávné orgány.

Existence samosprávy omezuje vládní byrokracii a také díky tomu se stává vztah státu a samosprávy konfliktním. Samospráva vede k pluralitě moci a tím přispívá k větší svobodě jedince. Bez územní samosprávy nelze hovořit o zcela demokratickém a svobodném systému vládnutí. Smysl a potřebnost územní samosprávy je podpořena principem subsidiarity. Tento princip má zajistit, aby veškerá opatření byla přijímána co nejbližší občanům (Balík, 2009: 12).

Moderní státy nejsou obvykle schopny zajišťovat výkon moci veřejné jen prostřednictvím centrálních státních orgánů. Moderní státy mají úřady vykonávající veřejnou moc rozptýlené po celém území státu. Dle poměru, jaký zaujímají úřady územní státní správy k úřadům územní samosprávy, je možné rozlišit tři typy obecních zřízení. Jedná se o plnou samosprávu, oddělenou státní správu a smíšenou veřejnou správu. Celá střední Evropa, Českou republiku nevyjímaje, realizuje smíšenou veřejnou správu. V rámci smíšené veřejné správy jsou na orgány územní samosprávy v rámci tzv. přenesené působnosti přeneseny některé úkoly státní správy (kde samosprávné orgány nevystupují jako samosprávné, ale jako orgány státní správy řízené nadřízenými státními orgány). V rámci smíšené veřejné správy tedy dochází k propojení dvojí působnosti obcí. Jedná se o přirozenou a přenesenou působnost obcí. Přirozená působnost zahrnuje vše, co spadá do zájmů obce a co může obec sama vykonávat. Přenesená působnost obce zahrnuje plnění určitých veřejných záležitostí, které na obce deleguje stát. Obce v tomto případě vykonávají přenesenou státní správu.

¹ Samospráva, jakožto právnická osoba disponuje základními právy, která jsou z povahy věci přiznávána právnickým osobám (např. právo na spravedlivý proces, vlastnictví atd.)

Obce si většinou mohou svojí vnitřní a vnější organizaci upravovat samostatně, základy vnitřní organizace obce upravují zákony. Konkrétní naplnění, personální zabezpečení a dále také zřízení nebo nezřízení konkrétních orgánů záleží jen na obci (Balík, 2009: 13,14,15).

Lokální samosprávy jsou významnými institucionálními aktéry venkovských obcí. Lokální samosprávy mají uvnitř obcí značnou míru legitimacy opřenu o výsledky voleb do zastupitelstva obce. Autorita vedení obce vyplývá z legislativních pravidel, ale je také mimo jiné výsledkem volebního procesu. Je tedy podpořena tím, že členové samosprávy byli voliči zvoleni a disponují tak jistou mírou důvěry.

Samosprávy obcí hospodaří s pravidelným rozpočtem, který v malých municipalitách znamená největší finanční zdroj využitelný pro péči o obec. K nejdůležitějším úkolům v rámci samosprávy obce patří všestranný rozvoj obce (Zákon o obcích a obecním zřízení č. 128/2000 Sb.). Roztříštěná struktura obcí v ČR však rozvojové působení místních samospráv značně limituje. Jedná se o to, že zástupci malých obecních samospráv jsou ve srovnání s jinými politickými institucemi slabí soupeři. Další limitou je to, že malé měřítko obcí, kde místní samosprávy fungují, neumožňuje zacílit na takové aspekty rozvojového působení, jež mají svou povahou nadlokální charakter. Dle Vajdové a kol. (2006) je typickým příkladem oblast ekonomického rozvoje. Malé obce disponují pouze slabou ekonomickou funkcí a ta nadále slábne. Eliminovat nevýhody malé velikosti venkovských obcí lze kupříkladu rozvojem spolupráce mezi obcemi či funkčním slučováním některých agend (Vajdová, Čermák, Illner, 2006).

Specifickým rozvojovým faktorem (kromě činnosti samosprávy obce jako celku) je významná činnost starosty obce. Starosta v malých obcích je výrazně dominantním aktérem samosprávy. V obcích, kde se nevolí rada obce, zastupuje tuto funkci starosta. Disponuje exekutivní mocí a sám rozhoduje o hospodaření obce. V malých obcích má starosta obce také administrativní funkci. Starostu malých obcí lze tak (dle výzkumných prací Bernarda a kol. 2011) označit za lokálního leadera. Existuje rozsáhlá teorie lokálního politického vůdcovství, kde je možné identifikovat „prorozvojové“ charakteristiky výkonu role starosty obce.

Leadership je takový způsob jednání, který přesvědčí nebo inspiruje ostatní k aktivitě, vůči které na začátku existovala jistá rezistence (Leach, Wilson, 2000). Hlavní složkou leadershipu je tedy naplnit stanovené cíle s pomocí ostatních. Leadership je spjat s určitými formálními pozicemi, jež svým nositelům dávají i institucionální zdroje k tomu, aby funkci leadera mohli vykonávat. Ve výzkumu lokální politiky tak často splývají analýzy

leadershipu s rolí starosty obce. Úspěšný rozvoj obce je tedy v souladu s vůdcovskou pozicí starosty obce (Bernard, Kostelecký, Illner, Vobecká, 2011, 28).

Rozhodování je v rámci územní samosprávy České republiky svěřeno zejména voleným zastupitelstvům. Dle zákona o obcích je zastupitelstvu vyhrazeno rozhodování o takových záležitostech. Jako je např. schvalování rozpočtu obce, schvalování programu rozvoje obce, zřizování a rušení výborů zastupitelstva, vydávání obecně závazných vyhlášek, rozhodování o vyhlášení místního referenda. Přestože má zastupitelstvo obce mnoho pravomocí, iniciační roli v rozhodování mít nutně nemusí (Kopřiva, Čopík, Čmejrek, 2017).

Komunální systém se v různých zemích liší jak z hlediska kompetence, tak politické relevance jednotlivých orgánů obcí. Mouritzen a Svara, věnující se typologii zaměřené na vnitřní uspořádání obcí, se zaměřují na pozici starosty. Dle této typologie rozlišují čtyři typy obecního uspořádání. Prvním typem je silný starosta, který ovládá většinu v zastupitelstvu a vykonává většinu exekutivních pravomocí. Je volen přímo. Dalším typem je starosta – vůdce výboru. Jedna osoba je politickým vůdcem obce a nemusí to být starosta. V tomto případě se starosta o exekutivní pravomoci dělí s kolektivním orgánem, může i nemusí mít kontrolu nad zastupitelstvem. Třetím uspořádáním je systém kolektivního vedení, kde jsou exekutivní pravomoci svěřeny kolektivnímu orgánu, jehož členy jsou členové zastupitelstva. Posledním typem vnitřního uspořádání obce je systém manažerského výboru. Exekutivní funkce vykonává profesionální administrativa a starosta má jen reprezentativní funkci (Mouritzen, Svara, 2002).

Mouritzenova a Svarova typologie zahrnuje země západní Evropy. Typologii o země střední a východní Evropy rozšířili Heineit a Hlepas (2006). Autoři hodnotí postavení místních samospráv vůči vyšším vládním úrovním. V České republice je od roku 1990 dle výše uvedené typologie obecní pořádek a postavení starosty systémem „kolektivního vedení“. Rada obce je pak exekutivním kolektivním orgánem obce voleným zastupiteli obce z vlastních řad. Starosta je jeden ze členů rady obce. V obcích, kde není volena rada obce, má starosta obce spíše faktickou podobu systému silného starosty, anebo vůdce výboru. Za předpokladu, že v obci rada není (má méně než 15 zastupitelů), pravomoci rady přebírá starosta obce (Jüptner, Polinec, 2009).

Role starosty obce v České republice prošla v průběhu let mnoha změnami. V době rakouské monarchie bylo výkonným orgánem obce představenstvo, rozhodování příslušelo zejména starostovi obce a byl odpovědný za jednání členů rady. V roce 1918 se rada obce

stala usnášejícím sborem a rozhodovala ve sboru. Starosta a další radní byli voleni členy zastupitelstva ze svých řad. Rada byla povinně zřizována ve všech obcích republiky. V roce 1945 byly v Československu zřízeny národní výbory, výkonným orgánem byla rada národního výboru (Čopík, 2014).

Podstatnou součástí politického procesu a politického rozhodování na všech úrovních je důvěra občanů v instituce. Z výzkumů veřejného mínění vyplývá významný rozdíl mezi lokální politikou a národní úrovní. Na lokální úrovni politiky nedochází k odcizení politické sféry od občanů, které je obvyklé na národní úrovni politiky (Bernard a kol., 2011). Důvěra občanů v instituce souvisí s politickou kulturou a rozhodovacími mechanismy. Velký vliv na důvěru občanů v instituce má velikost obce (Kopřiva, Čopík, Čmejrek, 2017).

2.1.2. Obce, městyse, města, statutární města

Všechny obce v rámci České republiky si jsou rovny ve své autonomii. V praxi jsou si obce však rovny pouze před zákonem v souvislosti s jejich samostatným rozhodováním. Obce rozlišuje jejich teritoriální velikost, počet obyvatel, majetkové poměry, politický vliv a relevance v rámci politického systému (Valeš, 2006: 119).

Do června roku 2006 se obce dělily pouze na statutární města, města a obce. Kategorie městys se do české komunální politiky vrátila s novelou zákona o obcích v roce 2006. Obecně lze říci, že kategorie městys je typ obce velikostně a významově stojící mezi městem a vsí (Balík, 2009: 21). Městys je tedy nové označení obce, které uděluje předseda Poslanecké sněmovny na žádost dané obce, nebo jej předseda Poslanecké sněmovny může udělit na základě historického doložení statutu městyse (který byl před 17. 5. 1954 obci odebrán), (Valeš, 2006: 120).

Pro to, aby se obec stala městem, je zapotřebí, aby dosáhla počtu 3 000 obyvatel (pouze za předpokladu, že tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády). Tato hranice počtu obyvatel se nevztahuje na výše zmíněné historické důvody.

Aby se obec stala městem, není potřeba právního nároku. Záleží pouze na předsedovi Poslanecké sněmovny a jeho vůli. Na základě rozhodnutí vlády jsou žádosti o stanovení obce městem zprvu posouzeny Ministerstvem vnitra, to ověří naplnění kritéria v počtu obyvatel a kritérií stanovených usnesením vlády a následně vyhotoví návrh vyjádření pro vládu (Balík, 2009: 22).

Statutárními městy byla před rokem 1989 města s počtem obyvatel vyšším než 100 tisíc. V novém systému po roce 1989 přestalo být toto pravidlo relevantní. Demokratické obecní

zřízení nemá pravidlo na udělení statusu statutárního města, z toho důvodu jsou jimi ta města, která jsou v zákoně o obcích vyjmenována. Se vznikem každého nového statutárního města je tak zapotřebí zákon novelizovat (Valeš, 2006: 120). Území statutárních měst se člení na městské části či městské obvody s vlastními orgány samosprávy. Města, která jsou územně členěná, upravují své vnitřní poměry ve věcech správy města statutem. Ten je vydáván formou obecně závazné vyhlášky.

Smysl institutu statutárního města spočívá zejména v možnosti upravit si statutem vnitřní organizaci, zřídit nižší úroveň samosprávy v podobě městských částí. Mnohdy města o statut statutárního města usilují jen z důvodu prestiže, neboť se ze starosty obce stává primátor a z místostarosty náměstek primátora atd. (Balík, 2009: 21, 22).

2.1.3. Obce s rozšířenou působností a obce s pověřeným obecním úřadem

Specifickou kategorií obcí jsou municipality, které vykonávají přenesenou státní správu ve větším rozsahu. V souvislosti s reformou české veřejné správy došlo mimo jiné k přestrukturování výkonu části státní správy. Státní správa byla do té doby vykonávána okresními úřady, které fungovaly mezi lety 1848 – 2002 (v letech 1939-1945 byly nad okresy oberlandráty a od roku 1945 do roku 1990 se jednalo o okresní národní výbory). Okresní úřady byly zrušeny k poslednímu prosinci roku 2002 na základě zákona č. 147/2000 Sb., o okresních úřadech. Pravomoci těchto úřadů byly rozděleny jednak vzhůru (na krajské úřady) a jednak dolů (na konkrétní větší obce, nově pojmenované jako obce s rozšířenou působností, případně na obce s pověřeným obecním úřadem).

Se zánikem okresních úřadů nezanikly však okresy jakožto správní jednotky, neboť zůstaly pro mnoho oborů nejnižšími jednotkami (Balík, 2009: 23, 24).

Státní správa, kterou vykonává obec, je přenesenou působností obce. Přenesená působnost je určena ve speciálních zákonech, kde je na obce přenesena rozdílná míra státní správy. Podle Ústavy České republiky může zákon svěřit orgánům územní samosprávy výkon státní správy. Při výkonu přenesené působnosti se obec řídí právním řádem, usneseními vlády a směrnicemi ústředních správních úřadů. Směrnice ústředních správních orgánů musí být publikovány ve Věstníku vlády pro orgány krajů a orgány obcí, teprve potom se stávají závaznými.² Odbornou pomoc orgánům obcí v přenesené působnosti vykonává podle zákona o obcích krajský úřad. Metodickou a odbornou pomoc ale mohou

² Věstník vlády pro orgány krajů a orgány obcí je vydáván dle potřeby Ministerstva vnitra

dle principu vzájemné součinnosti ve veřejné správě poskytovat i jiné správní úřady. Za předpokladu výkonu přenesené působnosti formou individuálních právních aktů (správní rozhodnutí) je daná obec vázaná i právním názorem odvolacího orgánu, správního soudu či Ústavního soudu. Výkon přenesené působnosti je povinností i právem obce. Za výkon přenesené působnosti odpovídá obec státu (Koudelka, 2007: 148, 149).

Podle míry přenesené působnosti je možné rozlišit osm skupin obcí: *všechny obce*, na které je přenesen základní výkon státní správy (tyto obce je možné též označit za obce 1. stupně přenesené působnosti); *obce s matričním úřadem*; *obce se stavebním úřadem*; *obce s pověřeným obecním úřadem* (označují se také jako obce 2. stupně přenesené působnosti). Obec s pověřeným obecním úřadem je zároveň obcí s matričním a stavebním úřadem; *obce s rozšířenou působností* (též obec 3. stupně přenesené působnosti). Obec s rozšířenou působností je současně obcí s pověřeným obecním úřadem; *statutární města*. Jedná se o města, která na rozdíl od jiných obcí musí v přenesené působnosti pořizovat územní energetickou koncepci, podobně jako kraje; *Brno se zvláštní přenesenou působností*; *Praha s působností kraje*. Praha, respektive její městské části, má také působnost obce s rozšířenou působností (Koudelka, 2007: 149, 150).

Obec se mimo jiné může stát součástí svazku obcí. Svazek obcí je právnickou osobou a členy svazku mohou být pouze obce. Mezi hlavní činnosti svazku obcí patří zejména školství, sociální péče, cestovní ruch, ochrana životního prostředí a správa majetku obcí (Čmejrek, Bubeníček, Luhanová, 2004, s. 38). Dle zákona o obcích mají obce právo být členy svazku obcí za účelem ochrany a prosazování svých společných zájmů. Obce mohou tvořit svazky obcí a také vstupovat do svazků obcí, které jsou již vytvořené (Zákon č. 2/2003 Sb.). Svazek obcí by měl mimo jiné pomoci při vytváření sounáležitosti spádových obcí se svým „malým“ okresem. Města s rozšířenou působností vykonávají v obcích svých správních obvodů jen přenesenou působnost. Pro koordinaci samostatné působnosti neexistuje pro obce žádný oficiální společný orgán (Čopík, 2006: 145).

2.1.4. Orgány obce

Obec jako veřejnoprávní korporace může navenek vystupovat jen prostřednictvím svých orgánů. Zákon o obcích a obecním zřízení č. 128/2000 Sb. rozlišuje zastupitelstvo obce, radu obce, starostu, obecní úřad, zvláštní orgány obce a dále komise za předpokladu, že je jim svěřen výkon přenesené působnosti. Specifickým orgánem je správa obce.

„Zastupitelstvo obce je složeno z členů zastupitelstva obce, jejichž počet na každé volební období stanoví v souladu s tímto zákonem zastupitelstvo obce nejpozději do 85 dnů přede dnem voleb do zastupitelstev v obcích.“ (Čmejrek, Bubeníček, Luhanová, 2004: 43). Zastupitelstvo obce je základním orgánem obecní samosprávy z toho důvodu, že o složení zastupitelstva rozhodují přímo občané v komunálních volbách. Tabulka č. 1 znázorňuje počet členů v zastupitelstvu obce k počtu obyvatel.

Tabulka č. 1.: Počet členů zastupitelstva obce

Do 500 obyvatel	5 až 15 členů
Od 500 do 3 000 obyvatel	7 až 15 členů
Od 3 000 do 10 000 obyvatel	11 až 25 členů
Od 10 000 do 50 000 obyvatel	15 až 35 členů
Od 50 000 do 150 000 obyvatel	25 až 45 členů
Nad 150 000 obyvatel	35 až 55 členů

Zdroj: Čmejrek, J., Bubeníček, V., Čopík, J., Demokracie v lokálním politickém prostoru. Praha 2010

Zastupitelstvo obce rozhoduje ve věcech samostatné působnosti obce. Dle zákona o obcích a obecním zřízení č. 128/2000 Sb. do samostatné působnosti obce patří záležitosti, které jsou v zájmu obce a občanů obce, pokud nejsou zákonem svěřeny krajům nebo pokud nejde o přenesenou působnost orgánů obce nebo o působnost, která je zvláštním zákonem svěřena správním úřadům jako výkon státní správy, a dále záležitosti, které do samostatné působnosti obce svěří zákon (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010: 40). Do vyhrazené působnosti zastupitelstva patří následující činnosti: schvalovat program rozvoje obce; schvalovat rozpočet obce, závěrečný účet obce a účetní závěrku obce sestavenou k rozvahovému dni; zřizovat trvalé a dočasné peněžní fondy obce; zřizovat a rušit příspěvkové organizace a organizační složky obce, schvalovat jejich zřizovací listiny; rozhodovat o založení nebo rušení právnických osob, schvalovat jejich zakladatelské listiny, společenské smlouvy, zakládací smlouvy a stanovy a rozhodovat o účasti v již založených právnických osobách; delegovat zástupce obce; navrhopvat zástupce obce do ostatních orgánů obchodních společností, v nichž má obec majetkovou účast, a navrhopvat jejich odvolání; vydávat obecně závazné vyhlášky obce; rozhodovat o vyhlášení místního referenda; navrhopvat změny katastrálních území uvnitř obce, schvalovat dohody o změně hranic obce a o slučování obcí; určovat funkce, pro které budou členové zastupitelstva obce uvolněni; zřizovat a rušit výbory, volit jejich předsedy a další členy a odvolávat je z funkce; volit z řad

členů zastupitelstva obce starostu, místostarosty a další členy rady obce (radní) a odvolávat je z funkce, stanovit počet členů rady obce, jakož i počet dlouhodobě uvolněných členů tohoto zastupitelstva, zřizovat a zrušovat výbory; stanovit výši odměn neuvolněným členům zastupitelstva obce; zřizovat a zrušovat obecní policii; rozhodovat o spolupráci obce s jinými obcemi a o formě této spolupráce; rozhodovat o zřízení a názvech částí obce, o názvech ulic a dalších veřejných prostranství (§ 84 odst. 2 zákona č. 128/2000b Sb., o obcích (obecní zřízení)).

Zastupitelstvo obce se může usnášet jen za přítomnosti nadpoloviční většiny všech členů a schází se dle potřeby (nejméně však jednou za tři měsíce), vždy na území obce. Zasedání zastupitelstva svolává starosta, který jej i řídí. Oznámení o konání zastupitelstva musí být vždy zveřejněno nejméně sedm dnů před jeho konáním, zápis ze zasedání zastupitelstva se dokládá do 10 dnů od konání schůze zastupitelstva a je uložen na obecním úřadu komukoli k nahlédnutí (Balík, 2009).

Rada obce je výkonným orgánem obce v oblasti samostatné působnosti. Jedná se o orgán, který je za výkon své funkce odpovědný zastupitelstvu obce. V obcích, kde se rada obce nevolí, zastává tuto funkci starosta. Rada obce je tvořena starostou obce, místostarostou a dalšími členy rady, kteří jsou voleni z řad zastupitelstva. Počet členů obecní rady musí být vždy lichý. Minimální počet členů rady obce je 5, maximální 15. Schůze rady obce se konají podle potřeby a jsou neveřejné. Obecní rada je schopna se usnést za přítomnosti nadpoloviční většiny všech členů (Čmejrek, Bubeníček, Luhanová, 2004).

Starosta obce zastupuje obce navenek a je spolu s místostarostou volen z řad zastupitelstva obce. Starosta i místostarosta obce musejí být občany České republiky. Starosta obce odvolává a jmenuje tajemníka obecního úřadu. Za předpokladu, že je starosta ze své funkce odvolán, nebo se vzdal své funkce, vykonává jeho pravomoc až do zvolení nového starosty místostarosta (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010; zákon č. 128/2000b Sb., o obcích (obecní zřízení)).

Obecní úřad je tvořen starostou, místostarostou, tajemníkem obecního úřadu (je-li funkce tajemníka zřízena) a zaměstnanci obecního úřadu. V čele obecního úřadu stojí starosta obce. Rada obce může pro jednotlivé činnosti obecního úřadu zřídit odbory a oddělení, v nich jsou zastoupeni zaměstnanci obce zařazení do obecního úřadu. V obcích s rozšířenou působností a obcích s pověřeným obecním úřadem se zřizuje funkce tajemníka. Tajemník obecního úřadu je odpovědný za plnění svých úkolů v samostatné i přenesené

působnosti starostovi obce. Není-li v obci tajemník obecního úřadu stanoven, plní jeho funkci starosta obce (Balík, 2009).

Výbory zastupitelstva, komise rady. Zastupitelstvo obce může zřizovat iniciativní a kontrolní orgány v podobě výborů, rada obce zřizuje komise. Zastupitelstvo má vždy povinnost zřídit dva výbory, kontrolní a finanční. V částech obce může zastupitelstvo obce zřídit osadní nebo místní výbor (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010; zákona č. 128/2000b Sb., o obcích (obecní zřízení)).

2.2. Regionální rozvoj

2.2.1. Region

Podle zákona č. 248/2000 Sb. o podpoře regionálního rozvoje je region územním celkem vymezeným pomocí administrativních hranic krajů, okresů, obcí nebo sdružení obcí, jehož rozvoj je podporován. Dle Skokana (2003) je region územím s definovanými prvky, v němž existuje specifická funkční infrastruktura s cílem prosadit společný zájem na rozvoji regionu a na zlepšení blahobytu občanů (Stejskal, Kovárník, 2009: 20).

Pro vymezení termínu region existuje mnoho definic. V odborné literatuře se k definování pojmu region přistupuje v objektivním a subjektivním pojetí. Objektivní pojetí termínu region vychází z konceptu geografické determinace, jehož podstatou je předpoklad, že geografické prostředí a jeho jednotlivé složky předurčují lidské a ekonomické charakteristiky. Dle objektivního přístupu je region vymezen na základě jasně definovatelných kategorií (např. administrativní hranice území, geografické prostředí atd.) (Dušek, 2010: 12). Subjektivní pojetí vychází z předpokladu, že region a jeho hranice jsou spojeny s určitými charakteristickými rysy (např. kultura, historie atp.), a které není možné tudíž vymezit (Kadeřábková, Khendriche-Trhlínová, 2008: 9).

V dnešní době se pojem region užívá zejména ve vztahu k regionálnímu rozvoji souvisejícímu se strukturální a regionální politikou EU. „Hovoří se o regionech zaostalých, strukturálně postižených, o venkovských mikroregionech, o regionech soudržnosti apod.“ Toto užití implikuje region jako jednotku menší než stát a rovinu regionálního rozhodování jako nižší než státní či vládní úroveň. Někdy jsou ovšem i tyto regiony chápány jako protiváha států, „Evropa regionů“ se dává do protikladu k „Evropě států“ (Dušek, 2010: 14). Fiala a Říchová (2002) charakterizují region jako územní celek, který je menší než stát a je jeho součástí.

2.2.2. Regionální rozvoj

Regionální rozvoj je cílený ekonomický rozvoj rozsáhlejšího území, než je geografické vymezení municipality. V úzkém pojetí si pod pojmem regionální rozvoj lze představit jen ekonomický rozvoj konkrétního územního celku. V současnosti se termínem regionální rozvoj rozumí celkový růst socioekonomického potenciálu regionu, možné zvyšování konkurenceschopnosti, využití lokálního rozvojového potenciálu atp. Z pohledu regionální politiky se jedná o cílenou, strategicky zaměřenou a koordinovanou snahu místních aktérů zlepšit místní sociální, ekonomickou, environmentální úroveň regionu a zvýšit kvalitu života místních obyvatel (Stejskal, Kovárník, 2009: 27).

Problematika regionálního rozvoje se dostává stále více do popředí zájmu výzkumných prací. „...hledá se kompromis mezi výší solidarity bohatších regionů s chudými, mírou zasahování státu do ekonomiky na úkor potlačování ekonomické konkurenceschopnosti jednotlivých subjektů v ekonomice a ekonomickým rozvojem za předpokladu jeho trvalé politické, sociální, ekologické udržitelnosti“ (Dušek, 2010: 28).

2.3. Sídlní struktura venkovského prostoru

2.3.1. Venkovské obce

Definování venkovské obce pro potřeby politického výzkumu nelze jednoznačně vyřešit. Perlín se k vymezení venkova vyjadřuje takto: „Dosavadní přístupy k vymezení venkova v České republice jsou velmi diferencované a nejsou ani kodifikovány a ani neexistuje obecně vnímaná hranice mezi venkovem a městem. Vymezení území na urbanizovaný a rurální prostor je těsně svázáno s historickými, politickými, kulturními a administrativními souvislostmi vývoje, a proto proces stanovení jednotné definice postupuje vpřed velmi pomalu.“ Dále Perlín uvádí: „Změny administrativních hranic jednotlivých sídel v období slučování obcí především v sedmdesátých a osmdesátých letech... a následná dezintegrace obcí v počátku 90. let přinesly celou řadu změn do správního vymezení jednotlivých obcí, takže v současné době jsou jen velmi obtížné retrospektivní srovnávací studie dlouhodobého vývoje jednotlivých sídel“ (Perlín, Kučerová, Kučera, 2010: 161-187).

Vymezit venkovské obce je možné třemi způsoby. Prvním způsobem vymezení venkovských obcí je kritérium počtu obyvatel. Druhý přístup za venkovskou obec považuje obec, která nemá status města. Třetí způsob vymezuje venkovské obce dle hustoty zalidnění (Čmejrek a kol., 2009: 9). V České republice existovala hranice oddělující venkovské obce

a města stanovená na 2 000 obyvatel. Dle zákona č. 128/2000 Sb. o obcích byla hranice počtu obyvatel zvýšena na 3 000.

V České republice bylo k 1. 1. 2015 628 obcí, které měly status města (tabulka č. 2). V těchto obcích žilo 7 294 491 obyvatel (ČSÚ).

Tabulka č. 2: Města a neměstské obce v ČR

	Počet obcí		Počet obyvatel	
	Abs.	%	Abs.	%
Statutární město	26	0,4	3 596 617	34,2
Město	602	9,6	3 697 874	35,2
Městys	214	3,4	251 303	2,4
Ostatní obce	5 411	86,5	2 966 625	28,2
Celkem v ČR	6 253	100 %	10 512 419	100 %

Zdroj: vlastní zpracování dle dat ČSÚ (Malý lexikon obcí ČR 2014)

Pro konvenční vymezení venkovské obce se užívá ukazatele hustoty zalidnění. Ve státech EU se pro potřeby vymezení venkovského prostoru zpravidla užívá vymezení venkova jako území s hustotou obyvatelstva do 100 obyvatel na 1 km². Venkov je definován jako území základních územních samosprávných celků, jejich hustota osídlení je nižší než 100 obyvatel na 1 km² (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010: 90).

Při tomto vymezení je podstatné, jaké jednotky si pro hustotu zalidnění stanoví. Za předpokladu, že územními jednotkami stanovíme např. katastrální území, pak bude hustota zalidnění vyšší než 100 obyvatel na 1 km². V případě velkých územních jednotek (okresů, krajů) lze předpokládat, že hustota zalidnění bude nižší a tudíž územní jednotky charakterizovány jako venkovské. Všechny okresy Jihočeského kraje s výjimkou Českých Budějovic je možné dle tohoto kritéria hodnotit jako venkovské. Při hodnocení hustoty zalidnění dle krajů je možné celý Jihočeský kraj hodnotit jako venkovský (Perlín, Kuldová, 2008: 487), (tabulka č. 3).

Tabulka č. 3: Hustota zalidnění (obyvatel/1 km²) – Jihočeský kraj

Název správního obvodu obce s rozšířenou působností	Hustota obyvv./km ²
Jihočeský kraj	
Blatná	50
České Budějovice	169
Český Krumlov	37
Dačice	41
Jindřichův Hradec	51
Kaplice	40
Milevsko	48
Písek	70
Prachatice	40
Soběslav	68
Strakonice	79
Tábor	80
Trhové Sviny	41
Třeboň	46
Týn nad Vltavou	54
Vimperk	33
Vodňany	65

Zdroj: ČSÚ, 2014

V rámci výzkumu politického procesu a v něm zastoupených politických subjektů je zapotřebí ve venkovském prostoru brát ohled na síť politických a správních vztahů. Z tohoto hlediska není možné se striktně držet výše zmíněných vymezení a z venkova vyčlenit všechny obce disponující statutem města (Čmejrek a kol., 2009: 11), neboť „představa venkova bez malých měst by byla v Čechách výrazně ahistorická, protože kultura – včetně kultury politické – byla po dlouhá období moderního věku nesena právě malými městy“ (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010: 92).

Politický proces, jeho vývoj a chování politických subjektů je do jisté míry závislé na počtu obyvatel obce. Rozčlenění obcí dle velikostních kategorií ukazuje tabulka č. 3. Česká republika se z hlediska rozčlenění obcí do velikostních kategorií vyznačuje hustým a velmi roztráštěným osídlením, se značným počtem malých venkovských obcí, které mají vlastní samosprávu (Čmejrek, 2003: 272).

Tabulka č. 4: Velikostní skupiny obcí

Velikostní skupiny obcí	Počet obcí		Počet obyvatel	
	Abs.	%	Abs.	%
Do 199	1 455	23,3	180 685	1,7
Od 200 do 499	2 001	32	651 677	6,2
Od 500 do 999	1 369	21,9	962 432	9,2
Od 1 000 do 1 999	745	11,9	1 038 124	9,9
Od 2 000 do 4 999	412	6,6	1 250 829	11,9
Od 5 000 do 9 999	140	2,2	960 028	9,1
Od 10 000 do 19 999	68	1,1	950 621	9
Od 20 000 do 49 999	43	0,7	1 252 935	11,9
Od 50 000 do 99 999	15	0,24	1 078 391	10,3
Nad 100 000	5	0,08	2 186 697	20,8
Celkem ČR	6 253	100	10 512 419	100

Zdroj: vlastní zpracování dle dat ČSÚ (Malý lexikon obcí ČR 2014)

Z tabulky č. 4 vyplývá, že téměř čtvrtina obcí v České republice má méně než 200 obyvatel. Přibližně 55 % obcí má méně než 500 obyvatel. Počet obcí do 5 000 obyvatel činí téměř 97 % všech obcí ČR (ČSÚ).

2.3.2. Malá města

Malá města jsou v rámci sídelní struktury velmi specifickým fenoménem. Počet obyvatel v malých městech České republiky má vzestupnou tendenci. Naopak je tomu u měst střední či větší velikosti, kde počet obyvatel klesá (Vaishar, 2008: 5).

Malá města představují v sídelní struktuře západní a střední Evropy typický jev. Výjimku netvoří ani území Čech, Moravy a Slezska. Z historického i soudobého pohledu činí hustá síť malých měst přístupnými městské služby, pracovní příležitosti, sociální kontakty a informace také obyvatelům venkova. Spolu s velkými a středními venkovskými sídly jsou dnes malá města jedinými prvky systému osídlení ČR, jejichž počet obyvatel se zvyšuje (Vaishar, 2008). Ve střední Evropě se obvykle jako malé město označuje municipalita s maximálně 20 tisíci obyvateli. Antonín Vaishar se v podmínkách ČR kloní spíše k hranici 15 tisíc obyvatel (Vaishar, 2008). Dolní hranice počtu obyvatel u měst prakticky neexistuje. Významný počet municipalit však nese označení město na základě historického statusu (Čmejrek, Čopík, 2013).

Malá města v České republice jsou zajímavým fenoménem nejen dle vývoje sídelní struktury, ale také z hlediska vývoje územní správy a místního politického života. Politický proces patří k faktorům, které jednoznačně ovlivňují regionální rozvoj a jeho efektivitu ve venkovských oblastech. Jedná se zejména o reprezentování občanských zájmů a participaci občanů na veřejném životě obce. Participace na politickém a veřejném životě je zdrojem legitimacy politické moci a plní funkci integrování lokálních komunit.

Malá města jsou v rámci sídelní struktury velmi specifickým fenoménem. Počet obyvatel v malých městech České republiky má vzestupnou tendenci, naopak je tomu u měst střední či větší velikosti, kde počet obyvatel klesá (Vaishar, 2008).

Venkovský prostor je strukturován do venkovských mikroregionů, kde mají malá města svoji centrální úlohu. Tyto mikroregiony lze charakterizovat různými způsoby: jako nodální regiony³ vymezené pomocí spádovosti (dojíždka za prací, za službami), jako administrativně vymezené celky (zejména spádové oblasti SORP nebo POÚ), nebo jako dobrovolná účelová sdružení obcí (Urbanová, 2015: 81). Různě vymezené mikroregiony se mohou navzájem překrývat. Malá města v nich hrají různé role podle toho, jakým způsobem a za jakým účelem je uvažovaný mikroregion (region) vymezen, ale většinou se do nich kumuluje celá řada aktivit a funkcí venkovského prostoru (Matušková, 2011: 246).

Vaishar dále poukazuje na malá města jako na klíč k pochopení a nalezení cesty k prosperitě venkova, neboť malá města jsou pro obyvatele svých mikroregionů zajištěním primární úrovně služeb městského charakteru. Malá města poskytují obyvatelům jednak pracovní příležitosti, ale také sociální kontakty. Lze tvrdit, že prosperita regionu je závislá na prosperitě jejího střediska, potažmo malého města.

Dle Courtneyho a kol. (2003) je funkce malých měst jako subpólu lokálního ekonomického rozvoje závislá na strukturní rozmanitosti místní ekonomiky. Powe a Shaw (2004) se domnívají, že existuje vzájemná závislost mezi službami, které poskytují malá města a obyvateli a poukazují na to, že tento vztah může fungovat pouze za předpokladu, pokud jsou malá města schopna využít demografické trendy ve venkovském prostoru (Vaishar, 2011: 23).

Malá města jsou typická pro střední a západní Evropu. V rámci rozvojového světa tento fenomén není příliš obvyklý. V západní Evropě v nedávné době proběhl rozpad

³ Nodální regiony – lze je chápat jako určitý komplex sídelních jednotek v prostoru, které jsou vzájemně propojené prostřednictvím sídelního centra.

mikroregionální struktury a v souvislosti s koncentrací aktivit a zvyšováním hybnosti venkovské populace začala většina obyvatel venkova uspokojovat své nároky na centrální služby ve středních a větších, lépe vybavených městech a nikoli v městech malých (Vaishar, 2008: 9).

Ve snaze definovat a vymežit malé město, bylo zjištěno, že žádné přesné vymezení tohoto pojmu neexistuje. Kritérium, dle kterého lze rozpoznat malé město, je podobně jako u venkovské obce počet obyvatel. Podobně také jako u rozlišení hranice u venkovských obcí se hranice počtu obyvatel různí. Zákon o obcích (a obecním zřízení) č. 128/2000 Sb. určuje dolní hranici pro město na 3 000 obyvatel. O znovuobnovení statutu města mohou požádat i obce, které do roku 1945 byly městem. Vyskytují se pak případy, kdy obec čítající pouze několik stovek obyvatel disponuje statusem města. Horní hranice počtu obyvatel se různí dle rozličných autorů (Urbanová, 2015: 81). V případě horní hranice malého města se v literatuře objevují nejčastěji tři hranice: 15 000, 20 000 nebo dokonce až 30 000 obyvatel. V urbanistické teorii se města zařazují do několika velikostních skupin podle odlišnosti prostorového, funkčního i sociálního charakteru. Na základě těchto hodnot jsou malá města vymezena dle velikosti od 5 001 do 30 000 obyvatel (Ambrožová, 2010: 17). Hampl (2005) vymezuje kategorii pro malá města v ČR hranicí 15 000 obyvatel (Hampl, 2005: 38).

Významnou funkci mají malá města ve stabilizaci obyvatelstva. V delším časovém horizontu je možné v našem sídelním systému sledovat různé migrační tendence a proudy, např. urbanizaci, suburbanizaci, deurbanizaci (Ouředníček, 2000: 361). K této výměně obyvatelstva dochází i v malých městech (Matušková, 2011: 241).

Přírůstky či úbytky obyvatelstva malých měst i jejich spádových oblastí jsou ovlivněny migračními pohyby obyvatelstva mezi malými městy a venkovským prostorem, ale jsou ovlivněny i migrací obyvatelstva z velkých měst do suburbanizační zóny. Může se jednat např. o amenitní migrace⁴ do oblastí se zachovalým přírodním prostředím. Promítají se v nich tedy vazby v sídelním systému a preference obyvatelstva žít v určitém prostředí - ve městě, v příměstských oblastech nebo na venkově.

Malá města v blízkosti velkých měst jsou v současnosti suburbanizačními prostory a obyvatelstvo v nich stále přibývá. Malá města ve venkovských a semivenkovských oblastech nemají vývoj počtu obyvatel jednoznačný. Ukazuje se, že nejvyšší migrační

⁴ Amenitní migrace je sociologický a urbanistický pojem, který označuje stěhování určité skupiny městských obyvatel do venkovských obcí

přírůstky nad 5 % za toto období 2001 – 2010 mají malá města poblíž velkých aglomerací a také podél významných komunikací. Ve venkovském i semivenkovském prostoru najdeme malá města s migračními úbytky i přírůstky. Hodnoty těchto změn se většinou pohybují do 5 % celkového počtu obyvatelstva sledovaných měst za rok, což svědčí o relativní stabilizaci obyvatelstva (Matušková, 2011: 242).

V maloměstském prostředí je velmi znatelné, co pro jednotlivce občanská společnost znamenala a také jak lidé prožívali pokrok, její centrální utopii a základní zkušenost 19. století. V dominantě agrárních území se malá města omezila na co nejširší nabídku zboží a služeb pro své periferní oblasti. Zejména vrstvy živnostníků a řemeslníků si v maloměstském prostředí udržely zásadní vliv na komunální politiku a zůstaly klíčovými články samosprávy obce.

Podobně jako ve velkých městech měly v malých městech v rámci transformačního procesu směrem k občanské společnosti rozhodující význam spolky. Roztříštěnost typů spolků jasně vyjadřuje dynamiku společenských procesů 19. století. Snaha o založení spolku vycházela většinou od osob, které měly vliv na politický a sociokulturní ráz malého města (Fasora, Hanuš, Malíř, 2006: 37, 38).

Malá města na periferii koncem 19. století profitovala z urbanizace, stávala se sídly úřadů, peněžních institucí, škol a obchodních organizací. Pro komunální hospodářství malého města s nízkým rozpočtem bylo velmi složité budování moderní infrastruktury. Zastupitelstvo obce bylo vnímáno nejenom jako reprezentant společenské vrstvy, ale také jako reprezentant politické strany (Fasora, Hanuš, Malíř, 2006: 39).

Sídlo státního úřadu, zemské instituce nebo samosprávného okresu bylo jedním z významných rozvojových stimulů měst. Ta proto o jejich získání velmi usilovala. Města, která se sídlem některého ze státních úřadů v roce 1850 nestala, usilovala o získání státního úřadu následující roky a desetiletí (Čopík, 2014: 22, 23).

2.3.3. Vazby a vztahy: město – venkov

Vymezení vztahu měst a venkova je komplikováno rozličným charakterem osídlení jednotlivých částí Evropy. Historický vývoj osídlení byl ovlivněn jak geografickými, tak ekonomickými, politickými a sociálními faktory a vedl k vytvoření různé struktury osídlení v jednotlivých evropských zemích. Tato odlišná struktura osídlení se prolíná i do vztahů mezi městy a venkovem.

Potřeba větší kooperace mezi městy a venkovskými oblastmi se začala vytvářet zejména v souvislosti s rostoucí tendencí globalizace, polarizace ekonomického růstu a také tlaku na liberalizaci světového obchodu, v jejichž rámci z dlouhodobého hlediska dochází ke snižování role národních států a do popředí se dostávajících regionů. Zejména synergie společného koncipování urbánní a venkovské politiky spojuje konkurenceschopnost (kdy urbánní centra plní funkci motorů růstu a rozvoje) a uplatňování principu solidarity (podpory odlehklých venkovských oblastí), (Kouřilová a kol., 2012: 15, 16).

Venkovský prostor není jednotný a je možné jej dělit na oblasti, které prosperují v zázemí nebo blízkosti velkých měst či významných dopravních tahů, dále na venkovské oblasti středně odlehklé a venkovské oblasti periferní, jež mají minimální možnosti a potenciál pro rozvoj. Co se týká funkčního vymezení městských oblastí, je možné oblasti dělit dle administrativní, dopravní, rozhodovací, znalostní funkce či funkce destinace cestovního ruchu.⁵

V období před průmyslovou revolucí byl prostor v Evropě zcela rozdělen na městský a venkovský. Vztahy mezi těmito oblastmi tkvěly pouze v poskytování zemědělských produktů z venkova do měst. V průběhu průmyslové revoluce došlo k významnému zvýšení závislosti venkova na ekonomikách jednotlivých měst a současně začala být města závislá na přílivu pracovních sil z venkova. Přesah mezi venkovskými a městskými oblastmi byl tedy zapříčiněn industrializací a návazným formováním nových trhů, potřebností služeb, zdokonalováním technologií (Hampl, Gardavský, Kühnl, 1989: 45).

Z výzkumných projektů (Čermák, Vobecká a kol.) zaměřených na spolupráci, partnerství a participaci v místní veřejné správě vyplývá, že většina občanů měst nemá zájem podílet se na veřejném dění. V malých městech existuje určitý počet aktivních lidí, kteří se opakovaně účastní různých veřejných záležitostí, avšak většina občanů se aktivit souvisejících s městem, kde žijí, účastní pouze za předpokladu, že se jich daná záležitost bezprostředně týká. Zájem širší veřejnosti o účast na projednávání veřejných záležitostí se odvíjí od oblasti nebo konkrétního tématu projektu.

Podstatným motivačním prvkem aktivního jednání a zájmu širší veřejnosti o lokální dění jsou osobní zájmy jednotlivců. V případě pozitivní motivace se jednatel snaží prostřednictvím občanské participace prosadit svůj zájem. Negativní motivace se snaží určité

⁵ ESPON Monitoring Committee, 2007 (ESPON je výzkumný program EU, který se zabývá prostorovými trendy „European Spatial Planning Observation Network“

zájmové aktivitě zabránit. Pod heslem „NIMBY“⁶ lze v zahraniční literatuře nalézt význam negativní motivace při účasti občanů ve veřejném dění. Pojem charakterizuje postoje občanů, kteří odmítají, aby určitá veřejně prospěšná stavba byla v blízkosti jejich domova. Občanská participace je často spojená právě s odporem k nechtěným podnikům ovlivňujícím životní podmínky v bydlišti.

K podpoře a hájení obecných veřejných zájmů či zájmů větší skupiny obyvatel hrají významnou roli občanská sdružení a spolky. Aktivní zájem o veřejné dění mají nejen zástupci neziskových organizací, ale také zástupci soukromého sektoru. Motivačním aspektem občanské participace a ochoty veřejných institucí participaci v samosprávě využít je dále vztah k danému regionu či městu. Jedná se o formu zájmu, jenž vyplývá ze sounáležitosti s místem, které se stává motivací pro angažovanost v projektech. Kritérium, které do značné míry určuje, zda se občanská participace v obci uskutečňuje, je přítomnost vůdčí osobnosti. Díky nedostatku aktivních lidí, potažmo lokálních vůdců, se odráží pasivní přístup lidí k veřejnému dění (Čermák, Vobecká a kol., 2011: 124 - 126). Klíčovým aspektem participačních aktivit jsou postoje politické participace. Formální přístup, nezájem, neinformovanost ze strany vedení města mohou být překážkami v rozvoji občanské participace v lokálním dění.

Partnerství subjektů z veřejného, soukromého a neziskového sektoru je ve výkladu veřejné politiky spojováno s efektivním demokratickým vládnutím a následně s regionálním rozvojem a rozvojem lokalit. Sítě tvořené regionálními a lokálními aktéry z řad soukromého, veřejného a neziskového sektoru, které zprostředkovávají informace a umožňují spolupráci, jsou významným faktorem regionálního rozvoje (Čermák, Vobecká a kol., 2011: 129).

2.4. Lokální demokracie

Pojem „demokracie“ vychází z řeckých výrazů *demos* – lid a *kratein* – vládnout (Svensson, 1995: 9). Vnímání pojmu demokracie, starého již více než dva tisíce let, se od dnešní zastupitelské demokracie velmi liší.

Robert Dahl (1995) vymezuje ve vývoji demokracie tři demokratické transformace. První transformace sahá do antického Řecka a je spojena s malými a relativně homogenními městskými státy. V 5. století před naším letopočtem se v municipalitách typu řecké polis objevily poprvé demokratické systémy, ve kterých mnoho obyvatel (mužů) mělo právo

⁶ NIMBY = not in my backyard

účastnit se vlády. V rámci první transformace se zrodila představa o uspořádání věcí veřejných, kde má lid mimo jiné právo si sám vládnout, ale také vlastnit zdroje a instituce k vládnutí nezbytné (Dahl, 1995: 17). Republikánská tradice se rozvinula v podmínkách antického Říma (Hloušek, Kopeček, 2003).

Přímá demokracie je spojena s životem obcí natolik, že jiná než přímá podoba demokracie nepřipadá v úvahu. Přímá demokracie a její kořeny sahají až k řeckým městským státům (5. století př. n. l.). V Řecku se tehdy rozvíjel systém postavený na kolektivním rozhodování a přímé politické participaci svobodných občanů. K nejvýznamnějším podmínkám, které zajišťovaly fungování tohoto systému, patřila přiměřená velikost politického prostoru. Přímá demokracie a její první demokratická transformace, o které hovoří Dahl (1995), byla úzce propojena s lokálním politickým prostorem. Tento prostor představovaly zejména malé komunity antických městských států (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

Druhá transformace demokracie se uskutečnila v 18. a 19. století v době, kdy nové vznikající národní strany začínaly akceptovat demokratickou formu vlády. Druhou transformací demokracie lze rozumět „přeměnu“ od městského státu ke státu národnímu. Tento typ demokracie byl již spojován se zastupitelskou formou vlády a myšlenkou politické rovnosti (Svensson, 1995: 19).

Složitější pojetí lokálního politického prostoru je u zastupitelské demokracie, jejímž znakem je zprostředkování a přenos informací mezi politikou a občany. Občané si následně volí své zástupce, jimž svěřují vládnutí. I velice malý národní stát vytváří podstatně větší politický prostor než lokální komunita a demokratický proces v tomto státě se neobejde bez kontaktu mezi občany a politikou. V podmínkách nepřímé demokracie nemusí být s lokálním politickým prostorem svázány ani nástroje přímé demokracie, které v současnosti stále více doplňují systém zastupitelské demokracie. Toto tvrzení platí zejména u referend a to za předpokladu, že referenda jsou na celostátní úrovni. Další nástroje přímé demokracie (petice, deputace atp.) jsou naopak na lokální politický prostor vázané (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

Třetí transformace demokracie je spojena s problémy a následně jejich řešením, se kterými se demokracie začala setkávat koncem 20. století. Dle Dahla se jednalo zejména o to, do jaké míry může být demokracie nebo polyarchie⁷ rozšířena do více zemí a států,

⁷ teorie polyarchie (z řeckého poly - mnoho a arché - vláda) je politologická teorie, kterou v 50. letech 20. století definoval americký politolog Robert A. Dahl. Termín polyarchie v Dahlově chápání označuje moderní

zda bude demokracie či polyarchie schopna přežít v již zavedených polyarchiích, a dále za jakých podmínek se již existující polyarchie mohou rozvinout v pravé demokracie. Dahl spatřuje možnou rozvojovou perspektivu v posilování prvků umožňujících lepší informovanost občanů o politických problémech a následně zvýšení zapojení občanů do národního politického systému (Dahl, 1991).

Dle Čmejřka (2010) je také otázkou, zda nově vzniklé demokratické systémy po devadesátých letech mohou být řazeny k druhé transformaci demokracie, či ke třetí demokratické transformaci, kterou předpokládal Dahl. Zatímco mezi první a druhou demokratickou transformací je evidentní kvalitativní změna, změna mezi druhou a třetí transformací demokracie je dle Dahla pouze kvantitativní.

Po roce 2000 se počet demokratických států ve světě zvýšil na číslo 120, což je většina existujících států ve světě. Nepřímá demokracie se stala celosvětově uplatňovanou normou, začalo se však mluvit i o tzv. krizi demokracie, která je rubem rychlého šíření demokratizace (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010). Čmejrek (2008) klade otázku, zda přijetí předpokladu třetí Dahlovy transformace demokracie může být založeno pouze na zvyšování počtu demokratických států. Za předpokladu, že demokratické procesy charakterizují vývoj moderních demokratických států a jejich správních systémů je nutné, aby se naše pozornost obrátila k lokální a regionální úrovni demokratického procesu, k problematice rozvoje místních komunit v současnosti (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

2.4.1. Normativní a deskriptivní přístup k lokální demokracii

Jeden z prvních teoretických konceptů demokracie na lokální úrovni zpracovává odborná publikace *Democracy At The Local Level* (Sisk, 2001). Lokální vládnutí je chápáno jako řízení konfliktních situací a lokální demokracie je vnímána jako instituce lokální vlády (orgány obce) a dále jako organizace, případně aktivity občanské společnosti. Předpokladem lokální demokracie tedy je úzký vztah mezi místní vládou a občanskou společností. Znakem lokálního demokratického prostoru jako výsledku takto pojímané samosprávy obce je skladba rozhodovacích pravomocí a odpovědnost mezi lokální administrativou a občany lokální komunity (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

Mezi základní a obecně aplikované demokratické procesy (instituce) spadají zejména pravidelně se opakující volby, právo politické opozice a menšin na vyjádření svých názorů

politickou realitu ideálu demokracie. Teorie byla vypracována na modelovém příkladu politického systému Spojených států amerických.

a představ, možná alternace vlád, uznání a ochrana základních politických a občanských práv a právo na osobní rozvoj (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

K základním institucím pak Sisk (2001) doplňuje klíčové pojmy, které se týkají lokální demokracie. Jsou jimi občanství a komunita (respektive obec), politická socializace občanů (znalost prostředí, znalost problémů a schopnost o nich rozhodovat), dobrou vládu a sociální prosperitu.

Principy lokální demokracie navazují na politickou tradici občanského republikanismu, jež vychází z předpokladu, že kvalita demokracie nezávisí jen na konstrukci odpovídajících demokratických procesů, ale také na kvalitě a postojích občanů dané společnosti. Ideál lokální demokracie dle Siska (2001) postavený na čtyřech klíčových pojmech tak klade hlavní důraz zejména na občanskou participaci. Lokální demokracie je přímo ztotožňována s participativním modelem demokracie. Moderní normativně orientovaná lokální demokracie se však vyznačuje širším zapojením všech občanů komunity do místního politického procesu (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

Lokální demokracie při uplatňování deskriptivního přístupu slouží k rozlišení politického prostředí, ve kterém demokratické instituce působí. Vzhledem k rozličnosti lokálních politických prostředí a nutnosti rozlišovat mezi skupinami funkčních modelů lokálních politických systémů je evidentní, že stejně jako u normativně zaměřených teorií má lokální demokracie z pohledu empiricky orientovaných pojetí tzv. kombinovaný charakter. Pojmem lokální demokracie z hlediska deskriptivního přístupu jsou zejména odlišovány demokratické instituce na komunální úrovni od institucí vyšších politických úrovní (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010).

2.4.2. Volby do zastupitelstev obcí

Po roce 1990 platily v České republice čtyři zákony upravující průběh voleb do zastupitelstev obcí. První zákonem byl zákon č. 368/1990 Sb. o volbách do zastupitelstev v obcích (dle tohoto zákona se konaly řádné komunální volby v listopadu 1990). Druhý z nich byl zákon č. 298/1992 Sb. o volbách do zastupitelstev obcí a místním referendu, podle kterého se nekonaly žádné řádné volby. Dle třetího zákona č. 152/1994 Sb. o volbách do zastupitelstev v obcích a o změně a doplnění některých dalších zákonů proběhly řádné volby v letech 1994 a 1998. Podle čtvrtého zákona č. 491/2001 Sb. o volbách do zastupitelstev v obcích a o změně a doplnění některých dalších zákonů se konaly komunální volby od roku 2002 (Balík, 2009: 83).

Česká republika je unitární stát členěný na územní samosprávné celky, kterými jsou kraje a obce. Roli krajů a obcí upravuje zejména Hlava sedmá Ústavy ČR, která nese název Územní samospráva. V sedmi článcích (99 - 105) Ústava definuje pojem samosprávného celku, popisuje postavení zastupitelstev státu, vymezuje podstatu pravomocí zastupitelstev a stanovuje zásady volebního práva. Článek 102, společně s volbami do zastupitelstev krajů upravuje také zásady volebního práva (Outlý, 2003: 17).

Při srovnání s ústavním vymezením voleb do parlamentu jde o velmi limitovanou úpravu, která nechává dostatečně velký prostor při tvorbě volebních pravidel na úrovni zákona. Zásadní rozdíl spočívá v tom, že Ústava přesně nekonkretizuje, jaký volební systém se má pro volby do zastupitelstev obcí použít. Žádná z verzí volebního zákona před rokem 2001 nestanovila konání voleb podle systému poměrného zastoupení, přestože počátkem 90. let se pro přidělování zastupitelských mandátů používala metoda Saint-Laguého dělitele a volební obvody byly většinou dostatečně velké na to, aby dávaly poměrné výsledky. Teprve současný zákon (zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí) stanovuje volbu poměrným volebním systémem. Hlasy voličů na mandáty jsou přepočítávány D'Hondtovou metodou volebního dělitele.

Vzhledem k tomu, že Ústava zásady voleb do obecních zastupitelstev nestanovuje, velký význam má článek 40 Ústavy, ve kterém stojí, že zákon o volbách do obecních zastupitelstev musí být schválen i horní komorou parlamentu a Poslanecká sněmovna jej nemůže přehlasovat.⁸

V období od roku 1990 se volby do zastupitelstev obcí konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva a dle zásad poměrného zastoupení na čtyřleté funkční volební období (Balík, 2009: 81).

Primárním smyslem volebních systémů je přispět ke stabilitě politického prostředí. Oprávněná je v této souvislosti diskuse nad důsledky jejich vlivu. Distribuce politických mandátů nemusí ani zdaleka odrážet zájmy voličů. V této kapitole má proto význam zabývat se v souvislosti s charakterem volebního systému také zájmy voličů a jejich volebním chováním.

Systém voleb do zastupitelstev obcí v České republice bývá často předmětem zájmu s ohledem na jeho účinky. Legislativní úprava voleb do zastupitelstev obcí umožňuje

⁸ Ústava České republiky, článek 40: „K přijetí volebního zákona a zákona o zásadách jednání a styku obou komor mezi sebou, jakož i navenek a zákona o jednacím řádu Senátu je třeba, aby byl schválen Poslaneckou sněmovnou a Senátem.“

voličům v České republice využít v rámci volby preferenční hlasy, které ovšem následně nejsou rozhodujícím kritériem pro udělení mandátu. Voliči mají při výběru kandidátů relativně značnou volnost. Svoji volbu nemusí volič orientovat pouze na vybranou kandidující stranu, ale také na jednotlivé kandidáty, které vybírají z více kandidátních listin. V případě, že voliči v rámci volby využívají preferenčních hlasů, činí tak nejspíše ve snaze přispět ke zvolení daných kandidátů. Mandáty jsou ovšem přidělovány primárně kandidátům z předních míst kandidátní listiny (pokud obdrží kandidující subjekt mandáty). Preferenční hlasy pro kandidáty hrají tak jen podružnou roli. K možnému prohloubení diskuse o účincích komunálního volebního systému v České republice je proto vhodné si uvědomit, jaké je volební chování voličů. Je-li skutečně zaměřené v převažující většině na výběr jednotlivých kandidátů (volič panašuje), nemuselo by složení voleného zastupitelstva zásadně odpovídat zájmům voličů. V opačném případě, při převažující volbě celých listin stran, by naopak argument o nevhodnosti volebního systému v kontextu jeho legitimacy neměl význam (Kopřiva, 2012; 2016).

Zatímco je obecně oblast legitimacy volebních systémů (včetně systému voleb zastupitelstev obcí) v českých poměrech relativně málo odborně rozpracována (ačkoliv se jedná o otázku běžně veřejně diskutovanou), v tradičních demokraciích se jedná o častý předmět badatelského zájmu. Zpravidla se ukazuje, že charakter volebního systému pramení ze zájmu vládnoucích stran. K jeho proměnám dochází za předpokladu, že dojde k obměně stranických systémů (v důsledku vstupu nových voličů či proměny volebních preferencí), (Boix, 1999). Diskuse týkající se legitimacy volebních systémů se může stát argumentem pro jejich změnu. V posledních dvou desetiletích získávají v kontextu fenoménu změn volebních systémů (v minulosti vůči reformám vcelku imunním) na významu práce, které jsou věnovány studiu jejich vlivu na složení volených politických sborů (Taagepera, 1998; Norris, 1997; Blais, 1991). Důsledky konfigurace volebních systémů jsou ovšem studovány také v jiných souvislostech. Příkladem je vztah mezi charakterem volebního systému a míry vnímané politické korupce (Birch 2007). Chang a Golden v této souvislosti ukazují vztah mezi typem volební listiny a korupcí. Zpochybněna je v této souvislosti zavedená představa, že otevřené listinné volební systémy vedou k nižší míře korupce v porovnání s uzavřenými (Chang, Golden, 2007). Legitimita volebních systémů je také hodnocena z hlediska jejich dopadu na ženy a společenské menšiny (Rule, Zimmerman, 1994; Norris, 2006; Matland, Taylor, 1997). Význam volebního systému je zmiňován také v souvislosti s utvářením legitimní vlády. Ukazuje se, že společensky

přijatelný volební systém nemusí být základem efektivní politické reprezentace (Rothstein, 2009).

Volební systém používaný pro volby do zastupitelstev obcí v České republice je velice složitý a může produkovat mnohé paradoxní výsledky. Voličům tak může být jen velmi obtížně srozumitelný. Klíčová proměnná, tj. velikost volebního obvodu je v českém volebním systému vysoce variabilní, a to až do té míry, že vyvstává otázka, zda vůbec lze hovořit o jednom volebním systému ve všech obcích a městech, neboť jeho účinky jsou velice různorodé (Trávníček, 2014).

2.4.3. Lokální politické stranictví

Politické stranictví je klíčovou složkou nepřímé demokracie a politické strany jsou prostředníkem mezi občany a politickou mocí. Politické strany jsou také prostředkem participace občanů na politickém procesu. V politických stranách, hnutích a dalších stranických řadách se seskupují politicky aktivní občané, jež spojuje sdílení stejných názorů, cílů, postojů. Politické strany jsou významným prvkem integrace společnosti a mají schopnost odrážet politickou vůli lidu (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010: 65).

Politické stranictví se začalo významně rozvíjet na přelomu 19. a 20. století. V době, kdy se dotvářely moderní demokratické systémy, začaly do politického života vstupovat širší vrstvy společnosti a začala se utvářet masová politická hnutí. V nově nastavených podmínkách se snadněji prosazovaly strany s rozvětvenou, regionálně a lokálně ukotvenou organizační strukturou a masovou členskou základnou. V průběhu 20. století nacházely vedle masových stran své uplatnění i elitní politické strany zaměřené nikoli na členy, nýbrž na mobilizaci voličů. Následně byly třídní či korporativní základy nahrazeny širší sociální orientací politických stran tzv. *catch all parties*⁹. Tento vývoj se dotkl zejména malých, vyhraněných skupin voličů (příkladem mohou být venkovské či zemědělské skupiny občanů).

Ve vyspělých demokratických státech postupně dochází k oslabování členských politických základů, oproti tomu současně nastává situace, kdy jsou upevňovány pozice politických stran – nikoli však mezi občany. K upevňování vazeb dochází ve vztahu ke státní moci a veřejné správě. Proces, ke kterému tak dochází, bývá nazýván „parlamentarizací“ nebo „governmentalizací“ politických stran (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010: 66). Z tohoto

⁹ catch-all-parties – německý politolog Otto Kirchheimer – strany, snažící se uchytit co nejvíc voličů

důvodu se snaží Katz a Mair (1994) vysvětlit protikladné tendence ve vývoji stranických organizací. Oddělují od sebe různé aspekty života politické strany. Jedná se o působení představitelů politické strany ve veřejné politice (party in public office), činnost vedoucích orgánů politické strany (party in central office) a fungování stranické základny (party on the ground). Zatímco ve veřejné politice a ve vztahu ke státní moci politické strany upevňují svou pozici a uvnitř stran současně roste význam ústředních orgánů a stranických aparátů, význam a funkce místních stranických organizací se zmenšuje a dochází tak k poklesu řadových členů. Dle prací Katze a Maira (1994) se centralizovaná, hierarchicky uspořádaná organizační struktura mění a relevantní vztahy jsou spíše stratařické než hierarchické (Katz, Mair, 1994: 17).

Problematika politického stranictví patří spolu s otázkami volebních systémů a analýzou voleb k nejpropracovanějším oblastem politologické teorie a následného empirického výzkumu. Toto tvrzení však platí ve vztahu k národní či parlamentní úrovni, výzkum lokálních a regionálních politik zůstával dlouho na pokraji zájmu (Čmejrek, 2003: 271).

Podoba lokálních stranických systémů do značné míry závisí na velikosti dané municipality. Ve velkých městech je podoba lokálního politického systému velmi podobná národní úrovni. Většinu mandátů získávají politické strany, které jsou zastoupeny v Poslanecké sněmovně. Naopak v menších městech je zastoupení velkých politických stran mnohem menší a do popředí se dostávají neparlamentní, regionální politické subjekty (Čmejrek a kol., 2009: 14).

2.4.4. Koalice na komunální úrovni

Teorie koalic se věnuje popisu zákonitostí vytváření vlád v parlamentních systémech. Tato teorie vychází z předpokladu racionálních cílů jednotlivých politických subjektů. Nejracionálnější koalice je minimální vítězná koalice. Jedná se o koalici s minimálním počtem členů zabezpečujících většinu v legislativě. Další možností koaličního uspořádání je velká koalice, jde o koalici s jedním nebo více nadbytečnými členy. Poslední variantou je menšinová koalice, která má menšinové zastoupení v legislativě.

Předpokladem teorie koalic je vnímání politických subjektů jako unitárních aktérů, koaliční jednání politických stran tak není ovlivňováno jejich vnitřní strukturou. Politické subjekty pak vystupují navenek jednotně (Hudák, Jüptner, Svoboda, 2003: 182, 183).

Tvorbě koalic se na krajské úrovni věnuje Kamil Švec (2006), koalicím v obcích s rozšířenou působností např. Stanislav Balík (2008a; 2009). Teorii koalic se ve výzkumu na lokální úrovni zabývá Petr Jüptner (2004).

Dle Jüptnera nejproblematictější institucí pro aplikaci teorie koalic na komunální úrovni jsou politické strany. Politické strany mohou být jako aktéři koaličního vyjednávání doplněny programově podobnými sdruženími nezávislých. V obcích menší velikosti je možné vnímat politické strany jako volné koalice nebo dokonce skupiny jednotlivců.

V komunální politice a tvorbě koalic mají velký význam osobní vztahy a sympatie či antipatie voličů k jednotlivým kandidátům na pozici zastupitele. Vliv osobních vztahů a jeho efekt je v souladu s velikostí obcí a velikostí jednotlivých zastupitelstev. Svůj význam na komunální úrovni má také „nepolitický“ charakter komunálních stranických systémů.

Vzhledem k tomu, že komunální politici nedisponují žádnou „ideologickou vizí“, potýkají se politické strany na komunální úrovni s ideovou blízkostí. Politické vztahy pak staví na osobních vztazích a zájmech (Jüptner, 2004).

Úroveň politického systému v lokální politice nevykazuje jednotné rysy a nelze ji proto zkoumat jako jeden celek. Pro vyhledávání určité shody těchto systémů je podle Jüptnera nutné komunální politické systémy rozdělit alespoň do čtyř kvalitativně odlišných typů, lišících se od sebe zejména svou velikostí. Jüptner (2004) jako kritérium velikosti obcí určil počet obyvatel a obce dělí na nejmenší obce, obce menší střední velikosti, obce větší střední velikosti a největší obce.

Horní hranici počtu obyvatel v nejmenších obcích stanovil Jüptner na 1 700 obyvatel. V politických systémech nejmenších obcí kandidují velmi často nezávislí kandidáti a jejich sdružení. Formálně v nejmenších obcích existují většinou maximálně dvě politické strany. V těchto obcích mají strany jen malý počet členů a velmi často se formují až těsně před volbami. V komunálním významu tradiční politické strany fungují většinou na spolkové než na politické bázi. Velká část kandidátů na pozice zastupitelů patří mezi nezávislé kandidáty, kteří nejmenším obcím většinou vládnou. Jedná se zejména o nezávislá sdružení kandidátů nebo o samostatně kandidující nezávislé kandidáty. Schůze politických uskupení se v těchto obcích většinou nekonají, případně mají společenský charakter.

Zejména v nejmenších obcích se vyskytují zákonem znevýhodněné předvolební koalice. Je to z toho důvodu, že v obcích kandiduje téměř každý. Při politickém vyjednávání se termín koalice nepoužívá, všichni se navzájem dobře znají a vše je založeno spíše na neformálních vztazích a principech. V obcích nejmenší velikosti se nevolí rada obce

a funkce starosty je většinou neuvolněná¹⁰. Náznaky koalic se vyskytují pouze v předvolebním období a spíše než na politických vztazích jsou založeny na vztazích osobních (Jüptner, 2004: 83 - 87).

Pro obce menší střední velikosti stanovil Jüptner hranici na 1 701 až 9 000 obyvatel. V těchto obcích dochází k poměru sil mezi politickými stranami a nezávislými sdruženími. Kandidáti politických stran s rostoucí velikostí obcí začínají porážet nezávislé kandidáty a jejich sdružení. V těchto obcích bývá sestavováno až deset kandidátních listin. V komunálních systémech menších středních obcí jsou „pilíři“ tzv. „jádra“, která jsou tvořena až třiceti kandidáty. Tato jádra bývají doplňována tzv. „křovím“. Křoví je složeno z kandidátů, kteří o post zastupitele nestojí, a jejich funkce na kandidátní listině je spíše doplňujícího charakteru. Jádra mají podobu nezávislého sdružení kandidátů nebo politické strany. Politické strany na komunální úrovni je možné ještě dělit na strany etablované, strany regionálně komunální, ty dále můžeme dělit na strany regionální, lokálně komunální a strany univerzálně komunální. V některých obcích se schůze politických stran stále ještě nepořádají, zastupitelé jednotlivých frakcí se scházejí jen výjimečně, případně jsou schůze pořádány pro všechny zastupitele či pro jejich velkou koalici.

V obcích menší střední velikosti mají koalice zpravidla podobu uzavřené a neformální velké koalice a jednotliví aktéři na sebe vzájemně neútočí. Také v menších středních obcích se termín koalice vyskytuje velmi sporadicky. Koaličním aktérem jsou v těchto obcích většinou jádra, která jsou odrazem osobních vztahů i neprůhledného a nestandardního politického stranického systému. Jelikož jsou osobní vztahy v obci na významné úrovni, ideologické faktory se významně do tvorby koalic, taktéž jako u nejmenších obcí téměř nepromítají (Jüptner, 2004: 87 - 91).

Hranice pro obce větší střední velikosti byla stanovena na 9 001 až 45 000 obyvatel. Zastupitelstvům těchto obcí dominují již politické strany, jejichž kandidáti jsou většinou registrovaní členové. Ve větších středních obcích se kvůli složitým podmínkám kandidatury většinou nevyskytují nezávislá politická sdružení a jejich ojedinělý výskyt může být způsoben zejména volební strategií. Nezávislí kandidáti svou kandidátní listinu zastřešují některou regionálně komunální politickou stranou, v některých obcích se začínají objevovat lokálně komunální politické strany či hnutí. Funkčním modelem politických systémů ve větších středních obcích je tzv. polosoutěživý systém, kde dochází k obsazování

¹⁰ Starosta není uvolněný zastupitelstvem obce z výkonu svého zaměstnání

exekutivních postů s ohledem na výsledky voleb a sníženou míru stranické soutěživosti v mezivolebním období. Nižší míra soutěživosti je v některých obcích této velikosti určena velkými exekutivními koalicemi. Ve větších středních obcích se nesoutěživý systém téměř nevyskytuje.

V obcích větší střední velikosti se předvolební koalice vyskytují jen sporadicky. Podstatnou roli má tvorba exekutivních koalic po volbách. Ve volbách dochází ke zvolení starosty, místostarostů a členů městské rady. Ve větších středních obcích se nejvíce vyskytují velké koalice, které sice nezahrnují celé politické spektrum, ale jsou schopné zajistit exekutivní koalici výraznou většinou v zastupitelstvu. Koaličními aktéry bývají zpravidla politické strany a pojem „jádra“ postupně mizí (Jüptner, 2004: 92 - 95).

Dolní hranici počtu obyvatel skupiny největších obcí stanovil Jüptner na 45 000. Významným představitelem největších obcí jsou statutární města. U komunálních voleb v největších obcích jednoznačně dominují politické strany a nezávislí kandidáti se zde již nevyskytují. Komunální politické systémy v největších obcích fungují obvykle soutěživě na principu „vlády a opozice“. V případě největších obcí lze hovořit již pouze o soutěživých systémech. Nejúspěšnější z řad komunálních politiků vstupují do parlamentní politiky. Schůze politických stran i schůze jednotlivých zastupitelských frakcí probíhají prakticky denně.

V kategorii největších obcí jsou koalice již zcela samozřejmé. Existují zde i koalice předvolební. Již před komunálními volbami se vytvářejí politické tábory, které pak usilují o získání bezpečné nadpoloviční většiny zastupitelských křesel. Výskyt minimálních koalic je v největších obcích již zcela běžný, nicméně často se vytvářejí v těchto obcích i velké koalice (Jüptner, 2004: 95 - 98).

2.4.5. Nezávislí kandidáti a jejich sdružení

Nezávislí kandidáti, kteří sami vytvářejí kandidátní listiny, kandidující jako jednotlivci či jako sdružení nezávislých kandidátů představují jeden z charakteristických rysů české lokální politiky. Nezávislí kandidáti a jejich sdružení vyhovují specifickým prvkům politického procesu na lokální úrovni v České republice. Jedná se zejména o charakter sídelní struktury, vyznačující se velkým počtem malých obcí a menších měst (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010: 74).

Nezávislí kandidáti a jejich sdružení se uplatňují nejen v lokální a regionální politice, ale mají také své uplatnění na kandidátních listinách parlamentních stran. Nezávislost

kandidátů na politických stranách se při povolebních koaličních jednáních může projevit dokonce jako výhoda (Čmejrek, 2003: 277).

V nejmenších obcích nezávislí kandidáti a jejich sdružení představují hlavní, mnohdy jediný způsob utváření politických subjektů. Ve větších obcích nezávislí doplňují stranické spektrum. Úloha nezávislých kandidátů a jejich sdružení se s velikostí obcí snižuje, ale je možné se s nimi setkat i v městech nad 3 000 obyvatel.

U sdružení nezávislých se nepředpokládá stabilita organizační struktury a dlouhodobé politické působení. Lze se však setkat se stabilně fungujícími nezávislými sdruženími v případech, kdy jsou založeny na strukturách, kde hlavní účel je jiný než pouze politický (Čmejrek, Bubeníček, Čopík, 2010: 75).

Nezávislí kandidáti a jejich sdružení představují značný problém při zpracování a vyhodnocování výsledků voleb do obecních zastupitelstev. V některých případech se jedná o osobnosti, které nejsou spojeny s žádnou politickou stranou, ale existují i případy, kdy se za nezávislostí kandidátů na politických stranách skrývá strategický tah. Sdružení nezávislých může být tzv. záložní kandidátkou některé z velkých politických stran. V komunální politice existují případy, kdy má parlamentní strana v obci stranickou organizaci, ale její členové raději sestavují pro komunální volby kandidátní listinu nezávislou než stranickou. Nezávislí mají také uplatnění na krajské politické scéně, ta je tzv. mezičlánkem mezi obecní a parlamentní politikou (Čmejrek, 2003: 278).

Obecně lze říci, že je role nezávislých v politice determinována zejména velikostí obce. V obcích malé velikosti jsou většinou nezávislí jedinou formou politického zapojení. S přibývajícím počtem obyvatel obce se počet nezávislých a straníků v obci vyrovnává. V obcích střední velikosti tak nezávislí a jejich sdružení pouze doplňují stranické spektrum a v největších obcích se nezávislí v politice již nevyskytují. Při podrobnějším pohledu na kandidátní listiny politických stran ve středních větších obcích je možné pozorovat mnoho kandidátů bez politické příslušnosti. Otázkou je, proč politické strany na své kandidátní listiny umisťují nezávislé kandidáty. Dle J. Čopíka (2007) existují tři možnosti výskytu nezávislých na kandidátkách politických stran. Jednou variantou je možnost zviditelnit kandidátku díky veřejně známe osobnosti, která v obci působí (kupř. lékař, právník atp.). Další možností je snaha politických stran naplnit kandidátku maximálním možným počtem kandidátů, a tak nabídnou post kandidáta nezávislému kandidátovi. V neposlední řadě se za kandidaturou nezávislých kandidátů mohou skrývat taktické důvody (Čopík, 2007: 123 - 124).

2.5. Volební chování

Volební chování se zabývá objasňováním důvodů rozhodování voličstva a dále vztahy mezi voličskou základnou a politickými stranami ve volbách. Výzkum volebního chování vychází z předpokladu, že volební výsledek je odrazem mnoha vzájemně působících faktorů a vlivů a netýká se jen spektra politických subjektů a rozhodování voličstva (Cabada, Kubát, 2007). Volební chování je ovlivněno krátkodobými a dlouhodobými faktory. V politologii se využívají tři modely, které vysvětlují chování voličů. Jedná se o model stranické identifikace, model sociologický a model racionální volby (Vlachová, 2000). Tyto přístupy se mohou v mnoha ohledech doplňovat a rozšiřovat teoretický rámec volebního chování (Hahn, 2018).

Stranickou identifikací je v politologii označován vztah mezi voličem a politickým subjektem. Stranickou identifikaci lze do jisté míry vnímat jako osobní emocionální vazbu. Pokud volič mění svou stranickou identifikaci, lze hovořit o důsledku změn osobního charakteru (geografickou či sociální mobilitou, změnou sociální skupiny). Silnou vazbu mezi voličem a politickou stranou definuje tzv. Michiganský model. Tento model počítá s dlouhodobou vazbou mezi voličem a stranou. Významný vliv na volební chování má existence ideologicky marginálního politického subjektu, který jako hrozba nebezpečí upevňuje vztah voliče k politickým stranám. Rozhodující vliv má rovněž ideologická vzdálenost mezi politickou stranou, se kterou volič sympatizuje, a extrémistickou stranou (Kopřiva, 2010). V zemích, které nebyly poznamenány totalitními režimy, je stranická identifikace přirozená. Naopak v zemích, které mají komunistickou minulost, stranická identifikace není možná vzhledem k možnosti identifikovat se pouze s jednou politickou stranou, v České republice stranou komunistickou (Vlachová, 2003).

Sociologický přístup dělí voličské chování na základě např. náboženství, sociální třídy, věku, národnosti atp. Sociologický model kalkuluje s působením voliče v různých skupinách a tím ovlivněným volebním chováním. Tento model je postaven na přístupu Kolumbijské školy. Jejím hlavním představitelem je Paul Felix Lazarsfeld, který se zabýval volebním chováním ve Spojených státech amerických a zohledňoval poznatky ze sociologie. Obsahem studie Lazarsfelda nebyla pouze samotná volba, ale zejména ideové postoje voliče a sociodemografické charakteristiky (Hahn, 2018). Volič se dle výzkumu Lazarsfelda nepotřebuje identifikovat s politickou stranou, protože je jeho volba dlouhodobě ovlivněna sociálním zařazením (Denver, Carman, Johns 2012: 20 - 24).

Model racionální volby se vyznačuje tím, že je politické jednání důsledkem racionality a snahy politických aktérů maximalizovat zejména osobní zisk. Volební chování je tak ovlivňováno a motivováno osobními zájmy (Kopřiva, 2010). Výzkumu zaměřenému na racionální volbu se věnovali zejména Buchanan a Tullock (1999), Friedman (1994), Schumpeter (2004).

Kubát (2007) zkoumá volební chování ve dvou rovinách. Jedná se o rovinu individuální a agregovanou. V individuální rovině se zkoumá motivace konkrétních voličů a způsob jejich hlasování, v agregované rovině se výzkum týká sociální vazby ovlivněné volebním procesem.

Voliči jsou ovlivněni mnohými „dlouhodobými“ faktory, např. náboženstvím, životní úrovní, sociálním postavením obyvatel, vzděláním. Vzdělání a ekonomická situace voličů hraje též významnou roli (Kobzev Kotásková, et al, 2018). Oproti tomu existují vlivy krátkodobé. Může se jednat o politické kauzy, kampaně, vliv medií atp. (Cabada, Kubát 2007; Heywood, 2008).

Individuální volební chování voličstva lze charakterizovat třemi způsoby, a to jako hlas sounáležitosti, hlas názoru a nakonec hlas výměny.

Hlas sounáležitosti je výrazem stálosti voličů. Volební chování zde vyjadřuje pozici voličů v sociopolitické struktuře společnosti. Voliči hlasují podle toho, jakým způsobem se politické strany společensky reprezentují. Hlas sounáležitosti lze tedy považovat za důsledek stranické a také společenské identifikace. Elektorát se rozhoduje ve shodě se svojí názorovou orientací k danému politickému subjektu a tento hlas může být dokonce děděn z generace na generaci. Voličské chování na základě sounáležitosti je velmi stabilní (Cabada, Kubát, 2007).

Hlas názoru je většinou výsledkem analýzy politických programů a praktik. Významnou roli v hlasu názoru zaujímají média a zvyšující se úroveň vzdělání. Díky vzdělání disponuje volič vědomostmi, které mu umožní provést racionální rozhodnutí (Cabada, Kubát, 2007; Heywood, 2008).

Hlas výměny je posledním typem volebního chování. Tento typ voličského chování je důsledkem silného pouta mezi voličem a konkrétní politickou osobností. Volič za svou preferenci od kandidáta očekává (Cabada, Kubát, 2007; Kopřiva, 2010).

Stejně jako u individuálního volebního chování, tak také u agregovaného volebního chování existují tři klíčové přístupy. Jedná se o stabilní stranickou loajalitu, přesun volební podpory (změna stranické loajality) a zánik stranické loajality.

Stranická stabilní loajalita hovoří o neměnném chování voličstva. Jedná se o občany, kteří volí stále stejné politické strany či politická uskupení. Stranická loajalita se projevuje buďto stranickou identifikací, anebo sociálně-strukturální identifikací (Krejčí, 1994). U sociálně strukturální identifikace je model chování elektorátu spojen s určitou skupinou ve společnosti, sociálním statusem a tolerancí společenských hodnot, jako je např. náboženství, národnost atp. Stranická identifikace vychází z loajality ke konkrétnímu politickému subjektu (Cabada, Kubát, 2007).

Přesun volební podpory vysvětluje, že volič svoje politické preference přesune k jinému politickému uskupení. Přesun může být kritický či postupný. Kritické přesuny znamenají náhlé změny volebního chování spojené s obměnou stranického systému. Postupný přesun může být sektorový nebo vyplývající z prostředí. Postupný sektorový přesun se projevuje výměnou volební podpory mezi politickými stranami. Jeden politický subjekt podporu ztrácí, ale zároveň tuto podporu nahrazuje voliči z jiného segmentu. Přesun vyplývající z prostředí je důsledkem proměn ve společnosti (Cabada, Kubát, 2007).

Zánik stranické loajality se projevuje u politických stran, které neplní svoji tradiční funkci, a místo nich se do voleb dostávají zájmové skupiny nebo hnutí. Elektorát považuje mnohdy tato nově vzniklá uskupení za efektivnější ve výkonu funkce (Cabada, Kubát, 2007).

3. Cíle disertační práce

Disertační práce je zaměřena na výzkum malých měst. Malá města jsou přirozenými centry venkovského prostoru a mají v rozvoji venkova nezastupitelnou úlohu. Dosud byl však výzkum malých měst dosti opomíjen. Součástí analýzy je pozorování kontinuity regionálního vývoje v obcích, které se nacházely/nenacházely v Sudetech. Objektem vnitřní analýzy je participace občanů na místní politice, vazba mezi obyvateli měst a aktéry místní politiky. Podstatnou součástí práce je analýza voleb na komunální úrovni.

Malými městy jsou myšlena města do 15 000 obyvatel. V případě horní hranice malého města se v literatuře objevují nejčastěji tyto tři hranice: 15 000, 20 000 nebo dokonce až 30 000 obyvatel. V urbanistické teorii se města zařazují do několika velikostních skupin podle odlišnosti prostorového, funkčního i sociálního charakteru. Na základě těchto hodnot jsou malá města vymezena dle velikosti od 5 001 do 30 000 obyvatel (Ambrožová, 2010). Hampel (2005) vymezuje kategorii malých měst v České republice hranicí 15 000 obyvatel. Předmětem výzkumu jsou obce se statutem města. Cílem práce je rozšířit dosavadní výzkum politických a správních aspektů rozvoje venkovských oblastí o další typ municipality. Pozornost je věnována Jihočeskému a Ústeckému kraji jako celku. V celém Jihočeském kraji je 27 obcí s počtem obyvatel od 3 000 do 15 000 se statutem města. V Ústeckém kraji je v tomto početním rozpětí celkem 21 měst. Vnější aspekt politického procesu je pohled na politické prostředí v rámci kraje. Výzkum se soustředí na činnost a formování samosprávných orgánů malých městských municipalit. Věnuje se problematice politické participace občanů, úloze politických stran a lokálním institucím občanské společnosti, utváření kandidátních listin, volebnímu procesu a formování povolebních koalic. Vnější aspekt lokálního politického procesu zahrnuje také pohled na potenciál místní ekonomiky. Analýza pojednává o významu geopolitické polohy konkrétních měst – propojení místní politiky s politikou vyšší úrovně.

Stěžejním cílem disertační práce je objasnit, jaké faktory ovlivňují politický proces, místní správu a regionální rozvoj v malých městech Jihočeského a Ústeckého kraje. Místní samospráva je významným aktérem regionálního rozvoje. Významným faktorem samotné činnosti místní samosprávy je tvorba (volba) jejich zastupitelských orgánů. Nastavené parametry těchto voleb se bezprostředně dotýkají legitimacy volených orgánů. Předkládaná disertační práce se zaměřuje na vybrané parametry voleb do zastupitelstev obcí.

Práce je zaměřena na preference elektorátu, volební chování – způsob hlasování voličů a sociální vazby ovlivněné volebním procesem.

Disertační práce by mohla přispět k diskusi o vhodnosti systému voleb zastupitelstev obcí v České republice. Východiskem tomu je znalost volebního chování, zejména způsobu hlasování. V souvislosti s tím se práce pokusí posoudit využitelnost dat o preferenčních hlasech pro kandidáty ucházející se o zastupitelské posty v rámci komunálních voleb v České republice při studiu volebního chování voličstva. Práce je vytvořena na základě dat o volbách do obecních zastupitelstev v roce 2014, která byla získána díky Českému statistickému úřadu (dostupné na www.volby.cz). Data jsou podrobena analýze prostřednictvím jednoduché statistické metody (výpočtu variačního koeficientu) a vzájemné následné komparaci.

V rámci naplňování cílů práce je možné si položit následující výzkumné otázky:

- Je možné současný volební systém do obecních zastupitelstev v ČR pokládat za legitimní a spravedlivý? Je komunální volební systém spravedlivý pro všechny obce bez ohledu na jejich velikost? Respektuje český komunální volební systém zájmy voličstva?
- V menších obcích se voliči uchylují k podpoře konkrétních kandidátů a udělují jim preferenční hlasy, ve větších či velkých městech voliči inklinují k podpoře celých kandidátních listin. Jak je tomu v malých městech? Existuje rozdíl mezi preferencemi voličů v Jihočeském a Ústeckém kraji? Pokud ano, co je důvodem rozdílů?
- Voliči v malé obci opírají vlastní volební rozhodnutí o znalost místního politického prostředí a kandidátů. Lze proto předpokládat, že příslušnost kandidáta k listině ztrácí u voliče relevanci. Ve stejné logice lze stanovit předpoklad o převládajícím způsobu volby elektorátu ve velkých obcích. Díky širokému sociálnímu prostředí volič nedisponuje dokonalou znalostí místní politiky a taktéž osobně nezná většinu kandidátů. Z toho důvodu se lze domnívat, že v převažující většině se voličstvo přiklání k preferenci celé listiny volební strany.
- Je v obcích s nižším počtem obyvatel vyšší inklinace k volbě konkrétních kandidátů? Zvyšuje se variační koeficient se snižujícím se počtem obyvatel obce? Je inklinace ke konkrétnímu kandidátovi na kandidátní listině vyšší u nezávislých subjektů či politických stran?

- Jsou strany dlouhodobě zastoupené v Parlamentu ČR (KSČM, ČSSD, ODS, KDU-ČSL) podporovány voliči jako celek? Jsou strany s pevným voličským jádrem podporovány voliči jako celek?

4. Užité metody disertační práce

Výzkum volebního chování vychází z předpokladu, že volební výsledek je odrazem mnoha vzájemně působících faktorů a vlivů a netýká se jen spektra politických subjektů a rozhodování voličstva (Cabada, Kubát, 2007). Volební chování je ovlivněno krátkodobými a dlouhodobými faktory. V politologii se využívají tři modely, které vysvětlují chování voličů. Jedná se o model stranické identifikace, model sociologický a model racionální volby (Vlachová, 2000). Tyto přístupy se mohou v mnoha ohledech doplňovat a rozšiřovat teoretický rámec volebního chování (Hahn, 2018). Tyto přístupy jsou základním východiskem pro disertační práci.

Potřebné informace budou vyžadovat metody sběru dat monografické výzkumné procedury zahrnující zejména kvantitativní výzkum. Doplnovat a rozvíjet ho bude rovněž přístup kvalitativní. Využita bude metoda komparace a metoda případové studie. Techniky sběru dat – dotazníkové šetření, rozhovory (polostandardizované), studium dokumentů.

Důraz bude kladen na kvantitativní formu sběru dat prostřednictvím dotazníkového šetření. Způsob volby využívající elektorát v rámci komunálních voleb, je posouzen na základě dat získaných prostřednictvím dotazníkového šetření. Výběrový soubor je tvořen odpověďmi 598 respondentů. Respondenti odpovídali na otázky prostřednictvím elektronického dotazníku, který byl distribuován náhodně e-mailem. Kritérii výběru byl věk respondentů a velikost obce, ve které má obyvatel obce trvalé bydliště. S ohledem na požadovanou validitu dat byl výběrový soubor vytvořen na konci roku 2014, tedy v období, které lze chápat jako těsně povolební. Přes řadu problémů, které limitují závěry prací vzešlých z dat z dotazníkových šetření, je právě dotazník jednou z mála technik, kterou lze v případě volebního chování získat potřebná data. Volební výsledky, které povinně sbírá a publikuje Český statistický úřad, neumožňují získat jasnou představu o technice hlasování. Z výsledků je patrné množství preferenčních hlasů pro jednotlivé kandidáty a v úhrnu pro volební strany, stejně jako mandáty přidělené kandidátům. Není z nich však jasné, kolik z preferenčních hlasů kandidát získal jako součást celé kandidátní listiny a kolik z nich kandidát obdržel přímými hlasy. Data získaná z dotazníkového šetření navíc vedle přehledu distribuce způsobu volby umožňují třídění na základě dalších kritérií.

V disertační práci je posuzována využitelnost dat o preferenčních hlasech pro kandidáty ucházející se o zastupitelské posty v rámci komunálních voleb v České republice při studiu volebního chování voličstva. Práce je vytvořena na základě dat o volbách do obecních zastupitelstev v roce 2014, která byla získána díky Českému statistickému úřadu (dostupné

na www.volby.cz). Data jsou podrobena analýze prostřednictvím jednoduché statistické metody (výpočtu variačního koeficientu) a vzájemné následné komparaci. Rozptyl preferenčních hlasů na kandidátní listině je východiskem pro provedení následující analýzy. Nízká míra hodnoty variačního koeficientu svědčí o podpoře listiny jako celku. Vysoká naopak o převažující podpoře pouze některých kandidátů dané listiny. Při analýze preferenčních hlasů pro kandidáty listin u příležitosti komunálních voleb většího množství municipalit lze posoudit, zda lze ve volebním chování nalézt převažující vzorce a poznatky zobecnit.

Vzhledem k orientaci práce na lokální politický prostor je nezbytné teoreticky vymezit oblasti, jako jsou obecní samospráva, regionální rozvoj, venkovský prostor, lokální demokracie, volební chování. Podstatné je též vymezení vybraných obcí prostřednictvím základních demografických a socioekonomických ukazatelů. Obce budou vymezeny i z hlediska politického, pozornost bude věnována významným politickým aktérům místního politického života, složení kandidátních listin a způsobu hlasování elektorát u komunálních voleb.

V práci je využito srovnávací metody – porovnávána jsou malá města jak Jihočeského, tak Ústeckého kraje, dále jsou komparovány obce vybraných správních obvodů malých měst v jednotlivých krajích.

Při získávání informací o politických stranách či sdružení nezávislých kandidátů byli dotazováni zejména členové zastupitelstev či občanskí aktivisté. Představitelům politických stran nebo nezávislých sdružení byly kladeny otázky na formu a způsob sestavování kandidátních listin, taktiku při sestavování kandidátek, způsob hlasování elektorátu, volební účast či stranickou příslušnost a její význam.

5. Socioekonomická a demografická charakteristika Jihočeského a Ústeckého kraje

5.1. Jihočeský kraj

Jihočeský kraj je v dlouhodobém horizontu vnímán zejména jako zemědělská oblast s rozvinutým rybníkářstvím a lesnictvím. Až v průběhu dvacátého století se v Jihočeském kraji rozvinul průmysl se zaměřením na zpracovatelské činnosti. Jádrem kraje představuje jihočeská kotlina, na jihozápadě je obklopena Šumavou, na severozápadě výběžky Brd, na severu Středočeskou žulovou vrchovinou, na východě Českomoravskou vrchovinou a na jihovýchodě Novohradskými horami. V jihočeské kotlině se rozkládají dvě pánve, jedná se o pánve Českobudějovickou a Třeboňskou (ČSÚ).

Významnou část hranice kraje tvoří státní hranice s Rakouskem a Německem (délka hranice činí 334 km), dále sousedí s kraji Plzeňským, Středočeským, krajem Vysočina a Jihomoravským krajem. Příhraniční charakter Jihočeského kraje poskytuje možnosti efektivní přeshraniční spolupráce ve výrobní oblasti i v oblasti služeb spolu s rozvojem cestovního ruchu, kde je využívána celková atraktivita kraje s méně narušenou přírodou a velkým množstvím kulturních památek (ČSÚ).

Jihočeský kraj má rozlohu 10 057 km² a představuje tak 12,8 % z celé České republiky. Z celého území zaujímají největší rozlohu lesy a to více než jednu třetinu, vodní plochy zaujímají rozlohu 4 % kraje. Převážná část území Jihočeského kraje leží v nadmořské výšce 400 – 600 m. n. m., s čímž souvisejí poněkud drsnější klimatické podmínky. Nejvyšším bodem na území Jihočeského kraje je šumavský vrchol Plechý (1 378 m n. m.), nejnižším místem (330 m n. m.) je hladina přehrady Orlík v okrese Písek (ČSÚ).

Území Jihočeského kraje náleží do povodí horní a střední Vltavy s přítoky řek Malše, Lužnice, Otava a mnohými dalšími řekami. V minulosti bylo v kraji vybudováno přes 7 000 rybníků, jejichž celková výměra dnes představuje více než 30 tisíc hektarů. Největšími nejen v kraji, ale i v České republice, jsou rybníky Rožmberk s rozlohou 490 hektarů, Bezdrev s rozlohou 450 hektarů a Horusický rybník se 415 hektary. Kromě toho byla na území kraje vybudována velká vodní díla, mezi která patří zejména nádrž Lipno (4 870 ha) - největší vodní plocha v České republice, Orlík s rozsáhlými rekreačními oblastmi a Římov zásobující pitnou vodou významnou část kraje. V souvislosti s výstavbou jaderné elektrárny Temelín byla vybudována na území kraje vodní nádrž Hněvkovice (ČSÚ).

Jihočeský kraj není územím bohatým na suroviny, v kraji nejsou téměř žádné zdroje energetických surovin. Významným přírodním bohatstvím jsou rozsáhlé lesy, hlavně na Šumavě a Novohradských horách. Jedná se především o lesy jehličnaté, borové a smrkové. Největší surovinové bohatství kraje tvoří zejména ložiska písků a štěrkopísků, cihlářské hlíny, kameniva a sklářských písků. Z ostatních surovin je nejvýznamnější rašelina a v některých lokalitách také vápenec, grafit a křemelina (ČSÚ).

Životní prostředí kraje v rámci České republiky lze charakterizovat jako méně poškozené a zatížení emisemi se postupně snižuje, je zde ale řada zdrojů znečištění, hlavně v oblasti zemědělství a průmyslu. Na lesní porosty v posledních letech nepříznivě působí zejména různé extrémní situace, jako např. intenzivní sucho a hmyzí škůdci. Přesto se zdravotní stav lesů spíše zlepšuje (ČSÚ).

Území Jihočeského kraje mělo vždy spíše charakter rekreační než průmyslově vyspělé oblasti. Snaha o zachování přírodního prostředí se odrazila ve zřízení Národního parku Šumava (s rozlohou 690 km², z toho 343 km² náleží Jihočeskému kraji), chráněných krajinných oblastí Šumava (s rozlohou 994 km², z toho 733 km² se rozkládá v Jihočeském kraji), Třeboňsko (700 km²) a Blanský les (212 km²). V Jihočeském kraji se nachází přibližně 340 maloplošných chráněných území a celá řada chráněných přírodních výtvorů. Celkem je takto chráněno 20 % území celého kraje (ČSÚ).

Městskými památkovými rezervacemi jsou v Jihočeském kraji historická centra měst České Budějovice, Český Krumlov (památky jsou zařazeny do organizace UNESCO), Jindřichův Hradec, Prachatice, Slavonice, Tábor a Třeboň. Kromě toho je v Jihočeském kraji celá řada historických pamětihodností, například hrad a zámek v Českém Krumlově a Jindřichově Hradci, zámky Hluboká nad Vltavou, Orlík, Blatná, Červená Lhota, dále hrady Zvíkov a Landštejn. Významná je v kraji lidová architektura, především tzv. „selské baroko“. Mezi nejznámější památky tohoto druhu patří náves v obci Holašovice (okres České Budějovice), která byla v roce 1998 zařazena mezi památky UNESCO (ČSÚ).

V Jihočeském kraji bylo k 1. 1. 2003 zřízeno 17 správních obvodů obcí s rozšířenou působností a 37 správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem. Pověřené obecní úřady spravují obce v území, které je od 1. 1. 2007 plně skladebné do okresů i do správních obvodů obcí s rozšířenou působností (ČSÚ).

Jihočeský kraj je krajem s nejmenší hustotou zalidnění v České republice. Koncem roku 2014 v kraji žilo více než 637,3 tisíc obyvatel, tedy 63 obyvatel na 1 km². Ze sedmi okresů má největší hustotu obyvatel okres České Budějovice, kde žije téměř 30 % obyvatel celého

kraje. Je to dáno především soustředěním obyvatel do hlavního města Jihočeského kraje, v němž trvale bydlí 93,3 tisíc osob. Dalšími velkými městy jsou město Tábor (34,7 tisíc obyvatel), Písek (29,8 tisíc obyvatel), Strakonice (23,0 tisíc obyvatel) a Jindřichův Hradec (21,7 tisíc obyvatel). V těchto pěti městech žije téměř 32 % všech Jihočeňů. Naproti tomu nejmenší venkovské obce do 200 obyvatel představují 37,4 % z celkového počtu obcí, ale žije v nich jen 4,2 % celkového počtu obyvatel Jihočeského kraje. Nejmenší obcí v Jihočeském kraji je obec Kuřimany (okres Strakonice) s 28 trvale žijícími obyvateli (šestá nejmenší obec v České republice). Celkem je v kraji v současné době (rok 2015) 623 samosprávných obcí (54 z nich má městský statut) s téměř dvěma tisíci částmi obcí. Podíl městského obyvatelstva dosáhl k 31. 12. 2014 celkem 63,8 % (ČSÚ, Příloha č. 1).

Věková struktura obyvatel Jihočeského kraje je obdobná jako v České republice. Průměrný věk v kraji je 41,9 let (v ČR 41,7 let). Od demografické struktury Jihočeského kraje se více vyčleňuje pohraniční okres Český Krumlov s pestřejším národnostním složením. V českokrumlovském okrese je mladší věková struktura, vyšší porodnost a nižší úmrtnost. Trvalý růst početních stavů obyvatel zaznamenával v posledních pěti letech okres České Budějovice a s výjimkou roku 2013 také okres Písek. V ostatních okresech kraje počty obyvatel spíše klesaly (ČSÚ).

Podle výsledků výběrových šetření pracovních sil dosáhl v roce 2014 podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním v Jihočeském kraji z celkového počtu osob patnáctiletých a starších 14,7 % a podíl osob s úplným středním vzděláním (včetně vyššího) 34,2 % obyvatel. Vyšší podíl osob s vysokoškolským vzděláním je v České republice jen v Praze, Jihomoravském, Středočeském, Pardubickém a Zlínském kraji. Vyšší podíly osob s úplným středním vzděláním pak byly zaznamenány v Praze, Středočeském, Plzeňském a Královéhradeckém kraji (ČSÚ).

Na tvorbě hrubého domácího produktu v České republice se Jihočeský kraj v roce 2014 podílí 5,1 %, v přepočtu na 1 obyvatele dosahuje 84,9 % celorepublikového průměru a je mezi kraji na 7. pozici (po Praze, Jihomoravském, Plzeňském, Středočeském, Zlínském a Královéhradeckém kraji). Tvorba hrubého fixního kapitálu představovala v roce 2013 na území kraje hodnotu 58,3 miliard korun (5,7 % z ČR), (ČSÚ).

Ze zemědělství převažuje v rostlinné výrobě pěstování obilovin, olejnin a píce, významná je také produkce brambor. V živočišné výrobě se jedná zejména o chov skotu a prasat. Celkově se v Jihočeském kraji vytváří zhruba 10 až 11 % zemědělské produkce České republiky. Dlouholetou tradici má v Jihočeském kraji rybníkářství. Celková plocha

rybníků určených na chov ryb je kolem 25 000 hektarů. Vytváří se v nich polovina produkce ryb České republiky, významný podíl na živočišné výrobě je chov vodní drůbeže (ČSÚ).

Průmyslová výroba je koncentrována především v rámci Českých Budějovic. V České republice Jihočeský kraj nepatří mezi rozhodující průmyslové oblasti, podíl na tržbách průmyslových podniků ČR v roce 2014 činil pouze 4,1 %. Z odvětvového hlediska převažuje zpracovatelský průmysl, v jeho rámci pak výroba motorových vozidel a výroba potravinářských výrobků. Stavební podniky se v Jihočeském kraji na produkci v České republice podílely 7,1 %, zajišťují především práce na inženýrských stavbách.

Podle výběrových šetření pracovních sil je v hospodářství kraje zaměstnáno celkem 300,6 tisíc osob, z toho 29,3 % v průmyslu, 11,5 % v obchodu a opravách spotřebního zboží, dále 9,8 % ve stavebnictví (ČSÚ).

Průměrná hrubá měsíční mzda v roce 2013 dosáhla výše 21 749 Kč (přepočteno na fyzické osoby, včetně podniků do 20 zaměstnanců) a za republikovým průměrem zaostala o 10 % (toto zaostávání je do určité míry dáno strukturou hospodářství kraje), (ČSÚ, Příloha č. 2).

Ke konci roku 2014 bylo v Jihočeském kraji evidováno 27 645 uchazečů o zaměstnání. Podíl nezaměstnaných osob dosahoval k 31. 12. 2014 6,20 % a zařadil v mezikrajovém porovnání Jihočeský kraj na třetí nejnižší příčku (po Praze a Plzeňském kraji), (ČSÚ, Příloha č. 3).

Ve statistickém registru ekonomických subjektů bylo koncem roku 2014 registrováno více než 160 tisíc podniků, organizací a podnikatelů. Největší část v roce 2014 tvořili podnikatelé - fyzické osoby, které podnikají dle živnostenského zákona (110 tisíc subjektů), (ČSÚ).

Předpokladem pro rozvoj hospodářství kraje jsou také možnosti bydlení. Podle výsledků sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011 bylo v kraji téměř 164 tisíc domů, z toho 75 % je obydlených. Zjištěno bylo přibližně 248 tisíc obydlených bytů. Bytovou výstavbou bylo v letech 2011 až 2014 dokončeno 6 609 nových bytů a výstavba byla zahájena u 6 643 bytů (ČSÚ).

V Jihočeském kraji je zaznamenávána stále se zvyšující intenzita dopravy, hlavně silniční. V železniční dopravě sice přes území kraje nevedou hlavní železniční koridory, přesto je zde několik důležitých uzlů. Mezi zajímavosti jižních Čech patří zbytky koněspřežní železnice (první na evropské pevnině), spojující město České Budějovice s hornorakouským městem Linec. V kraji nalezneme také nejvýše položenou železniční

stanici v České republice Kubova Huť a také úzkokolejné dráhy směřované z Jindřichova Hradce do Obrataně a dále do Nové Bystřice. Silniční síť zajišťuje dostatečnou základní dopravní dostupnost sídel, území Jihočeského kraje však v současnosti není napojeno na republikovou dálniční síť. Poštovní služby poskytuje kolem 220 pošt, poštu v obci má zhruba třetina obcí (ČSÚ).

Síť školských zařízení tvoří 310 mateřských škol, 255 základních škol a 90 středních škol (z toho 23 gymnázií). Vysokoškolské vzdělání poskytuje v Českých Budějovicích Jihočeská univerzita a jejích osm fakult (ekonomická, filozofická, pedagogická, přírodovědecká, teologická, zdravotně sociální, zemědělská, rybářství a ochrany vod), Vysoká škola Technicko-ekonomická, v Jindřichově Hradci Fakulta managementu Vysoké školy ekonomické v Praze. Kromě toho je možno v kraji studovat na dvou soukromých vysokých školách, a to na Vysoké škole evropských a regionálních studií nebo na Filmové akademii M. Ondříčka v Písku. Na vysokých školách v kraji studovalo v roce 2014 celkem 17,3 tisíc studentů (ČSÚ).

Zdravotnická péče Jihočeského kraje je koncentrována především v devíti nemocnicích s 3,2 tisíci lůžky, dále v sedmi odborných léčebných ústavech a čtyřech léčebnách pro dlouhodobě nemocné. Ambulantní péči pak zajišťuje více než 400 ordinací praktického lékaře pro dospělé, 199 ordinací dětského lékaře a 375 ordinací stomatologa. Zařízení sociální péče disponují 5,2 tisíci místy (ČSÚ).

Kulturní zařízení se soustřeďují převážně ve městech, zejména ve městech okresních. Mezi nejznámější kulturní zařízení patří Jihočeské divadlo, Alšova jihočeská galerie, přírodní divadlo s otáčivým hledištěm v Českém Krumlově. V kraji je 58 stálých kin a 643 veřejných knihoven (ČSÚ).

Přírodního prostředí s vysokou lesnatostí, vodními plochami a velkým počtem kulturních památek je využíváno k návštěvám a rekreaci občany z celé České republiky a v hojně míře i zahraničními turisty. V letním období je pro turisty atraktivní zejména oblast Lipna, Orlíku, jihočeských rybníků, ale také Šumavy, v zimě pak lyžařské areály Zadov - Churáňov a Lipno - Kramolín. V roce 2014 se v kraji v 1 208 statisticky sledovaných hromadných ubytovacích zařízeních ubytovalo téměř 1,2 milionu návštěvníků, z toho 31 % tvořili zahraniční hosté, převážně ze SRN, Rakouska, Číny a Korejské republiky. Průměrná doba pobytu jednoho zahraničního návštěvníka v kraji dosahovala 3,1 dne (ČSÚ).

Během celého roku jsou pořádány na Výstavišti v Českých Budějovicích různé typy výstavnických akcí. Nejvýznamnějšími výstavami jsou mezinárodní zemědělská výstava

Země živitelka a výstava HOBBY. Tyto výstavy navštíví v průběhu roku cca 250 tisíc návštěvníků (ČSÚ).

V posledních letech se v Jihočeském kraji rozvíjí mnoho forem přeshraniční spolupráce. Jednou z nich je Euroregion Šumava/Bayerischer Wald/Mühlviertel, který zahrnuje území o celkové rozloze 16 tisíc km² s 1,3 miliony obyvateli. Sdružuje 110 hornorakouských, 80 bavorských a 92 českých obcí (z toho 52 obcí se 79 tisíci obyvateli je z Jihočeského kraje). Přínosy lze spatřovat ve vytváření a realizaci společných projektů, především v oblasti dopravy, služeb a cestovního ruchu (ČSÚ).

V květnu 2002 byla podepsána zakládací listina dalšího euroregionu s názvem Silva Nortica, který zahrnuje území okresů České Budějovice, Jindřichův Hradec, Písek a Tábor. V Dolním Rakousku se jedná o okresy Krems, Zwettl, Gmünd, Waidhofen an der Thaya a Horn. Euroregion představuje území o rozloze 10 639 km² s téměř 700 tisíci obyvateli. Cílem přeshraniční spolupráce je společná reprezentace regionu, výměna informací a rozvoj cestovního ruchu. Na jihočeské straně je do něho zapojeno 40 obcí s celkem 260 tisíci obyvateli (ČSÚ).

V červnu 2012 byl v rakouském Linci založen Evropský region Dunaj-Vltava, který zahrnuje území ve třech státech s rozlohou 60 000 km² a 6 miliony obyvatel. V České republice do tohoto regionu patří kraj Jihočeský, Plzeňský a Kraj Vysočina (ČSÚ).

Samosprávný Jihočeský kraj (do 30. května roku 2001 Budějovický kraj) leží v územním Jihočeském kraji. Kraj leží převážně na jihu Čech, ale okolím Dačic zasahuje i na Moravu. České Velenice s okolím zase až do roku 1920 tvořily součást Dolních Rakous. Na západě sousedí Jihočeský kraj s Plzeňským krajem, na severu se Středočeským krajem, na severovýchodě s Krajem Vysočina, na východě má Jihočeský kraj krátkou část společné hranice s Jihomoravským krajem. Na jihu sousedí kraj s rakouskou spolkovou zemí Horní Rakousy, na jihovýchodě je sousedem s Dolními Rakousy a na jihozápadě s německou spolkovou zemí Bavorsko.

Obrázek č. 1: Česká republika, kraje

Zdroj: ČSÚ

Rozloha Jihočeského kraje 10 056 km² představuje 12,8 % rozlohy celé České republiky. V Jihočeském kraji žije přes 630 tisíc obyvatel, z čehož vyplývá nejnižší hustota osídlení v zemi - 63,4 obyvatel na km². V Jihočeském kraji je 623 obcí, z toho 53 obcí má statut města.

Jihočeský kraj jako vyšší územní samosprávný celek České republiky vznikl v roce 2000. Do května 2001 se kraj jmenoval Budějovický (ČSÚ).

Okresní úřady v Česku k 31. prosinci 2002 ukončily svoji činnost. Pro účely přenesené působnosti státní správy se území samosprávných krajů od 1. ledna 2003 člení na správní obvody obcí s rozšířenou působností – těch je v Jihočeském kraji 17 a ty se pak dále člení na správní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem, kterých je v Jihočeském kraji dohromady 37.

Tabulka č. 5: Okresy Jihočeského kraje

Okres	Počet obyvatel	Rozloha	Hustota zalidnění	Počet obcí
České Budějovice	190 844	1 639	116	109
Tábor	102 369	1 326	77	110
Strakonice	70 683	1 032	68	112
Písek	70 741	1 127	63	75
Jindřichův Hradec	91 359	1 944	47	106
Český Krumlov	61 100	1 615	38	45
Prachatice	50 738	1 375	37	65

Zdroj: ČSÚ

Budějovický kraj byl zřízen spolu s dalšími samosprávnými kraji na základě článku 99 a následujících Ústavy České republiky, ústavním zákonem č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků, který stanoví názvy krajů v republice a jejich vymezení výčtem okresů (území okresů definuje vyhláška ministerstva vnitra č. 564/2002 Sb.) a pro vyšší územní samosprávné celky stanoví označení „kraje“. Kraje definitivně vznikly 1. ledna 2000, samosprávné kompetence získaly na základě zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), dne 12. listopadu 2000, kdy proběhly první volby do jejich nově zřízených zastupitelstev. Toto krajské členění je obdobné členění krajů z let 1948 – 1960, zřízených zákonem č. 280/1948 Sb. Novelizačním ústavním zákonem č. 176/2001 Sb. byl přejmenován Budějovický kraj na Jihočeský kraj, přejmenovány byly tři další kraje. Nynější název samosprávného Jihočeského kraje je tedy shodný s názvem územního Jihočeského kraje.

5.2. Ústecký kraj

Ústecký kraj se nachází na severozápadě České republiky. Severozápadní hranice Ústeckého kraje je zároveň státní hranicí se Spolkovou republikou Německo, konkrétně se spolkovou zemí Sasko. Na severovýchodě Ústecký kraj sousedí s Libereckým krajem, na západě sousedí s krajem Karlovarským a z malé části i s krajem Plzeňským, na jihovýchodě s krajem Středočeským (ČSÚ).

Povrch Ústeckého kraje je z geografického hlediska velmi rozdílný, příroda je v kraji rozmanitá a pestrá. Podél hranic s Německem je oblast ohraničena pásmem Krušných hor, Labskými pískovci a Lužickými horami. Na jihovýchodě Ústeckého kraje se rozprostírají roviny, které pocházejí z druhohor, ze kterých vystupuje hora Říp a České středohoří se svým nejvyšším vrcholem Milešovkou. Nejvýše položené místo na území kraje leží na úbočí nejvyšší hory Krušných hor Klínovce, jehož vrchol se nachází již na území

Karlovarského kraje. Nejnižší položeným bodem kraje je hladina řeky Labe u Hřenska (115 m n. m.), což je zároveň nejnižší položené místo v České republice. Největším vodním tokem na území Ústeckého kraje je řeka Labe, zleva se do Labe vlévá druhý největší levostranný labský přítok Ohře a řeka Bilina. Z pravé strany se do řeky Labe vlévá na území kraje Ploučnice, posledním pravostranným přítokem na našem území je řeka Kamenice. V Ústeckém kraji jsou rovněž prameny termálních a minerálních vod. Největší vodní plochou je Nechranická přehrada, vybudovaná na řece Ohři v západní části kraje (ČSÚ).

Rozloha Ústeckého kraje je 5 335 km², což představuje 6,8 % rozlohy celé České republiky. Zemědělská půda kraje zaujímá téměř 52 % území kraje, lesy se rozkládají na 30 % kraje a vodní plochy zabírají 2 % území (ČSÚ).

Ústecký kraj se vyznačuje rozdílností jak z hlediska přírodních podmínek, tak i z hlediska hospodářské struktury, hustoty zalidnění a stavu životního prostředí. Hospodářský význam Ústeckého kraje je historicky dán významným nerostným bohatstvím, hlavně rozsáhlými ložisky hnědého uhlí, uloženými nízko pod povrchem země. Hnědouhelná pánev se rozkládá od úpatí Krušných hor, táhne se od Ústí nad Labem až po město Kadaň. Z dalších významných surovin, těžících se v Ústeckém kraji, jsou významná ložiska kvalitních sklářských a slévárenských písků a stavebního kamene. V Ústeckém kraji lze vymezit čtyři oblasti, které se od sebe významně liší. Je to oblast s vysoce rozvinutou průmyslovou výrobou, která je soustředěna především v Podkrušnohoří (okres Chomutov, Most, Teplice a z části Ústí nad Labem). Z odvětví má v kraji významné postavení energetika, těžba uhlí, strojírenství, sklářský a chemický průmysl. Další oblastí je Lounsko a Litoměřicko, které jsou významné svou produkcí zejména chmele a zeleniny. Zvláště Polabí a Poohří jsou proslulé ovocnářské oblasti, nazývané Zahrada Čech. Na Litoměřicku se také pěstují vína. V posledních letech se i oblast Mostecka stává významnou vinařskou oblastí, kde se vinná réva pěstuje hlavně na pozemcích zrekultivovaných po těžbě hnědého uhlí. Oblast Krušných hor je řídko osídleným horským pásem s velmi omezenými hospodářskými aktivitami. Nakonec oblast Děčínska není ani územím s koncentrací těžkého průmyslu, ani oblastí zemědělskou. Severní část Děčínska, Šluknovsko, je svou odlehlostí a obtížnou dostupností z centrální části Ústeckého kraje typicky periferním územím (ČSÚ).

Ústecký kraj se dělí do sedmi okresů (Děčín, Chomutov, Litoměřice, Louny, Most, Teplice a Ústí nad Labem), které se dále člení na 354 obcí, z toho má 59 obcí statut města. Počátkem roku 2003 vstoupila do druhé fáze reforma veřejné správy, která vyhláškou

stanovila správní obvody obcí s rozšířenou působností a obcí s pověřeným obecním úřadem. Od tohoto data (1. 1. 2003) vzniklo v Ústeckém kraji 16 správních obvodů obcí s rozšířenou působností (jedná se o obce: Bílina, Děčín, Chomutov, Kadaň, Litoměřice, Litvínov, Louny, Lovosice, Most, Podbořany, Roudnice nad Labem, Rumburk, Teplice, Ústí nad Labem, Varnsdorf a Žatec) a 30 správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem (ČSÚ).

Koncem roku 2014 činil počet obyvatel Ústeckého kraje 823 97, čímž je možné kraj zařadit na páté místo v rámci České republiky. Hustota obyvatel v Ústeckém kraji (154 obyvatel/km²) je vyšší, než vykazuje průměr v České republice (134 obyvatel/km²), a je po Praze, Moravskoslezském a Jihomoravském kraji čtvrtou nejzaldněnější oblastí v republice. Nej hustěji je osídlena podkrušnohorská hnědouhelná pánev, méně je osídlena oblast Krušných hor a okresy Louny a Litoměřice, kde se vyskytují především menší venkovské obce. Největší obcí Ústeckého kraje je město Ústí nad Labem s 93 409 obyvateli. Průměrný věk v kraji je 41,2 let (ČSÚ, Příloha č. 4).

V roce 2014 se Ústecký kraj podílel na tvorbě hrubého domácího produktu v České republice 6,0 %. V přepočtu na jednoho obyvatele dosahuje 76,5 % celorepublikového průměru a je mezi kraji v ČR na třinácté pozici. K nejvýznamnějším zaměstnavatelům Ústeckého kraje patří Mostecká uhelná společnost, Severočeské doly, Chemopetrol a Krajská zdravotní, a.s., sdružující nemocnice v kraji (ČSÚ).

Průmyslová činnost v ústeckém kraji z minulosti měla a dosud stále má nepříznivý dopad na kvalitu životního prostředí. Silně rozvinutá povrchová těžba uhlí značně poškodila přirozenou tvář krajiny, která se postupně obnovuje velmi obtížně. Problematická je v kraji situace s emisemi. V poslední době došlo k výraznému zlepšení, což lze dokumentovat na snižujícím se množství emisí, přesto je Ústecký kraj vnímán jako oblast s nejpoškozenějším životním prostředím a ovzduším. Neslavné prvenství kraj zaujímá v měrných emisích (t/km²) oxidů dusíku a oxidu siřičitého (ČSÚ).

Na území Ústeckého kraje se rozkládá národní park České Švýcarsko o rozloze 7 900 ha, chráněné krajinné oblasti České Středohoří, Labské pískovce, část Kokořinska a část Lužických hor (ČSÚ).

V Ústeckém kraji je zaměstnáno přibližně 366,5 tisíc osob, z nichž nejvíce osob je pracujících ve zpracovatelském průmyslu. V roce 2014 průměrná hrubá měsíční mzda v Ústeckém kraji dosáhla výše 23 072 Kč, za republikovým průměrem zaostala o 2 614 Kč. Ve srovnání krajů je Ústecký kraj na desátém místě v České republice (Příloha č. 5).

Pokles těžby uhlí, restrukturalizace podniků, útlum výroby i zemědělství mají za následek, že v celorepublikovém srovnání je v Ústeckém kraji dlouhodobě nejvyšší podíl nezaměstnaných osob a to 10,67 % (v ČR k 31. 12. 2014 7,46 %), (ČSÚ, Příloha č. 6).

Ve statistickém registru ekonomických subjektů bylo koncem roku 2014 více než 73 tisíc firem, organizací a dalších podnikatelů. Největší část tvoří podnikatelé – živnostníci, kteří nejsou zapsaní v obchodním rejstříku (více než 120 tisíc). Z hlediska třídění podle odvětvové klasifikace ekonomických činností se nejvíce podnikatelů zabývalo obchodem, opravami motorových vozidel a spotřebním zbožím (ČSÚ).

Ze školských zařízení je v kraji 357 mateřských škol, 277 základních škol, 94 středních odborných škol a gymnázií. V Ústeckém kraji se nacházejí dvě vysoké školy, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem a Vysoká škola aplikované psychologie, s. r. o., Terezín (ČSÚ).

Základní zdravotnickou péči zajišťuje v Ústeckém kraji síť ambulantních zařízení a lékáren. Akutní lékařskou péči poskytuje 21 nemocnic s 4 942 lůžky. Nejvýznamnějším zdravotnickým zařízením v kraji je Krajská zdravotní, a.s., která sdružuje několik nemocnic, a to Nemocnice Děčín, Ústí nad Labem, Teplice, Most a Chomutov. Následnou a také rehabilitační péči zajišťuje 12 odborných léčebných ústavů s 1 179 lůžky, z toho pro dlouhodobě nemocné je určeno v kraji pět léčeben (ČSÚ).

Ústecký kraj má důležitou dopravní polohu, která je daná vazbou na Evropskou Unii. Teplickým a litoměřickým okresem prochází významná mezinárodní silniční trasa E 55, která spojuje sever a jih Evropy, u Lovosic přechází v dálnici D 8. Koncem roku 2006 byl uveden do provozu nový úsek dálnice D 8, který prochází přes Krušné hory a napojuje se na německou dálnici A 17. Významná je také spojnice ze Spolkové republiky Německo přes Chomutov a Louny směrem do Prahy. Další významný silniční tah směřuje z Karlovarského kraje podél Krušných hor do severní části kraje Libereckého. Hlavním železničním tahem je mezinárodní trať z Německa přes Ústí nad Labem do Prahy. Řeka Labe je nejdůležitější vodní cestou v České republice a umožňuje lodní přepravu do Hamburku (ČSÚ).

Na území Ústeckého kraje se nachází třináct silničních celních přechodů, tři železniční, jeden říční a mnoho nově zbudovaných přechodů pro pěší turisty a cyklisty (ČSÚ).

Vzhledem k bohaté historii má Ústecký kraj velké množství historických památek. Z neznámějších nelze opomenout románskou rotundu na Řípu, gotický kostel v Mostě,

barokní zámek v Duchcově, kláštery v Oseku a Doksanech a zámky Ploskovice a Libochovice. Města Litoměřice, Ústěk a Terežín byly vyhlášeny městskými památkovými rezervacemi a Roudnice nad Labem má památkově chráněné městské jádro. Několik vesnic na Litoměřicku se stalo vesnickými památkovými rezervacemi. V Litoměřicích v oblastní galerii jsou mimořádně hodnotné sbírky obrazů. V průběhu celého roku jsou pořádány na výstavišti v Litoměřicích různé druhy akcí. Nejznámější z těchto typů akcí je prodejní výstava Zahrada Čech zaměřená na pěstitelství ovoce a zeleniny, veletrh bytového a stavebního zboží Můj dům, můj hrad atp. Z přírodních krás je nejznámější národní park České Švýcarsko s Pravčickou bránou, labská cesta s Portou Bohemicou, skalní útvary Tiských stěn a Českého Švýcarska a mnoho dalších. V Ústeckém kraji se ve městě Most dále nachází moderní dostihové závodiště hipodrom, autodrom, golfové hřiště. Krajem prochází také několik cyklostezek, z nichž jedna má v budoucnu spojit Prahu a Drážďany. Krušné a Lužické hory nabízejí skvělé podmínky pro lyžování (ČSÚ).

Ústecký kraj leží na severozápadě Čech, v západní části Severočeského kraje České republiky. Na východě sousedí Ústecký kraj s Libereckým krajem, na jihovýchodě se Středočeským krajem, na jihu je krátký úsek společné hranice s Plzeňským krajem, na jihozápadě hranice s krajem Karlovarským. Nejdelší úsek společné hranice má s německou spolkovou zemí Sasko (Sachsen) na severozápadě.

Obrázek č. 2: Česká republika, kraje

Zdroj: vlastní zpracování

Ústecký kraj byl zřízen spolu s dalšími samosprávnými kraji na základě článku 99 a následujících Ústavy České republiky, ústavního zákona č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků, který stanoví názvy krajů a jejich vymezení výčtem okresů (území okresů definuje vyhláška ministerstva vnitra č. 564/2002 Sb.) a pro vyšší územní samosprávné celky stanovuje označení „kraje“. Kraje definitivně vznikly 1. 1. 2000, samosprávné kompetence získaly na základě zákona č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), dne 12. 11. 2000, kdy proběhly první volby do jejich nově zřízených zastupitelstev. Toto krajské členění je obdobné jako pro kraj z let 1948 – 1960, zřízených zákonem č. 280/1948 Sb.

Území Ústeckého kraje je vymezeno územími okresů Děčín, Ústí nad Labem, Litoměřice, Teplice, Louny, Most a Chomutov. Celé toto území je součástí Severočeského kraje.

Začátkem roku 2003 zanikly okresní úřady a území krajů se od té doby pro účely státní správy dělí na správní obvody obcí s rozšířenou působností, ty pak na správní obvody obcí s pověřeným obecním úřadem. Kromě okresních měst vykonávají rozšířenou působnost státní správy na území Ústeckého kraje ještě obce Rumburk, Varnsdorf, Kadaň, Lovosice, Roudnice nad Labem, Bílina, Litvínov, Žatec a Podbořany.

Tabulka č. 6: Okresy Ústeckého kraje

Okres	Počet obyvatel	Rozloha	Hustota zalidnění	Počet obcí
Děčín	131 313	909	145	52
Chomutov	124 342	935	133	44
Litoměřice	119 162	1 032	115	105
Louny	86 416	1 118	77	70
Most	113 371	467	244	26
Teplice	128 734	469	275	34
Ústí nad Labem	119 512	405	295	23

Zdroj: ČSÚ, 2014

5.3. Jihočeský versus Ústecký kraj

Jihočeský kraj je velmi typický roztráštěnou sídelní strukturou. V Jihočeském kraji se nachází nejvíce obcí v České republice, a to 623 obcí z celkového počtu 6 253 (ČSÚ, 2014). V Ústeckém kraji je počet obcí téměř poloviční, je to způsobeno i rozlohou kraje, která činí 5 335 km², přibližně polovinu Jihočeského kraje (ČSÚ).

I přes svou menší velikost žije v Ústeckém kraji více obyvatel než v kraji Jihočeském a to 823 972 v roce 2014. V Jihočeském kraji činí počet obyvatel 637 300. Jihočeský kraj je nejméně zalidněným krajem v České republice (ČSÚ).

Míra ekonomické aktivity v roce 2014 činila v Jihočeském kraji 59,1 % a v Ústeckém 57,6 %. Průměrná měsíční mzda je v obou krajích téměř srovnatelná a pohybuje se lehce na 23 tisíci korun (ČSÚ).

Nezaměstnanost v Ústeckém kraji je jedna z nejvyšších, opakem je kraj Jihočeský s jednou z nejnižších nezaměstnaností v České republice (data ČSÚ z 1. 1. 2015). Podíl nezaměstnaných osob v Jihočeském kraji činí 6,20 %, v Ústeckém kraji se jedná o 10,67 %. O jedno volné místo se v Jihočeském kraji uchází 7,6 osob, v Ústeckém kraji je to více než dvojnásobek, a to 17,4 osob. Co se týká cestovního ruchu, tak navštěvovanějším krajem je kraj Jihočeský - Tabulka (ČSÚ, Příloha č. 7).

6. Praktická část

6.1. Volby zastupitelstev obcí v České republice

Východiskem k diskusi o vhodnosti systému voleb do zastupitelstev obcí v ČR je znalost volebního chování, zejména způsobu hlasování. Ve snaze přispět ke zmíněné diskusi je cílem této kapitoly disertační práce popsat způsob hlasování voličů v komunálních volbách v České republice a na základě toho posoudit vhodnost stávajícího volebního systému s ohledem na politické zájmy voličů.

Způsob volby využívající elektorát v rámci voleb do zastupitelstev obcí je posouzen na základě dat získaných prostřednictvím dotazníkového šetření. Výběrový soubor je tvořen z odpovědí 598 respondentů. Respondenti odpovídali na otázky prostřednictvím elektronického dotazníku, který byl distribuován náhodně e-mailem. Kritérii výběru byl věk respondentů a velikost obce, ve které má obyvatel obce trvalé bydliště. S ohledem na požadovanou validitu dat byl výběrový soubor vytvořen na konci roku 2014, tedy v období, které lze chápat jako těsně povolební. Přes řadu problémů, které limitují závěry prací vzešlých z dat z dotazníkových šetření, je právě dotazník jednou z mála technik, kterou lze v případě volebního chování získat potřebná data. Volební výsledky, které povinně sbírá a publikuje Český statistický úřad, neumožňují získat jasnou představu o technice hlasování. Z výsledků je patrné množství preferenčních hlasů pro jednotlivé kandidáty a v úhrnu pro volební strany, stejně jako mandáty přidělené kandidátům. Není z nich však jasné, kolik z preferenčních hlasů kandidát získal jako součást celé kandidátní listiny a kolik z nich kandidát obdržel přímými hlasy. Data z dotazníkového šetření navíc vedle přehledu distribuce způsobu volby umožňují třídění na základě dalších kritérií. V této souvislosti se ukazuje jako smysluplné třídit podle velikosti municipality, ve které se volič účastní voleb. Kapitola disertační práce je postavena na předpokladu, že elektorát voličů ve volbách do zastupitelstev velkých obcí inklinuje spíše k volbě celých listin volebních stran, zatímco voliči z menších obcí v převažující většině preferují konkrétní kandidáty.

Územní samospráva a volby zastupitelstev obcí v České republice

Česká republika je v porovnání s většinou zemí Evropy charakteristická velmi hustou sítí obcí. V zemi s přibližně 10,58 miliony obyvatel je k 1. 1. 2017 celkem 6 258 obcí. Více jak tři čtvrtiny z nich však nemají ani jeden tisíc obyvatel. Pouze pět měst má více než sto tisíc obyvatel a 130 měst má více než 10 tisíc obyvatel. V těchto městech však žije přibližně celkem 5,5 milionu obyvatel. Obecní struktura České republiky je tak velice roztržštěná

a jednotka typu obec může představovat velmi rozdílnou entitu (od nejmenších obcí až po velká města).

Rozhodujícím orgánem, který má pravomoc rozhodovat v rámci samostatné působnosti, je zastupitelstvo obce. Jedná se o volený orgán, jehož členové jsou voleni z řad občanů obce. Volebním právem disponují všichni občané s trvalým pobytem v obci, způsobilí k právním úkonům, kteří jsou starší osmnácti let. Stejně podmínky jsou nastavené také pro kandidaturu do zastupitelstva obce.

Přestože je Česká republika charakteristická heterogenní obecní strukturou (dle velikosti obcí), k volbě zastupitelstev obcí se využívá ve všech obcích stejný volební systém. Jeho reduktivní účinky se zvyšují s poklesem velikosti volebního obvodu (počtu mandátů), což paradoxně vede v nejmenších obcích k největší míře politické nadreprezentace některých kandidátů na úkor těch jiných. Paradox spočívá zejména v tom, že politické prostředí malých obcí je značně personalizované. Volební systém ovšem ne zcela generuje politické orgány, které by odpovídaly po stránce personální zájmům občanů obce. Vedle toho je volební systém pro voliče klamavý a matoucí (Lebeda, 2009). Voliči využívající preferenční hlasy tak činí ve snaze zajistit zvolení jím podporovaného kandidáta. Jak již ovšem bylo uvedeno, množství preferenčních hlasů nemusí být pro zvolení rozhodující (Balík, Gongala, Gregor, 2015).

Volič disponuje v případě voleb zastupitelstva obce v České republice tolika hlasy, kolik je voleno místních politických reprezentantů. Je-li zastupitelstvo voleno ve více volebních obvodech (o tom rozhoduje zastupitelský sbor ve funkčním období, které předchází volbám), má volič vždy počet hlasů rovný počtu mandátů rozdělovaných v jeho volebním obvodě. Systém komunálních voleb je postaven na otevřených kandidátních listinách, díky čemuž volič nemusí svou volbu soustředit na jednu stranickou listinu, ale může vybírat kandidáty různých listin. Voliči se tím nabízejí tři možné techniky hlasování: 1) zakřížkuje stranu jako celek a přidělí jí tak počet hlasů, který se rovná počtu kandidátů, ovšem do maximálního počtu rozdělovaných mandátů v daném volebním obvodě, 2) prostřednictvím preferenčních hlasů zakřížkuje jednotlivé kandidáty různých kandidátních listin, a to též do výše počtu rozdělovaných mandátů ve volebním obvodě, 3) kombinuje předchozí dvě techniky. Součástí komunálního volebního systému je stanovená pětiprocentní hranice hlasů, které musí získat kandidující strana, má-li být její volební zisk přepočítán na zastupitelské mandáty. Tato hranice se nezvyšuje pro koalice stran. Klauzule je naopak snižována v případě, že strana nominuje méně kandidátů, než je volený počet

členů zastupitelstva (volební bariéra je menší úměrně k počtu kandidátů na listině). Strana ovšem nemůže dostat od voliče více hlasů, než odpovídá počtu nominovaných kandidátů. Mezi volební strany, které se mohou ucházet o voličské hlasy, patří státem registrované politické strany a nezávislí kandidáti, kteří kandidují samostatně (což je velmi řídký jev) nebo ve sdružení nezávislých kandidátů. Obě formy kandidatury nezávislých kandidátů musí být legitimizovány peticí s podpisy obyvatel obce. Sdružení nezávislých kandidátů může kandidovat pouze po předložení petice s podpisy sedmi procent obyvatel obce. V případě nezávislých kandidátů to je v nejmenších obcích pět procent s tím, že s růstem velikosti klesá procento podpisů, které musí kandidát předložit.

Stranám jsou mandáty distribuovány dle d'Hondtovy metody volebního dělitele. Z pohledu voliče je nejproblematičtější místem komunálního volebního systému fakt, že samotné mandáty jsou kandidátům stran přidělovány primárně nikoliv na základě množství preferenčních hlasů, ale jejich pořadí na kandidátní listině. K posunům kandidátů z nevolitelných míst na volitelná místa dojde pouze za předpokladu, že konkrétní kandidát získal alespoň o 10 % preferenčních hlasů více, než je průměrný počet hlasů na jednoho kandidáta na listině, a zároveň na listině není ve větší míře preferovaných kandidátů více, než je počet mandátů získaných stranou. Voliči bez větší znalosti účinků komunálního volebního systému mohou upřednostnit personální volbu a preferovat konkrétní kandidáty více listin volebních stran v domněnku, že právě jejich hlasy přispějí ke zvolení daných kandidátů. Vzhledem k mechanismu systému ovšem platí, že hlasy pro kandidáty jsou v prvé řadě hlasy pro celé volební subjekty a s velkou pravděpodobností tím přispějí ke zvolení kandidátů na předních postech kandidátních listin. To ovšem nemusí být kandidáti, které by voličstvo preferovalo.

Základní otázkou v rámci souvislostí uvedených výše je, jaká technika volby je v rámci voleb zastupitelstev obcí v České republice převažující. Z dosavadních výzkumů, které byly oblasti volebního chování elektorátu v komunálních volbách věnovány, lze způsob volby odvodit pouze nepřímě. Závěry prakticky všech výzkumů byly odvozeny od analýzy samotných výsledků voleb. Jednou z možností jak porozumět důvodům volebního rozhodnutí je studium inklinace voličů ke kandidátům na základě jejich osobních charakteristik. V českém prostředí byly studovány jako faktory volebního chování stranická příslušnost kandidáta a dále např. charakteristiky pohlaví, věk, inkubenční efekt a politická příslušnost. Zatímco pohlaví, věk a politická příslušnost (zda kandidát je či není členem politické strany) nehrají v rozhodování voličů zásadní roli, zbylé charakteristiky volební

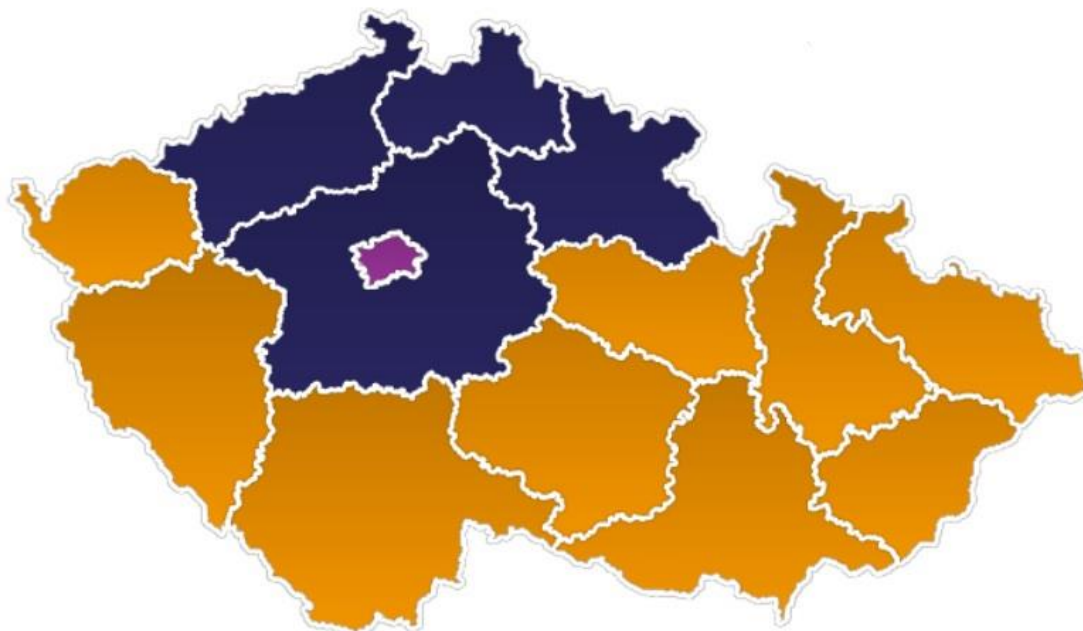
chování formují. V malých obcích mají největší šanci na zvolení kandidáti ucházející se o mandát z listin nezávislých kandidátů či sdružení. S růstem velikosti obce roste také podpora kandidátů z listin velkých politických stran. Tento vztah naznačuje, že ve velkých městech převažuje podpora celých kandidátních listin vzhledem k faktu, že voliči více záleží na stranické příslušnosti kandidáta. Závěr je ovšem pochopitelně obtížně uchopitelný, protože je zřejmé, že ve velkých obcích kandidují zejména národně relevantní politické strany, zatímco prostředí malých obcí je významným prostorem pro nezávislé kandidáty a jejich sdružení. Prokázána byla i větší inklinace voličů k volební podpoře kandidátů se získanými vysokoškolskými tituly.

Významným kritériem volebního rozhodování je inkumbence¹¹ (Bernard, 2012). Platí, že předchozí zastávání politické funkce povede s velkou pravděpodobností k zisku mandátu. Význam preferenčních hlasů není na základě těchto výzkumů prokazatelný. Jiná šetření však ukazují, že preferenční hlasy mají vedle příspěvku k znovuzvolení bývalých zastupitelů také personálně stabilizační účinky. Mnohdy přispívají ke znovuzvolení kandidátů, kteří byli v minulosti členy zastupitelstva obce a nově se o zastupitelský mandát uchází z nevolitelného místa listiny. Preferenční hlasy pro jednotlivé kandidáty stran byly využity také v případě analytické práce zaměřené na nepřímý odhad užití techniky hlasování v případě komunálních voleb. Ukázalo se, že v malých obcích převažuje sklon k podpoře více kandidátů z různých listin, zatímco v případě větších municipalit voličstvo více volí celé listiny kandidátních stran.

Výsledky voleb do Poslanecké sněmovny 2013 a rozložení inklinace voliče ke konkrétní straně ve vztahu ke kraji zobrazuje mapa České republiky (obr. 3). Z mapy vyplývá, že voličstvo České republiky v roce 2013 inklinovalo na Moravě, ve Slezsku, v Jihočeském a v Plzeňském kraji k podpoře ČSSD, ve Středočeském, v Ústeckém, v Libereckém a v Královéhradeckém kraji největší podporu zaznamenalo Hnutí ANO 2011. V hlavním městě Praze měla největší podporu politická strana TOP 09.

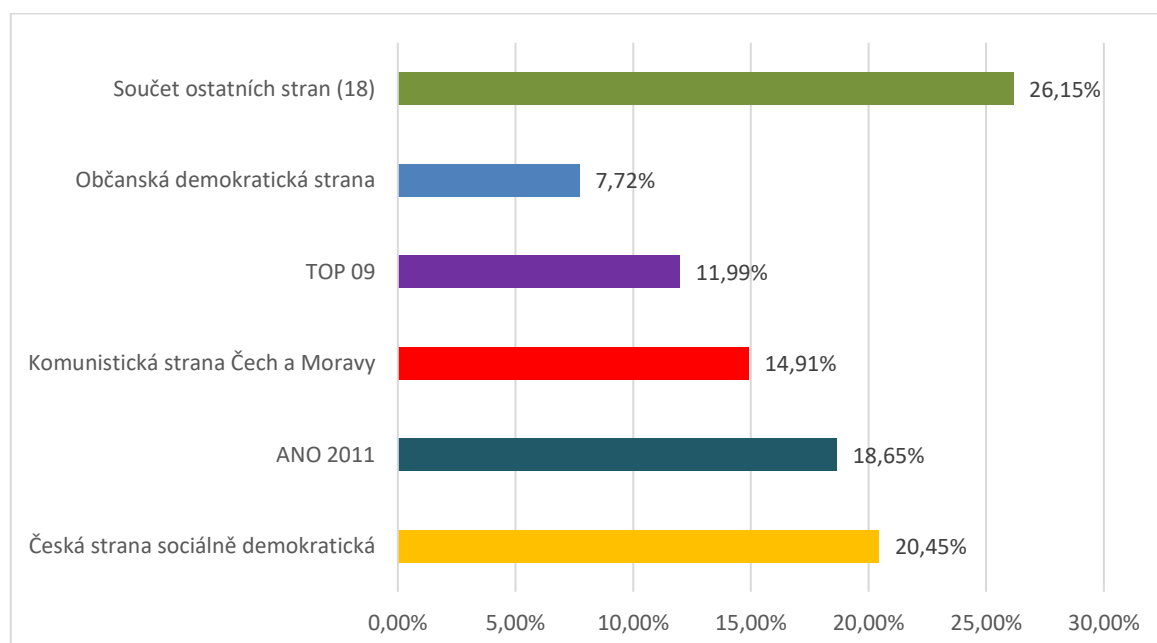
¹¹ Pojem inkumbence je obvykle využíván v souvislosti s tzv. inkumbenčním efektem. Jedná se o zvýhodnění již v minulosti zvolených kandidátů do politického sboru při obsazování pozic na kandidátních listinách

Obrázek č. 3: Výsledky voleb do PS v České republice

Zdroj: ČSÚ, 2013

Graf č. 1: Výsledky voleb do PS v České republice

Pozn.: výsledky voleb do PS 2013, volební zisky obsazené mandáty

Součet ostatních stran (strany získaly 1 304 340 hlasů)

ODS (obhajuje 53 mandátů, strana získala 384 174 hlasů - obsadili 16 mandátů)

TOP 09 (obhajuje 41 mandátů, strana získala 596 357 hlasů - obsadili 26 mandátů)

KSČM (obhajuje 26 mandátů, strana získala 741 044 hlasů - obsadili 33 mandátů)

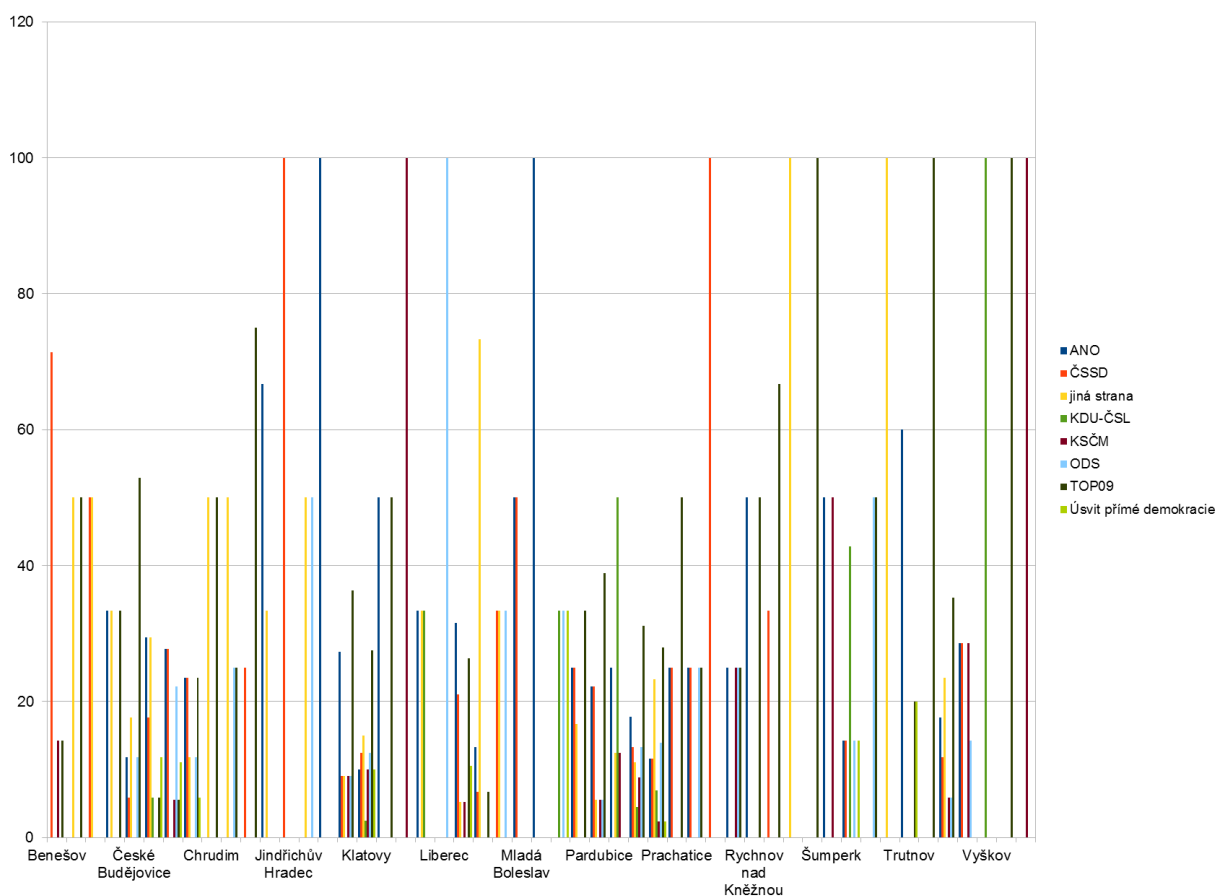
ANO 2011 (neobhajuje žádný mandát, strana získala 927 240 hlasů - obsadili 47 mandátů)

ČSSD (obhajuje 56 mandátů, strana získala 1 016 829 hlasů - obsadili 50 mandátů)

Zdroj: ČSÚ, 2013 (vlastní úprava)

Na základě dotazníkového šetření (graf č. 1) lze dojít k závěru, že v okresech České republiky dochází k větší roztržitosti voličstva a inklinace k širšímu spektru politických stran.

Graf č. 2: Okres a inklinace voličů k příslušné politické straně u voleb do Poslanecké sněmovny parlamentu ČR v roce 2013

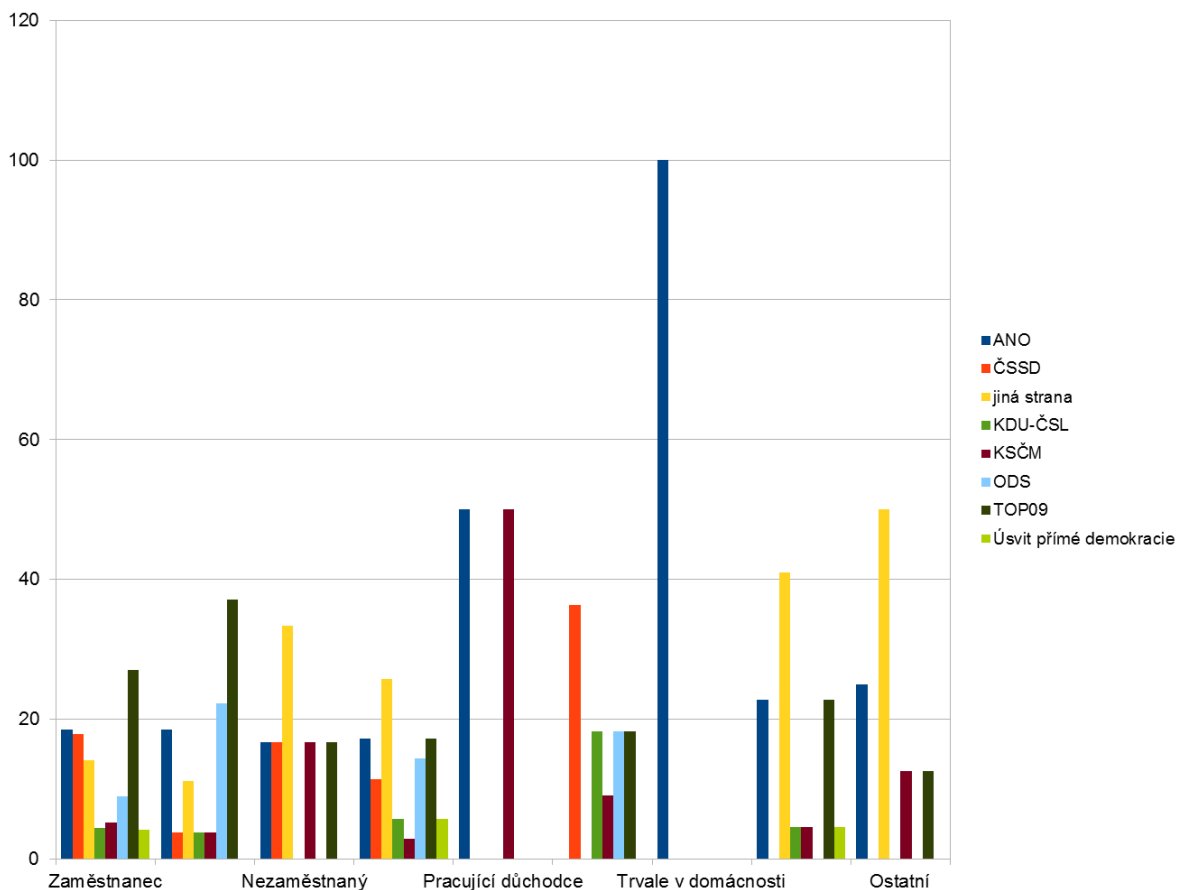

Zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníkového šetření

Dalším bodem zájmu v rámci dotazníkového šetření byla otázka ekonomického postavení voliče a jeho volby politického subjektu v rámci voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2013 (graf č. 3). Pro účely dotazníkového šetření byli voliči rozděleni do pěti skupin dle svého ekonomického postavení. Jednalo se o osoby zaměstnané, nezaměstnané, o zaměstnané osoby v penzi, osoby trvale v domácnosti a ostatní. Z výsledku šetření jasně vyplývá, že největší voličskou podporu má hnutí ANO 2011 u osob žijících trvale v domácnosti. Pro zaměstnané voliče v rámci dotazníkového šetření měla největší podporu

strana TOP 09. Pracující důchodci nejvíce podporují Komunistickou stranu Čech a Moravy a hnutí ANO 2011.

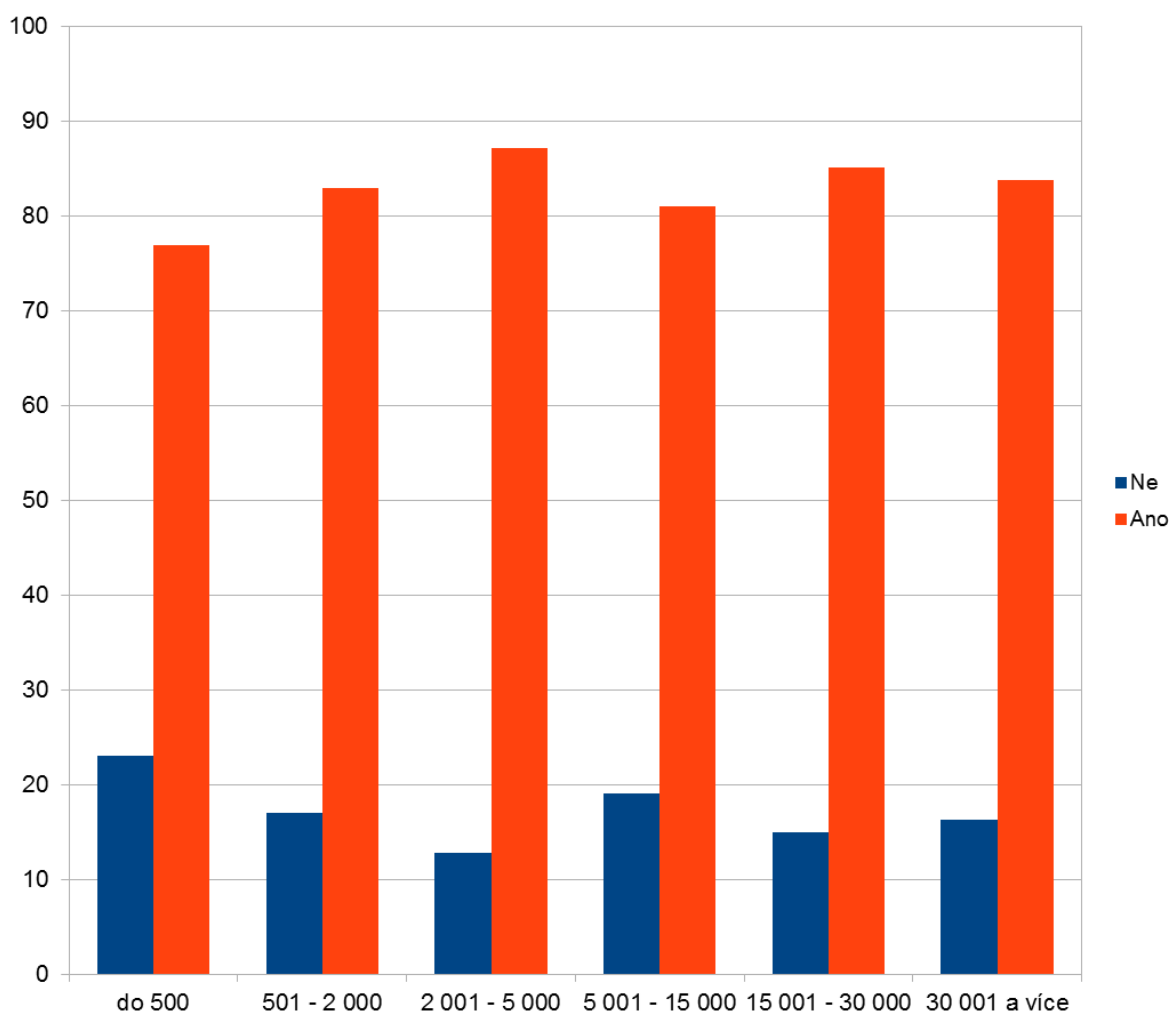
Graf č. 3 – volba politické strany u voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2013

Zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníkového šetření

Následující graf č. 4 představuje vliv velikosti dané municipality a volební účasti u voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2013. Z výsledků šetření je zřejmé, že nejvyšší volební účast je v obcích od dvou do pěti tisíc obyvatel. Nejméně naopak docházejí k volbám obyvatele nejmenších obcí velikosti do 500 obyvatel. V malých městech od pěti do patnácti tisíc obyvatel v dotazníku uvedlo, že k volbám do Poslanecké sněmovny nechodí téměř dvacet procent respondentů.

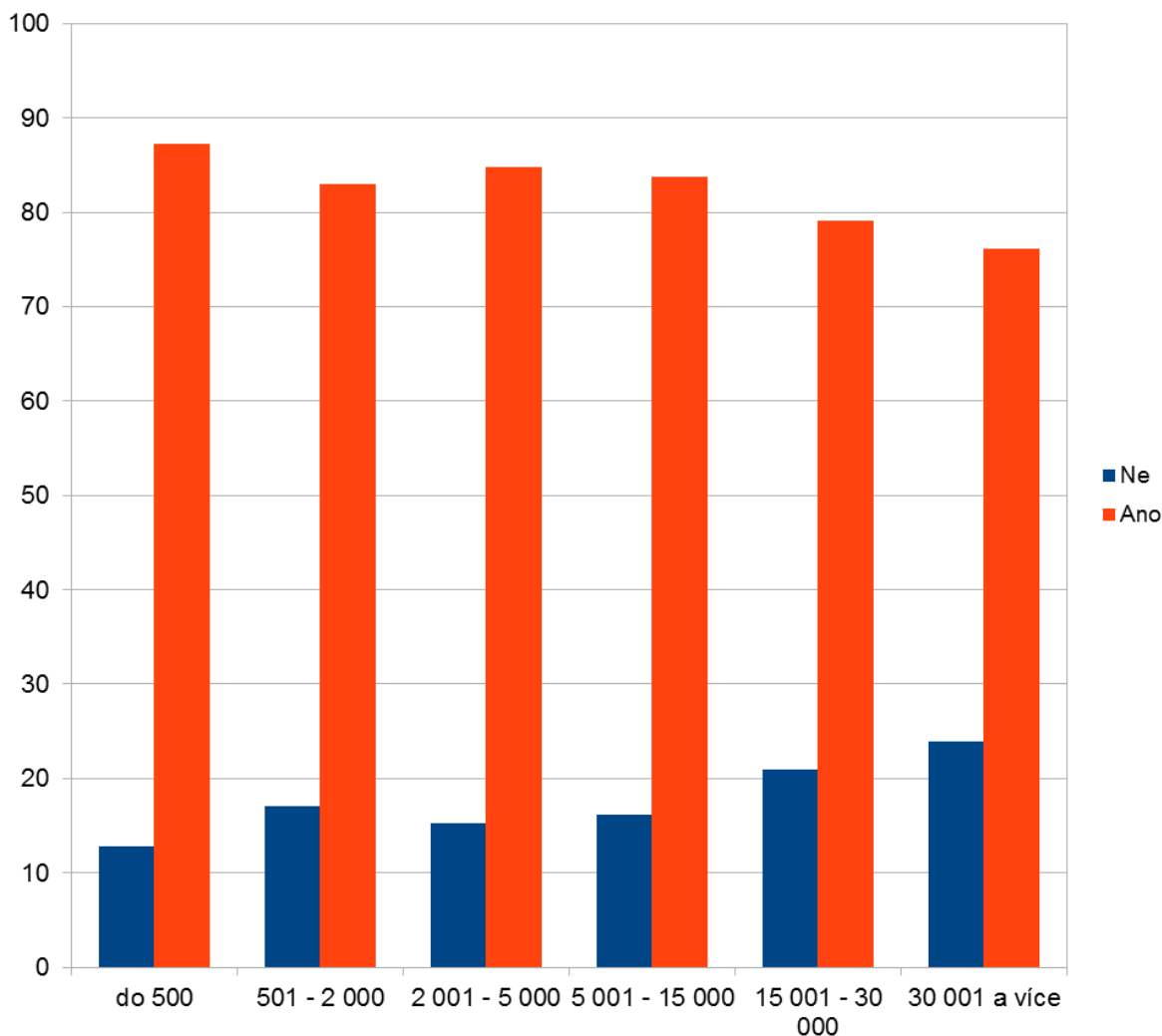
Graf č. 4 – vliv velikosti municipality a volební účasti u voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2013

Zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníkového šetření

Graf č. 5 se věnuje vztahu velikosti obce a volební účasti u voleb do zastupitelstva obce v roce 2014. Z grafu je zřejmé, že s velikostí obce klesá volební účast. Zatímco v nejmenších obcích do 500 obyvatel je účast u voleb nejvyšší, s počtem obyvatel obce také klesá a u obcí nad 30 000 obyvatel je volební účast jednoznačně nejnižší. Při porovnání grafu č. 3 a č. 4 je možné dojít k závěru, že obyvatele větších obcí se zajímají více o celorepublikové dění, a tak navštěvují zejména volby do Poslanecké sněmovny. Obyvatelé menších obcí projevují zájem, jak o volby komunální, tak volby do Parlamentu České republiky.

Graf č. 5 – vliv velikosti municipality a volební účasti u komunálních voleb v roce 2014

Zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníkového šetření

Bylo by možné domnívat se, že výsledky šetření distribuce techniky volby by se mohly částečně lišit, pokud by voliči dobře znali charakter a účinky užívaného volebního systému při volbě zastupitelstev českých obcí. S rostoucí znalostí systému by zřejmě vzrostl také podíl voličů, kteří by preferovali celé listiny stran s ohledem na fakt, že volič nemá disponibilními preferenčními hlasy v případě kandidátů mimo nejvyšší patra listin velkou šanci ovlivnit výsledek. Znalost volebního systému voličstvem je ovšem nejspíše jen malá. Z celkového množství respondentů zodpovědělo správně otázku týkající se znalosti posunu kandidátů na listině jen přibližně osm procent.

V případě voličů, kteří svoji volbu orientují na podporu celé strany, je pro pochopení jejich politických požadavků, se kterými vstupují do volební místnosti, nutné znát alespoň

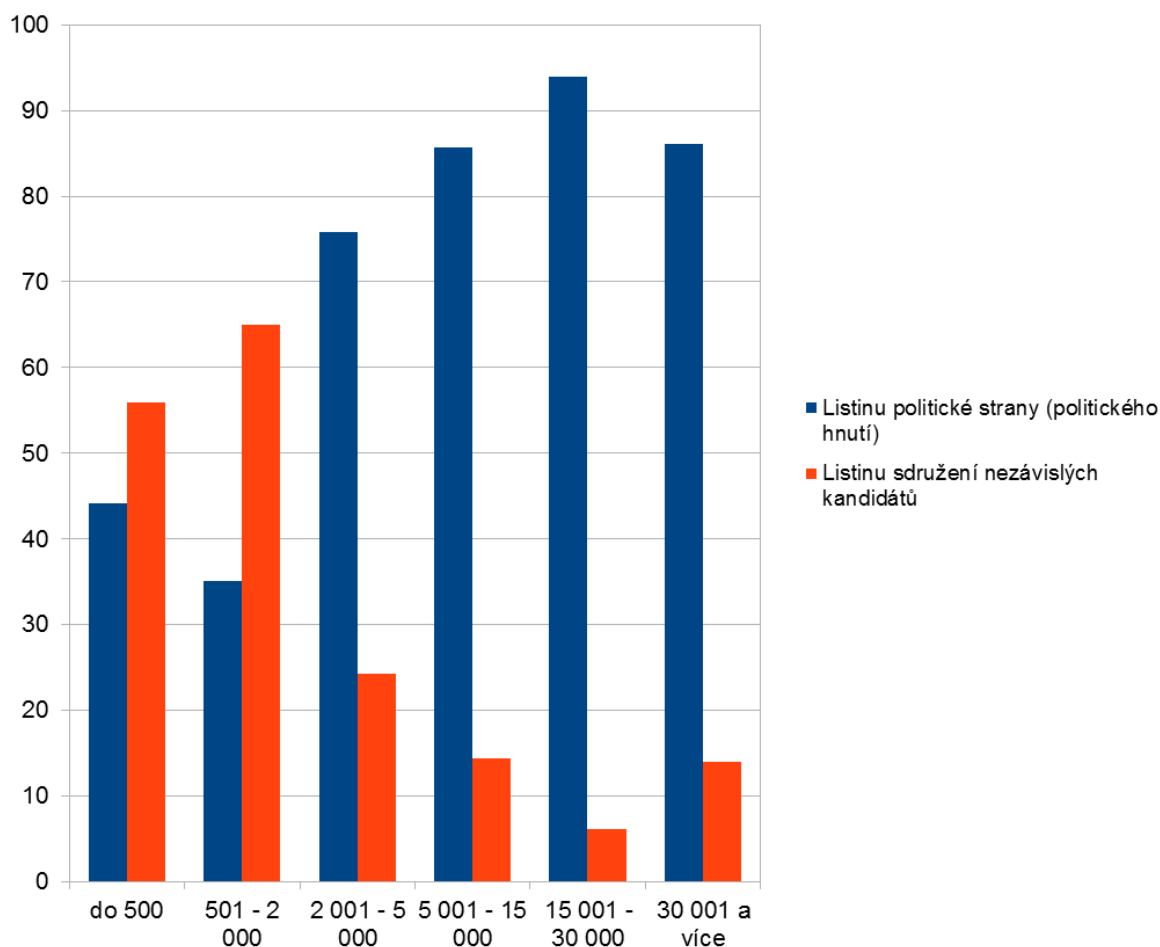
částečně jejich volební chování. Důležitou otázkou v této souvislosti je, zda je volba v převažující většině zaměřena na podporu stran, které lze v českých podmínkách chápat jako relevantní, nebo je volba distribuována více rovnoměrně mezi různé kandidující politické subjekty. Mezi národně dlouhodobě relevantní strany lze považovat Občanskou demokratickou stranou (ODS), jejíž postavení lze v politickém procesu České republiky od počátku 90. let až do roku 2010 považovat za klíčové, dále Českou stranu sociálně demokratickou (ČSSD), která byla ve stejném období vždy chápána jako pól levé strany politického kontinua. Jedná se o stranu, která měla rozhodující vládní vliv ve dvou po sobě jdoucích funkčních obdobích od roku 1998 do roku 2006. Za třetí dlouhodobě relevantní stranu lze považovat Komunistickou stranu Čech a Moravy (KSČM). Jedná se o stranu, která v parlamentní komoře vždy sehrávala úlohu opozice. Dle řady politologických prací je klasifikována jako antisystémová. Mezi tyto strany je dále třeba zařadit Křesťansko demokratickou unii – Československou stranu lidovou (KDU-ČSL), která zasedala v dolní komoře českého parlamentu již od vzniku samostatné České republiky. Prvním obdobím, kdy se této straně nepodařilo získat parlamentní mandáty, bylo období mezi roky 2010 a 2013. Po parlamentních volbách v roce 2013 opět zasedla ve sněmovně. Významnou stranou současného stranického systému České republiky je politické hnutí ANO. Jedná se o nový subjekt, který ovšem v roce 2013 získal v dolní komoře českého parlamentu počtem mandátů druhé nejvýznamnější postavení a stal se součástí vládní koalice. V případě voleb do zastupitelstev obcí v roce 2014 ovšem kandidoval jen v omezeném množství municipalit, zpravidla velkých městech. V případě voličů s orientací k podpoře národně relevantních politických stran lze předpokládat, že rozhodující pro ně není prosazení konkrétních kandidátů do voleného sboru, ale počet mandátů za daný subjekt. Stejný zájem ovšem nelze předpokládat u voličů, kteří podporují celé listiny stran, které mají pouze lokální význam, nepatří mezi parlamentní nebo jsou sdruženími nezávislých kandidátů. Takové subjekty (nejedná-li se o výjimky v podobě lokálně dlouhodobě etablovaných stran s voličsky populárním souborem kandidátů či kandidátem a programově známou orientací) jsou obvykle typické protestním charakterem, místně významnou osobností, která kandiduje na kandidátní listině a již si voliči spojují s celou listinou strany apod.

Při volbě formou podpory celé listiny strany převažuje podpora politických stran před nezávislými kandidáty. Z necelých 40 % respondentů, kteří uvedli tuto formu volby, jich volilo politickou stranu přibližně tři čtvrtiny (75,86 %) a kandidátku nezávislých kandidátů zbylá necelá čtvrtina voličů. Přestože v případě malých obcí představují nezávislí

kandidáti mnohdy jedinou formu zapojení stran do místního politického života (Čmejrek, 2008) a proto voliči v případě těchto municipalit mnohdy nemohou vyjádřit svoji inklinaci či identitu s některou z relevantních stran její volební podporou v rámci komunálních voleb, na základě šetření se ukazuje, že i v malých obcích není podíl voličů upřednostňujících velké relevantní strany volené jako celek zanedbatelný. Je ovšem třeba si uvědomit, že celkový podíl respondentů, kteří na základě výsledků šetření preferují celé listiny stran, nedosahuje v malých obcích ani čtvrtiny populačního vzorku. Smysluplnější je sledovat strukturu volební podpory v případě větších obcí. Z respondentů, kteří uvedli podporu listiny jako celku, jich významná většina u obcí v kategoriích nad dva tisíce obyvatel uvedla volbu některé z relevantních stran českého stranického systému (viz Graf č. 5).

Vzhledem k úvaze nad legitimitou aplikovaného komunálního volebního systému v České republice je problémem, jak přistoupit interpretativně k voličům, kteří částečně preferují kandidáty různých listin a částečně listinu jako celek. Část z těchto voličů dá většinu disponibilních hlasů některé z kandidujících stran a zbylé rozdělí mezi kandidáty více listin. Pro takové voliče spíše platí, že se identifikují s některou ze stran a zbylými hlasy pouze usilují o prosazení vybraných kandidátů do zastupitelstva. V jejich případě nemá volební systém zásadní vytěsňující účinky. Ty se naopak zvyšují v případě, že volič většinu hlasů, které má v rámci volby k dispozici, rozdělí mezi více kandidátů různých listin a pouze zbylými nerozdělenými hlasy podpoří některou z kandidujících stran. Poměr hlasů mezi stranami a kandidáty je v případě respondentů, kteří uvedli tuto techniku volby, těžko zjištělný. Platí ovšem, že i v případě voličů, kteří udělí preferenčních hlasů jen několik, nevedou jejich hlasy ke zvolení podporovaných kandidátů, nejsou-li na volitelném místě kandidátní listiny, popř. nezískají-li jimi preferovaní kandidáti potřebných deset a více procent hlasů oproti průměru hlasů na kandidáta na kandidátní listině. Z části hlasů, kterou tyto voliči preferují listiny stran, je z výsledků šetření patrné, že i zde převažuje v případě kategorií obcí větších než dva tisíce obyvatel podpora relevantních stran před ostatními kandidujícími politickými subjekty (Graf č. 5).

Graf č. 6 – Distribuce volební podpory – velikost obce ve vztahu k volbě kandidátní listiny (listina politické strany/politického hnutí nebo listina sdružení nezávislých kandidátů)

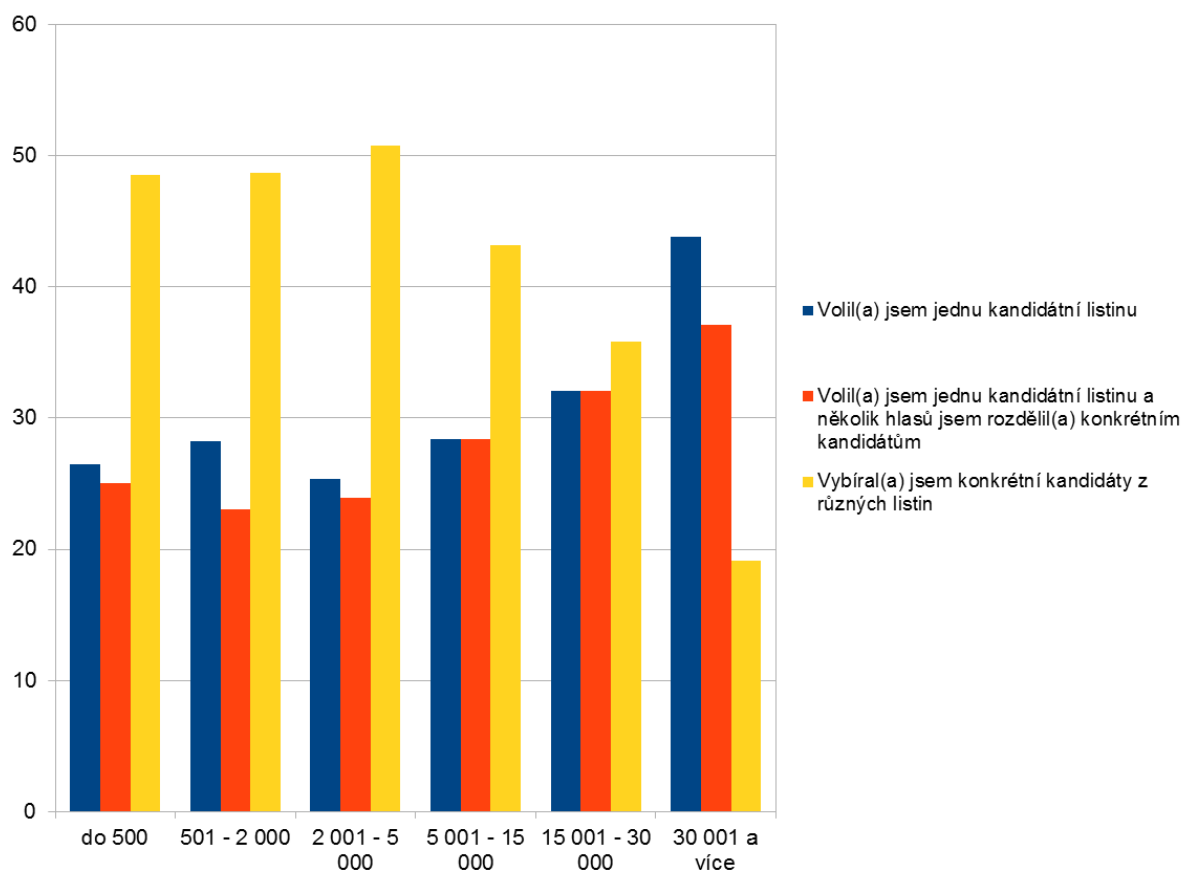

Zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníkového šetření

Právě předpokládaný vztah mezi velikostí obce a převládající technikou volby je východiskem analýzy, která čerpá z dat získaných od respondentů dotazníkovým šetřením. Jak již bylo uvedeno, volič disponuje počtem voličských hlasů, který je roven počtu politických mandátů rozdělovaných v jeho volebním obvodu a v rámci volby může využít jedné ze tří nabízejících se technik volby. Co se týče distribuce způsobu volby, nelze na základě získaných dat z dotazníkového šetření tvrdit, že by voliči výrazně preferovali některou z forem hlasování. Ze všech respondentů, kteří se účastnili voleb, jich 39,2 % uvedli preferenci celé listiny strany, 31,3 % výběr kandidátů z různých listin a 29,5 % uvedlo kombinaci obou technik.

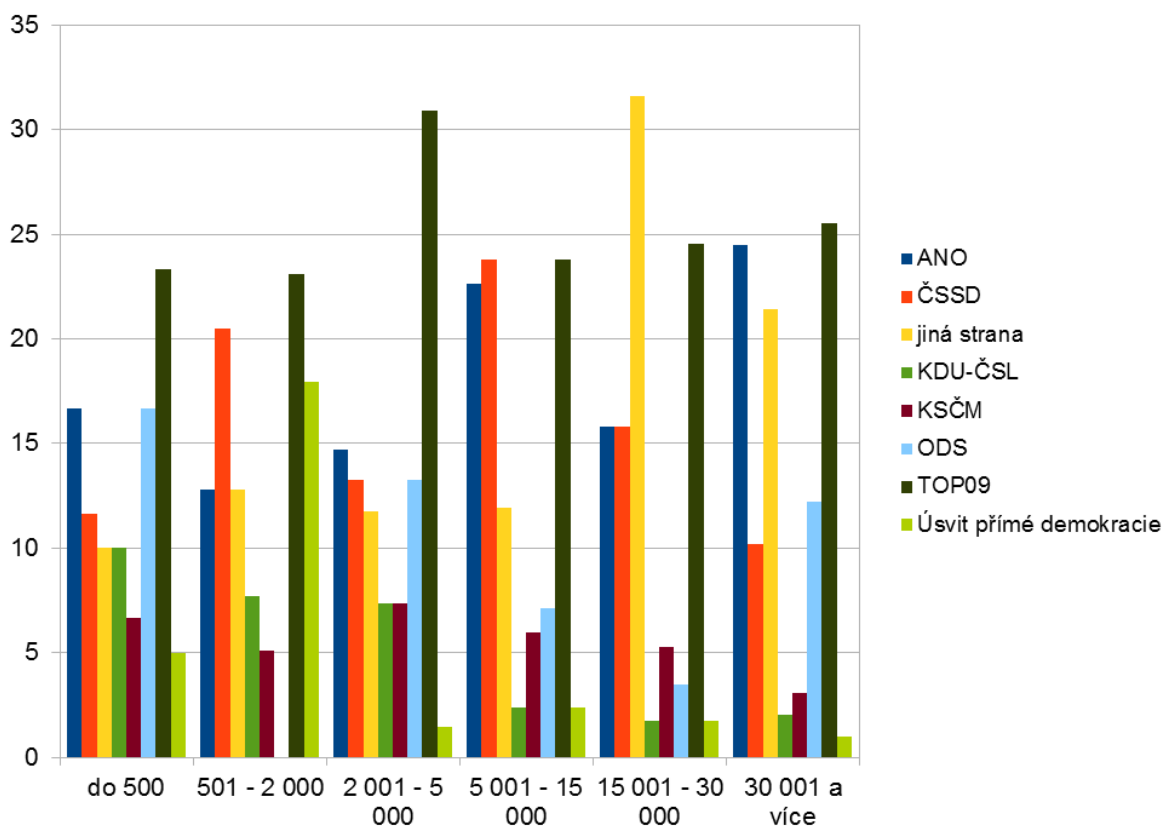
V kontextu techniky hlasování se nabízí předpoklad, že ta souvisí s velikostí zkoumané municipality. Voliči v malé obci opírají vlastní volební rozhodnutí o znalost místního politického prostředí a kandidátů. Lze proto předpokládat, že příslušnost kandidáta k listině ztrácí u voliče relevanci. Ve stejné logice lze stanovit předpoklad o převládajícím způsobu volby elektorátu ve velkých obcích. Díky širokému sociálnímu prostředí volič nedisponuje dokonalou znalostí místní politiky a taktéž osobně nezná většinu kandidátů. Z toho důvodu se lze domnívat, že v převažující většině se voličstvo přiklání k preferenci celé listiny volební strany. Předpoklad o větší inklinaci voličů ke kandidátům v případě menších municipalit a listinám stran v případě větších obcí je relevantní teprve v okamžiku, kdy je zřejmé, že mezi voliči různě velkých obcí existuje rozdíl v převládajícím způsobu užití volebních technik. Na základě analýzy rozptylu se ukazuje, že užitá technika není rovnoměrně distribuována u respondentů připadajících ke skupinám definovaných dle velikosti obce. Analyzované soubory byly tvořeny daty získanými na základě otázky na užitou techniku volby a velikosti obce, v níž respondent volí. Kategorie byly ohraničeny počty obyvatel – méně než 500 (16,8 % respondentů), 501 - 2 000 (9,9 % respondentů), 2 001 - 5 000 (16,8 % respondentů), 5 001 - 15 000 (21,8 % respondentů), 15 001 – 30 000 (12,4 % respondentů), 30 001 a více (22,3 % respondentů). Testována byla nulová hypotéza, že mezi populačními průměry není rozdíl, tedy že není statisticky významný rozdíl v užití technice volby při porovnání odpovědí respondentů žijících v různě velkých obcích. Alternativou je, že alespoň dva populační průměry se od sebe liší. Testování předpokladu modelu bylo provedeno výpočtem reziduí a předpovídaných hodnot a jejich grafickým zobrazením. Z přehledu distribuce techniky volby užitě voliči v obcích rozřazených dle velikostních kategorií (viz Graf č. 6) je patrné, že v obcích do pěti tisíc obyvatel je volba výběrem jednotlivých kandidátů nejčastěji využívanou technikou (přibližně polovina respondentů). V případě kategorií větších obcí je zřejmé, že s jejich rostoucí velikostí klesá počet voličů, kteří v rámci volby vybírají jednotlivé kandidáty. Dále vzrůstá podíl těch, kteří svoji volbu orientují na podporu celé strany, popř. kombinují volbu strany a vybraných kandidátů. V případě obcí, které lze v českých podmínkách chápat jako velké (kategorie nad 30 tisíc obyvatel) je volba formou výběru jednotlivých kandidátů relativně málo čtná (přibližně 19 % respondentů). I přesto se však ukazuje, že orientace voličů na podporu volebních stran v takto velkých municipalitách není dominující, protože většina voličů v rámci své volby kombinuje výběr kandidátů více stran a zbylými hlasy podporu jedné strany.

Graf č. 7 – Distribuce formy hlasování – velikost obce a způsob volby voličů u komunálních voleb ČR v roce 2014

Zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníkového šetření

Graf č. 8 – velikost obce a volba politické strany voličem u voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 2013

Zdroj: vlastní zpracování na základě dotazníkového šetření

Sledované charakteristiky (technika volby, znalost systému a vztah techniky volby a volební chování) vedou k přesvědčení, že aplikovaný komunální volební systém v ČR je v některých ohledech v rozporu se zájmy voličstva. Voliči, kteří disponibilními hlasy (ať už všemi nebo jen některými) preferují konkrétní kandidáty, jsou omezováni účinkem volebního systému. Na základě výsledku šetření je takových voličů většina ve všech velikostních kategoriích obcí. Nezanedbatelnou skupinou jsou ovšem také voliči podporující strany jako celek. Ti jsou ovšem koncentrováni zejména v nejpočetnějších kategoriích největších obcí. Na základě výsledků šetření se ukazuje, že podstatná část z nich inklinuje k volbě stran s národní relevancí.

Diskuse týkající se legitimacy komunálního volebního systému se v kontextu výsledků šetření ukazuje jako relevantní. Zejména se nabízí otázka, zda by v rámci voleb do zastupitelstev menších obcí neměl být využíván systém s významnější rolí preferenčních

hlasů, který by ve větší míře respektoval zájmy voličstva. Posílení role voličů při sestavování místních zastupitelstev menších obcí by bylo přijatelné i s ohledem na obecný požadavek stability politického prostředí. Místní zastupitelstva malých obcí nejsou příliš zatížena ideologickými souvislostmi, protože v nich převládá zastoupení nezávislými kandidáty a navíc se činnost zastupitelstev zpravidla neomezuje ani rozmanitostí podob místních exekutivních koalic. Méně přesvědčivý je vzhledem k výsledkům šetření požadavek na změnu systému v případě větších obcí. Většina respondentů volí všemi nebo některými hlasy relevantní politické strany a sledují tak zejména zájem stranický před personálním. Avšak pokud volič přidělí křížkem hlas celé kandidátní listině a zároveň udělí preferenční hlas pro členy stejné strany, či sdružení, preferenční hlasy nebudou brány v potaz, křížek je totiž křížkům u kandidátů nadřazený a volební komise by na ně nebrala ohled. Podpůrným argumentem pro zachování systému v případě větších obcí je také fakt, že stabilní politické prostředí do značné míry vychází ze struktury stranického systému. Komunální volební systém nahrává nejen podpoře relevantních stran českého stranického systému, ale zároveň zajišťuje stabilitu personálního prostředí volených zastupitelstev. Kandidující volební strany mají větší vliv na složení budoucího politického sboru, a tím také odpovědnost za schopnost spolupracovat s ostatními.

V případě úvah o změně volebního systému pro menší obce by důležitým výzkumným úkolem nebylo pouze vymezení jeho nových parametrů, ale také stanovení hranice velikosti obce, do které by byl nový volební systém používán.

Diskuse týkající se systému voleb zastupitelstev obcí může být smysluplná jen tehdy, pokud je těžištěm řešeného problému oblast legitimacy v kontextu jeho vlivu na politickou reprezentaci českých obcí s ohledem na zájmy elektorátu. Na základě výsledků šetření se ukazuje, že voliči menších obcí ve většině při volbě preferují konkrétní kandidáty volebních listin bez ohledu na jejich stranickou příslušnost. Komunální volební systém však preferuje kandidáty z předních míst kandidátních listin, kteří nemusí mít značnou voličskou podporu. Za úvahu jistě stojí úprava stávajícího volebního systému, který by ve větší míře podpořil preferenční hlasy voličů. Naproti tomu se v případě velkých obcí ukazuje, že změna volebního systému by nemusela vést k zásadní proměně složení zastupitelstev obcí, protože většina voličů preferuje celé listiny relevantních politických stran.

6.2. Preferovaný způsob volby – komparace Jihočeského a Ústeckého kraje

V rámci územní samosprávy obcí v České Republice je politické rozhodování svěřeno převážně zastupitelstvům obcí. Personální složení zastupitelstev se stává jedním z klíčových faktorů místního rozvoje. Volba zastupitelstva obce patří mezi klíčové prvky územní samosprávy, a tím také regionálního rozvoje v rámci České republiky. Rozvoj lze vnímat na základě paradigmat správného jednání, v celistvosti a kontinuitě (Kavan, 2015).

Systém voleb do zastupitelstev obcí je nastaven tak, že voličům umožňuje relativně variabilní výběr preferovaných kandidátů a politických subjektů. V rámci volby je voliči umožněno preferovat kandidáty různých kandidátních listin, a to až do výše počtu mandátů, které jsou distribuovány ve volebním obvodu. S ohledem ke konstrukci celého volebního systému, jehož smyslem je transformovat voličské hlasy do podoby místního politického sboru, se nabízí otázka, zda mohou voliči zásadně ovlivnit složení obecního zastupitelstva. Kapitola disertační práce se v tomto kontextu věnuje problematice rozhodování elektorátu v rámci volby místních zastupitelstev a účinkům aplikovaného volebního systému při přepočtu hlasů pro kandidáty na politické mandáty.

Kritérium, dle kterého lze rozpoznat malé město je podobně jako u venkovské obce počet obyvatel. Podobně jako při rozlišení hranice u venkovských obcí se hranice počtu obyvatel různí. Zákon o obcích (a obecním zřízení) č. 128/2000 Sb. určuje dolní hranici pro město na 3 000 obyvatel. Horní hranice počtu obyvatel se různí dle rozličných autorů (Urbanová, 2015). V případě horní hranice malého města se v literatuře objevují nejčastěji tři hranice: 15 000, 20 000 nebo dokonce až 30 000 obyvatel. V urbanistické teorii se města řadí do několika velikostních skupin podle odlišnosti prostorového, funkčního i sociálního charakteru. Na základě těchto hodnot jsou malá města vymezena dle velikosti od 5 001 do 30 000 obyvatel (Ambrožová, 2010). Hampl (2005) vymezuje kategorii pro malá města v ČR hranicí 15 000 obyvatel.

Z hlediska voleb zastupitelstev obcí v České republice bylo volebnímu chování v širším kontextu také věnováno již několik prací (Vlachová, Řeháková, 2007; Linek, 2009; Bernard, Kostecký, 2014; Lebeda, 2009). Závěry prakticky ze všech výzkumů byly odvozeny od analýzy samotných výsledků voleb. Jednou z možností, jak porozumět důvodům volebního rozhodování, je studium příklánění se voličů ke kandidátům na základě jejich osobních charakteristik. V komunálních volbách České republiky hraje kandidatura kandidáta za politický subjekt roli (Bernard 2012). V malých obcích (do tří tisíc obyvatel)

mají největší šanci na zvolení kandidáti ucházející se o mandát z listin nezávislých kandidátů či nezávislých sdružení. Ve velkých městech (nad 50 tisíc obyvatel) jsou nejúspěšnějšími kandidáti stran zastoupených v Parlamentu ČR.

Vedle stranické příslušnosti Bernard věnoval pozornost také charakteristikám pohlaví, věku, a politické příslušnosti. Charakteristiky pohlaví, věk a politická příslušnost nehrají v rozhodování voličů zásadní roli. Byla prokázána větší inklinace voličů k volební podpoře kandidátů se získanými vysokoškolskými tituly. Významným kritériem volebního rozhodování je inkumbence. Zvolení kandidátů z nevolitelných míst kandidátních listin je jen málo pravděpodobné, což platí i pro různé velikostní kategorie obcí. Naopak platí, že předchozí zastávání politické funkce povede s velkou pravděpodobností k zisku mandátu (Bernard, 2012). Přesto však nelze význam preferenčních hlasů zcela přehlížet. Preferenční hlasy mnohdy přispívají k znovuzvolení kandidátů, kteří byli v minulosti členy zastupitelstva obce a nově se o zastupitelský mandát uchází z nevolitelného místa listiny (Šedo, 2009; Balík, 2009; Balík, 2012). Preferenční hlasy pro kandidáty stran byly využity také v případě analytické práce zaměřené na odhad užití techniky hlasování v případě komunálních voleb. Ukázalo se, že v malých obcích převažuje sklon k podpoře více kandidátů z různých listin, zatímco v případě větších municipalit voličstvo více volí celé listiny stran (Kopřiva, 2011; Kopřiva, Kotásková, 2014, Kopřiva, Kotásková, 2015).

I přes výše uvedené lze tvrdit, že práci, které by věnovaly pozornost komunálnímu volebnímu systému a jeho účinkům, bylo v českém prostředí doposud realizováno poměrně málo. Normativním aspektům vývoje komunálního volebního systému se věnoval Outlý (2003; 2004). Jeho specifičností se zabýval Lebeda (2009). Systém komunálních voleb je relativně komplikovaný. Právě tato komplikovanost do jisté míry omezuje možnost porozumět jeho účinkům. Systém je primárně postaven na otevřenosti ke zvolení konkrétních kandidátů, ve skutečnosti však mandáty primárně distribuuje na základě pozice kandidáta na listině. Důsledkem je fakt, že ke zvolení kandidáta může vést relativně malý nebo dokonce nejmenší počet preferenčních hlasů, zatímco největší počet hlasů pro kandidáta k jeho zvolení vést nemusí. Tento fakt navíc voličům není zpravidla znám (Lebeda 2009) a své volební chování mu proto nepřizpůsobují (Balík, Gongala, Gregor, 2015).

Charakteristickým rysem systému voleb do zastupitelstev obcí v České republice je variabilita vyjádření volebních preferencí. Voliči mohou panašovat, mohou však také

udělit všechny disponibilní hlasy jednomu volebnímu subjektu, popřípadě obě techniky volby kombinovat.

Při hlasování do zastupitelstev obcí bez ohledu na techniku hlasování platí, že hlasy pro kandidáty jsou primárně hlasy pro politický subjekt. Mandáty, které strana na základě jejich distribuce d'Hondtovou metodou obdrží, jsou kandidátům přidělovány dle jejich pozice na listině postupně od prvního kandidáta. Ke změně pořadí kandidátů může dojít jen tehdy, pokud některý z kandidátů získá tolik hlasů, že jejich počet bude činit alespoň 110 % hlasů vzhledem k průměru hlasů na jednoho kandidáta dané listiny. Takový kandidát se pak přesouvá na první místo. S ohledem k normativnímu nastavení komponent systému voleb zastupitelských orgánů obcí v ČR lze tvrdit, že dochází k deformaci zájmů všech voličů, a to nejen těch, kteří účinky volebních systémů neznají (Kopřiva, Kotásková, 2015).

Cílem této kapitoly disertační práce je posoudit využitelnost dat o preferenčních hlasech pro kandidáty ucházející se o zastupitelské posty v rámci komunálních voleb v České republice při studiu volebního chování voličstva. Kapitola je zpracována na základě dat o volbách do obecních zastupitelstev v roce 2014, která byla získána díky Českému statistickému úřadu (dostupné na www.volby.cz). Data jsou podrobena analýze prostřednictvím jednoduché statistické metody (variační koeficient) a vzájemné následné komparaci.

Výzkum volebního chování ve volbách do zastupitelstev obcí je značně omezen nedostatkem dat, na jejichž základě by bylo možné jej posoudit. Z výsledků volebního serveru z Českého statistického úřadu lze odvodit volební podporu za jednotlivá města, a dále množství preferenčních hlasů pro jednotlivé kandidáty. Analýza preferenčních hlasů je tím jednou z nemnoha možností, jak porozumět volebnímu chování v případě voleb do zastupitelstev obcí. Závěry takových analytických prací ovšem vedou jen k orientačním závěrům. Volnost, která je voliči dána při volbě, neumožňuje přesně zjistit, do jaké míry vzniká podpora kandidáta jeho přímou volbou a do jaké míry je dána volbou strany, na jejíž kandidátní listině se uchází o zastupitelský post.

V souladu Lebedovým předpokladem, že většina elektorátu nedovede posoudit účinky komunálního volebního systému, lze uvažovat, že voliči preferují takové kandidáty, jejichž volební podpora zvýší naději na jejich zvolení úměrně váze daného hlasu (Lebeda, 2009). Obdobně lze předpokládat, že voliči preferující některou z kandidujících stran, stranu volí jako celek. Převažující techniku volby v rámci podpory volebních subjektů je možné nepřímo posoudit z distribuce hlasů pro kandidáty na jejich kandidátních listinách. Je zřejmé,

že při značném rozptylu množství hlasů pro jednotlivé kandidáty na listině, lze předpokládat v případě takové strany převažující volbu podporou některých jejích kandidátů. V opačném případě, tedy za předpokladu malého rozptylu preferenčních hlasů na listině sledovaného volebního subjektu, lze naopak očekávat, že podpora kandidátů vzniká převažující podporou kandidujícího subjektu jako celku. Na základě analýzy distribuce preferenčních hlasů pro kandidáty na listině tak lze nepřímo posoudit nejen převažující techniku volby, ale také skutečný politický zájem voličstva v porovnání s personálním obsazením zastupitelstva města (Kopřiva, Kobzev Kotásková, 2015).

Rozptyl preferenčních hlasů na kandidátní listině je východiskem pro provedení následující analýzy. Nízká míra hodnoty variačního koeficientu svědčí o podpoře listiny jako celku. Vysoká naopak o převažující podpoře pouze některých kandidátů dané listiny. Při analýze preferenčních hlasů pro kandidáty listin u příležitosti komunálních voleb většího množství municipalit lze posoudit, zda lze ve volebním chování nalézt převažující vzorce a poznatky zobecnit. Kapitola disertační práce je v této souvislosti zaměřena na populaci obývající malá města České republiky při snaze porozumět charakteru jejího volebního chování. Česká republika se skládá z 14 krajů, pro účely této práce byl vybrán kraj Jihočeský a Ústecký.

6.2.1. Jihočeský kraj

Zastupitelstvo Jihočeského kraje se skládá z 55 zastupitelů. První krajské volby v roce 2000 vyhrála Občanská demokratická strana a krajským hejtmanem se stal Jan Zahradník za ODS. V krajských volbách v Jihočeském kraji v roce 2004 ODS drtivě zvítězila (získala 44,19 % hlasů), hejtmanem zůstal Jan Zahradník. V krajských volbách v roce 2008 zvítězila Česká strana sociálně demokratická (ČSSD), ve vedení kraje se vytvořila velká koalice ČSSD a ODS a hejtmanem se stal Jiří Zimola za ČSSD. Po krajských volbách v roce 2012 vytvořila vítězná ČSSD koalici s Komunistickou stranou Čech a Moravy (KSČM) a hejtmanem byl znovu zvolen Jiří Zimola, v jedenáctičlenné radě obsadili zástupci ČSSD osm míst a zbylá tři připadla komunistům. V krajských volbách v roce 2016 zvítězila ČSSD a hejtmanem byl opět zvolen Jiří Zimola (ČSSD). Koalici vytvořila ČSSD, ANO a Jihočeši 2012. Jiří Zimola oficiálně složil funkci 27. dubna 2017, na jeho místo zvolena jeho dosavadní náměstkyně Ivana Stráská.

Výběrovým souborem, se kterým je pracováno, jsou malá města Jihočeského kraje v počtu od 3 000 do 15 000 obyvatel. V Jihočeském kraji se nachází celkem 27 měst této velikostní kategorie.

Obrázek č. 4: Malá města v Jihočeském kraji

Zdroj: vlastní zpracování

V případě voleb do zastupitelstva obce, které proběhly v roce 2014 v malých městech Jihočeského kraje, lze míru užití preferenčních hlasů posoudit na základě výpočtu variačních koeficientů preferenčních hlasů za jednotlivé kandidáty a strany. V Jihočeském kraji se nachází 27 malých měst, které mají více než 3 000 a méně než 15 000 obyvatel.

Tabulka č. 7: Malá města v Jihočeském kraji

Okresy v Jihočeském kraji	Města od 3 000 do 15 000 obyvatel	
Okres České Budějovice	BOROVANY	4 121
	HLUBOKÁ NAD VLTAVOU	5 130
	LIŠOV	4 247
	TRHOVÉ SVINY	5 029
	TÝN NAD VLTAVOU	8 053
	ZLIV	3 539
Okres Český Krumlov	ČESKÝ KRUMLOV	13 193
	KAPLICE	7 067
	VELEŠÍN	3 890
Okres Jindřichův Hradec	ČESKÉ VELENICE	3 429
	DAČICE	7 548
	NOVÁ BYSTRICE	3 331
	SUCHDOL NAD LUŽNICÍ	3 609
	TŘEBOŇ	8 391
Okres Písek	MILEVSKO	8 649
	PROTIVÍN	4 884
Okres Prachatice	PRACHATICE	11 139
	VIMPERK	7 534
	VOLARY	3 866
Okres Strakonice	BLATNÁ	6 731
	VODŇANY	6 853
	VOLYNĚ	3 039
Okres Tábor	BECHYNĚ	5 180
	PLANÁ NAD LUŽNICÍ	3 960
	SEZIMOVO ÚSTÍ	7 306
	SOBĚSLAV	7 086
	VESELÍ NAD LUŽNICÍ	6 469

Zdroj: ČSÚ, 2014, vlastní zpracování

Již z prvního pohledu na data týkající se výsledků voleb v těchto malých městech je patrné, že stranické systémy malých měst nejsou bohatě fragmentované. Politická moc je v daných obcích svěřena vždy do rukou jen několika málo politických subjektů. Ve městě České Velenice tvoří místní stranický systém dokonce jen tři subjekty. V obci Planá nad Lužnicí se jedná o 5 politických uskupení. V sedmi malých městech tvoří místní stranický systém sedm subjektů. Ve městě Trhové Sviny zaujímá podíl v místním zastupitelstvu 14 volebních stran. Nelze tedy vysledovat zvyšující se počet kandidujících subjektů v obci s vyšším počtem obyvatel. Zastupitelské posty jsou v malých městech většinou rovnoměrně rozloženy mezi všechny kandidující subjekty. Existují také malá města, kde se o mandát do zastupitelstva obce uchází kandidáti kandidující samostatně na vlastní listině. V případě zmiňovaných malých měst v Jihočeském kraji k tomuto fenoménu dochází ve čtyřech městech, konkrétně se jedná o Hlubokou na Vltavou, Soběslav, Dačice a Prachatice. Ve všech případech samostatně kandidující kandidáti kandidují vedle dalších politických subjektů s více kandidáty na listině. V případě měst, kde se vedle samostatně stojících kandidátů uchází o mandáty také další politický subjekt s více kandidáty, je výsledkem působení volebního systému jeho výrazné zvýhodnění. Z těchto čtyř měst žádný samostatně kandidující kandidát mandát nezískal.

Dle pohledu na vypočtené variační koeficienty z preferenčních hlasů v rámci jednotlivých listin volebních stran ve volbách do zastupitelstev obcí 2014 v malých městech, nelze uvést obdobně jednoznačný závěr jako v případě počtu stran tvořících místní stranické systémy. Kandidující politické subjekty, počet mandátů získaných ve volbách a hodnotu variačního koeficientu vycházejícího z preferenčních hlasů na listině kandidujících subjektů ukazuje Tabulka č. 8.

Tabulka č. 8: Variační koeficienty v malých městech Jihočeského kraje

Borovany (15)	(1*, 0,29**; 6, 0,20; 0, 0,40; 2, 0,24; 5, 0,24; 1, 0,44; 2, 0,47)	47,21%
Hluboká nad Vltavou (22)	(0, ***; 6, 0,29; 2, 0,43; 2, 0,58; 2, 0,48; 2, 0,31; 1, 0,31; 1, 0,38; 2, 0,22; 2, 0,26; 2, 0,42)	49,50 %
Lišov (21)	(3, 0,75; 1, 0,60; 1, 0,54; 3, 0,55; 3,0,51; 10, 0,49)	50,13 %
Trhové Sviny (23)	(1, 0,25; 0, 0,27; 0, 0,66; 5, 0,21; 1, 0,17; 2, 0,4; 2, 0,33; 2, 0,42; 4, 0,18; 0, 0,44; 0, 0,48; 0, 0,48; 1, 0,35; 5, 0,25)	50,49 %
Týn nad Vltavou (21)	(0, 0,28; 2, 0,20; 0, 0,22; 2, 0,21; 2, 0,44; 1, 0,33; 3, 0,33; 3, 0,10; 2, 0,27; 1, 0,46; 3, 0,25; 2, 0,32)	43,77 %
Zliv (15)	(4, 0,20; 1, 0,72; 3; 0,33; 2, 0,18; 2, 0,22; 3, 0,17)	49,97 %
Český Krumlov (23)	(3, 0,20; 5, 0,27; 3, 0,15; 3, 0,38; 2, 0,49; 3, 0,33; 2, 0,43; 2, 0,21)	36,42 %
Kaplice (21)	(3, 0,46; 0, 0,64; 1, 0,40; 2, 0,26; 0, 0,49; 1, 0,40; 3, 0,34; 0, 0,40; 5, 0,35; 2, 0,40; 2, 0,20; 2, 0,33)	47,35 %
Velešín (15)	(5, 0,38; 4, 0,49; 2, 0,39; 1, 0,38; 0, 0,67; 3, 0,52)	46,22 %
České Velenice (15)	(7, 0,24; 7, 0,28; 1, 1,04)	37,17 %
Dačice (21)	(3, 0,24; 6, 0,15; 0, ***; 0, 0,52; 2, 0,38; 1, 0,28; 2, 0,29; 3, 0,20; 1, 0,64; 3, 0,31; 0, 0,54)	46,60 %
Nová Bystřice (15)	(2, 0,41; 1, 0,36; 0, 0,60; 2, 0,39; 8, 0,18; 2, 0,22)	42,18 %
Suchdol nad Lužnicí (17)	(1, 0,46; 2, 0,51; 0, 0,42; 4, 0,44; 1, 0,51; 4, 0,45; 2, 0,47; 3, 0,43)	48,27 %
Třeboň (25)	(5, 0,17; 4, 0,18; 0, 0,26; 0, 0,30; 1, 0,24; 5, 0,12; 1, 0,20; 0, 0,33; 6, 0,08; 3, 0,23)	52,31 %
Milevsko (21)	(1, 0,50; 3,0,30; 5, 0,35; 2, 0,34; 1, 0,66; 4, 0,47; 0, 0,57; 2, 0,52; 3, 0,37)	45,05 %
Protivín (21)	(2, 0,47; 3, 0,45; 6, 0,26; 8, 0,21; 1, 0,39; 1, 0,69)	42,95 %
Prachatice (21)	(2, 0,36; 4, 0,28; 2, 0,30; 0, ***; 1, 0,36; 0, 0,68; 7, 0,25; 3, 0,31; 2, 0,38; 0, 0,38; 0, 0,57; 0, 0,50)	46,95 %
Vimperk (15)	(2, 0,36; 2, 0,39; 3, 0,29; 1, 0,38; 2, 0,58; 0, 0,86; 2, 0,49; 3, 0,57; 0, 0,47; 0, 0,17; 2, 0,49)	39,20 %
Volary (15)	(2, 0,40; 1, 0,50; 3, 0,31; 2, 0,35; 1, 0,46; 6, 0,20)	45,85 %
Blatná (15)	(2, 0,48; 1, 0,79; 1, 0,27; 1, 0,59; 1, 0,35; 1, 0,58; 6, 0,29; 1, 0,63; 0, 0,51; 1, 0,54)	45,12 %
Vodňany (21)	(1, 0,38; 1, 0,23; 2, 0,11; 8, 0,09; 1, 0,46; 4, 0,09; 4; 0,17)	49,60 %
Volyně (15)	(3, 0,49; 1, 0,53; 1, 0,36; 3, 0,47; 1, 0,56; 1, 0,99; 1, 0,50; 4, 0,28)	47,90 %
Bechyně (15)	(2, 0,27; 1, 0,46; 3, 0,26; 1, 0,53; 2, 0,32; 3, 0,40; 3, 0,37)	45,81 %
Planá nad Lužnicí (15)	(2, 0,26; 1, 0,28; 9, 0,12; 0, 0,32; 3, 0,17)	51,20 %
Sezimovo Ústí (21)	(3, 0,38; 2, 0,42; 3, 0,34; 1, 0,28; 0, 0,41; 12, 0,16)	47,68 %
Soběslav (21)	(2, 0,24; 3, 0,56; 2, 0,30; 2, 0,20; 2, 0,56; 5, 0,43; 5, 0,34; 0, ***)	46,48 %
Veselí nad Lužnicí (21)	(3, 0,28; 5, 0,25; 2, 0,37; 2, 0,43; 1, 0,53; 2, 0,31; 3, 0,30; 2, 0,54; 1, 0,41)	37,62 %

* Počet mandátů

** variační koeficient

*** variační koeficient nelze vypočítat

Číslo v závorce za názvem obce označuje celkový počet mandátů přidělovaných v obci

Třetí sloupec vyznačuje volební účast u komunálních voleb v roce 2014

Zdroj: ČSÚ, 2014, vlastní zpracování

Z přehledu dat o variačních koeficientech nelze zobecnit, že by voliči inklinovali k jediné formě volebního chování. Z celkového počtu 221 kandidujících subjektů v malých městech Jihočeského kraje je hodnota variačního koeficientu u 93 kandidujících subjektů

vyšší než 0,4. Dokonce u 16 kandidujících subjektů činila hodnota variačního koeficientu více než 0,6. Existují případy, kdy se hodnota variačního koeficientu pohybuje dokonce v hodnotách blízkých se 1,0 a nastává tak situace, kdy se valná většina voličů uchyluje k volbě konkrétních kandidátů (Vimperk, Volyně, České Velenice). Z výsledků tudíž vyplývá, že voliči v těchto městech volí výběrem kandidátů z nabízejících se listin. S typicky stranickou podporou se v malých městech Jihočeského kraje lze setkat jen výjimečně. Ze všech kandidujících subjektů (221) v malých městech Jihočeského kraje je hodnota variačního koeficientu nižší než 0,2 pouze v 19 případech. Sklon k podpoře celých kandidátních listin lze vysledovat zejména u měst Třeboň a Vodňany. V případě města Třeboň je hodnota variačního koeficientu hluboce pod 0,2 ve čtyřech případech z deseti kandidujících subjektů. Ve všech případech se jedná o politické strany, jež jsou zastoupeny také v Parlamentu České republiky. Také další hodnoty variačních koeficientů v Třeboni jsou v porovnání s ostatními malými městy výrazně nižší. Nejvyšší hodnoty dosahuje variační koeficient 0,33. Ve městě Vodňany jsou pod hodnotou 0,2 variačního koeficientu zastoupeny také čtyři subjekty. Jedná se o dvě politické strany a dvě sdružení nezávislých kandidátů. V těchto případech je evidentní, že voliči se uchylují k podpoře celé kandidátní listiny, nikoli konkrétního kandidáta. Z volebních výsledků se ukazuje, že počet kandidujících politických subjektů či zastoupení národních politických stran u voleb do zastupitelstva obcí nemá výrazný vliv na volební chování. V případě malých měst Jihočeského kraje nebyl prokázán vliv počtu kandidujících politických stran na volbu konkrétních kandidátů či podporu celých politických subjektů. Politické strany zastoupené v Parlamentu České republiky kandidující, ve volbách do zastupitelstev obcí v roce 2014, se taktéž nevyznačují rozdílnou hodnotou variačního koeficientu a hodnoty jejich variačního koeficientu se neliší od sdružení nezávislých kandidátů či nezávislých politických hnutí.

Z dat získaných z volebního serveru taktéž vyplývá, že voliči preferují kandidáty, kteří byli zvoleni již předchozí volební období. Dále se v malých městech ve velké míře voliči uchylují k osobní sympatii. Tzv. sousedský efekt má tedy v malých městech při volbě konkrétního kandidáta vyšší vliv než vzdělání.

Z výpočtu vyplývá, že nízká míra variačních koeficientů patří ve volbách úspěšnějším stranám. Lze se tudíž domnívat, že jedna ze stran má voličstvo, které se s ní identifikuje a tento vztah se tak odráží do samotné volby strany jako celku. Naopak politické subjekty, jejichž hodnoty variačních koeficientů jsou velmi vysoké (např. vyšší než 0,6) naznačují

menší úspěšnost u voleb, voliči na její kandidátní listině spíše inklinují k podpoře pouze některých kandidátů.

Volební účast v Jihočeském kraji dosáhla ve volbách do zastupitelstev obcí 48,20 % (v České republice činila volební účast 44,42 %). Dokonce ve třech malých městech překročila volební účast 50 %, ve čtyřech malých městech naopak účast u voleb nepřesáhla 40%. Otázka, zda-li hraje volební účast a její výše roli např. u personalizované volby nebo u podpory celých kandidátních listin, se odpověď jeví jako nejednoznačná. Stejně tak soutěživost v obcích nemá výrazný vliv na účast u voleb.

Komunální volební systém v České republice dává voličům možnost osobní preference, a to tolika hlasy, kolik mandátů je rozdělováno v rámci volebního obvodu. Nabízí se však otázka, zda aplikovaný komunální volební systém vůbec voličům dává prostor k vyjádření svých zájmů. V případě stran s menší voličskou podporou je pro složení zastupitelstva distribuce preferenčních hlasů důležitá, což je dáno také vyšší mírou preferenčního hlasování pro kandidáty těchto volebních subjektů.

Na základě analýzy dat z volebního serveru lze tvrdit, že většina voličů účastnících se voleb do zastupitelstev malých měst v Jihočeském kraji vybírá konkrétní kandidáty z více listin. Sám fakt, že voličstvo většinově uchyluje k výběru kandidátů, nahrává úvaze o nevhodnosti aplikovaného systému voleb. Tím, že voliči vybírají kandidáty, je zjevné, že nejsou spokojeni se všemi kandidáty navrhuující strany, případně shledávají jiné kvalitnější kandidáty na kandidátních listinách jiných politických subjektů. Voliči tak preferenční hlasování vnímají jako personální volbu. Tomu ovšem nesvědčí volební systém, pro který jsou preferenční hlasy primárně hlasy pro konkrétní stranu.

V malých městech Jihočeského kraje se projevuje tzv. sousedský efekt a voliči tak spíše než ke vzdělání či zaměstnání konkrétního kandidáta inklinují při výběru k osobní znalosti kandidátů. Významný vliv má v malých městech i inkumbenční efekt.

6.2.2. Ústecký kraj

Zastupitelstvo Ústeckého kraje se skládá z 55 zastupitelů. První krajské volby v roce 2000 vyhrála Komunistická strana Čech a Moravy (18 mandátů), 17 mandátů získala Občanská demokratická strana a hejtmanem se stal Jiří Šulc za ODS. V roce 2004 volby do zastupitelstva kraje jednoznačně vyhrála ODS, hejtmanem zůstal Jiří Šulc. V krajských volbách v roce 2008 zvítězila Česká strana sociálně demokratická a hejtmankou byla zvolena Jana Vaňhová za ČSSD. V roce 2012 vznikla krajská koalice KSČM a ČSSD,

do funkce hejtmana kraje byl zvolen Oldřich Bubeníček, první český komunistický hejtman od vzniku krajů v České republice. Po volbách v roce 2016 byla vytvořena koalice KSČM, ČSSD a SPD-SPO. Hejtmanem byl podruhé zvolen Oldřich Bubeníček (KSČM).

Výběrovým souborem, se kterým je pracováno, jsou malá města Ústeckého kraje v počtu od 3 000 do 15 000 obyvatel. V Ústeckém kraji se nachází celkem 21 měst této velikostní kategorie.

Obrázek č. 5 – malá města v Ústeckém kraji

Zdroj: vlastní zpracování

V případě voleb do zastupitelstva obce, které proběhly v roce 2014 v malých městech Ústeckého kraje, lze míru užití preferenčních hlasů posoudit na základě výpočtu variačních koeficientů preferenčních hlasů za jednotlivé kandidáty a strany. V Ústeckém kraji se nachází 21 malých měst, které mají více než 3 000 a méně než 15 000 obyvatel.

Tabulka č. 9: Malá města v Ústeckém kraji

Okresy v Ústeckém kraji	Města od 3 000 do 15 000 obyvatel	
Okres Děčín	BENEŠOV NAD PLOUČNICÍ	3 824
	ČESKÁ KAMENICE	5 371
	JÍLOVÉ	5 140
	JIRÁKOV	3 828
	KRÁSNÁ LÍPA	3 517
	ŠLUKNOV	5 636
	RUMBURK	11 200
Okres Chomutov	KLÁŠTEREC NAD OHŘÍ	14 822
Okres Litoměřice	LIBOCHOVICE	3 495
	LOVOSICE	8 749
	ROUDNICE NAD LABEM	12 908
	ŠTĚTÍ	8 893
Okres Louny	PODBOŘANY	6 325
	POSTOLOPRTY	4 849
Okres Most	LOM	3 738
	MEZIBOŘÍ	4 722
Okres Teplice	DUBÍ	8 034
	DUCHCOV	8 439
	KOŠTANY	3 138
	KRUPKA	13 114
	OSEK	4 808

Zdroj: ČSÚ, 2014, vlastní zpracování

Již z prvního pohledu na data týkající se výsledků komunálních voleb v těchto malých městech Ústeckého kraje je zřejmé, že stranické systémy malých měst nejsou bohatě fragmentované. Politická moc je v daných obcích svěřena vždy do rukou jen několika málo politických subjektů. Ve městě Krásná Lípa tvoří místní stranický systém dokonce jen tři subjekty. V obci Jiříkov se jedná o čtyři politická uskupení. V obcích Libochovice, Meziboří a Dubí místní stranický systém utváří pět politických subjektů. V šesti malých městech tvoří místní stranický systém osm subjektů. Ve městě Klášterec nad Ohří, které má z malých měst Ústeckého kraje nejvíce obyvatel (14 822), zaujímá podíl v místním zastupitelstvu 14 volebních stran. I tak ovšem nelze vysledovat zvyšující se počet kandidujících subjektů v obci s vyšším počtem obyvatel. Zastupitelské posty jsou v malých městech většinou rovnoměrně rozloženy mezi všechny kandidující subjekty. Existují také malá města, kde se o mandát do zastupitelstva obce uchází kandidáti kandidující samostatně na vlastní listině. V případě zmiňovaných malých měst v Ústeckém kraji k tomuto fenoménu dochází pouze v jednom malém městě, konkrétně se jedná o Klášterec nad Ohří. V Klášterci nad Ohří samostatně kandidující kandidát kandidoval vedle dalších politických subjektů s více

kandidáty na listině. V případě měst, kde se vedle samostatně stojících kandidátů uchází o mandáty také další politický subjekt s více kandidáty, je výsledkem působení volebního systému jeho výrazné znevýhodnění. Ve městě Klášterec nad Ohří samostatně kandidující kandidát mandát nezískal.

Dle pohledu na vypočtené variační koeficienty z preferenčních hlasů v rámci jednotlivých listin volebních stran ve volbách do zastupitelstev obcí 2014 v malých městech, nelze uvést obdobně jednoznačný závěr jako v případě počtu stran tvořících místní stranické systémy. Kandidující politické subjekty, počet mandátů získaných ve volbách a hodnotu variačního koeficientu vycházejícího z preferenčních hlasů na listině kandidujících subjektů ukazuje Tabulka č. 10.

Tabulka č. 10: Variační koeficienty v malých městech Ústeckého kraje

Benešov nad Ploučnicí (15)	(3*, 0,27**; 2, 0,34; 6, 0,12; 1, 0,13; 1, 0,44; 1, 0,58; 1, 0,25; 0, 0,48)	37,87 %
Česká Kamenice (15)	(2, 0,38; 2, 0,25; 3, 0,34; 2, 0,31; 2, 0,41; 0, 0,44; 2, 0,42; 2, 0,38)	39,72 %
Jílové (21)	(3, 0,20; 2, 0,17; 1, 0,31; 2, 0,28; 7, 0,14; 3, 0,16; 3, 0,24; 0, 0,31)	40,12 %
Jiříkov (15)	(1, 0,36; 7, 0,15; 4, 0,25; 3, 0,16)	40,34 %
Krásná Lípa (21)	(3,0,26; 15, 0,09; 3, 0,18)	39,87 %
Šluknov (15)	(1, 0,42; 6, 0,31; 0, 0,36; 2, 0,54; 1, 0,42; 1, 0,56; 1, 0,92; 1, 0,72; 0, 0,54; 2, 0,36)	41,22 %
Rumburk (23)	(3, 0,20; 8, 0,10; 2, 0,25; 4, 0,26; 5, 0,26; 0, 0,46; 1, 0,21; 0, 0,83; 0, 0,32; 0, 0,60; 0, 0,44)	47,35 %
Klášterec nad Ohří (21)	(2, 0,14; 0, ***; 4, 0,28; 0, 0,47; 0, 0,37; 2, 0,41; 7, 0,13; 0, 0,59; 0, 0,25; 2, 0,27; 0, 0,56; 2, 0,31; 0, 0,38; 2, 0,26)	31,26 %
Libochovice (15)	(2, 0,37; 1, 0,23; 5, 0,18; 4, 0,25; 3, 0,31)	45,49 %
Lovosice (25)	(12, 0,06; 3, 0,21; 3, 0,17; 3, 0,14; 0, 0,41; 2, 0,20; 0, 0,35; 1, 0,50; 1, 0,42)	45,34 %
Roudnice nad Labem (21)	(4, 0,17; 2, 0,16; 2, 0,21; 1, 0,24; 2, 0,35; 2, 0,39; 4, 0,12; 0, 0,21; 4, 0,19; 0, 0,43)	38,96 %
Štětí (21)	(8, 0,11; 3, 0,16; 3, 0,27; 4, 0,24; 1, 0,25; 2, 0,28)	36,75 %
Podbořany (21)	(4, 0,42; 3, 0,29; 1, 0,61; 1, 0,69; 6, 0,38; 2, 0,34; 1, 0,35; 3, 0,30)	37,32 %
Postoloprty (15)	(2, 0,20; 1, 0,39; 1, 0,34; 1, 0,32; 2, 0,35; 1, 0,36; 4, 0,27; 3, 0,35; 0, 0,11; 0, 0,32)	36,60 %
Lom (21)	(4, 0,16; 2, 0,13; 2, 0,16; 2, 0,22; 1, 0,16; 2, 0,11; 8, 0,08; 0, 0,35)	52,36 %
Meziboří (15)	(8, 0,16; 2, 0,18; 1, 0,34; 3, 0,20; 1, 0,36)	39,60 %
Dubí (21)	(1, 0,27; 2, 0,17; 3, 0,14; 2, 0,16; 13, 0,04)	35,72 %
Duchcov (21)	(5, 0,24; 3, 0,19; 1, 0,24; 4, 0,20; 1, 0,34; 0, 0,34; 5, 0,17; 2, 0,25)	34,41 %
Košňany (15)	(1, 0,32; 1, 0,34; 1, 0,51; 8, 0,18; 2, 0,14; 1, 0,38; 0, 0,48; 1, 0,22)	49,09 %
Krupka (21)	(7, 0,07; 4, 0,12; 4, 0,1; 0, 0,15; 0, 0,17; 0, 0,18; 0, 0,32; 3, 0,15; 3, 0,12)	32,75 %
Osek (21)	(1, 0,33; 4, 0,25; 9, 0,16; 3, 0,25; 2, 0,34; 2, 0,20)	37,35 %

* Počet mandátů

** variační koeficient

*** variační koeficient nelze vypočítat

Číslo v závorce za názvem obce označuje celkový počet mandátů přidělovaných v obci

Třetí sloupec vyznačuje volební účast u komunálních voleb v roce 2014

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

Z celkového přehledu dat s variačními koeficienty nelze zobecnit, že by voliči inklinovali k jediné formě volebního chování. Z celkového počtu 164 kandidujících subjektů v malých městech Ústeckého kraje je hodnota variačního koeficientu u 31 kandidujících subjektů vyšší než 0,4. U šesti kandidujících subjektů činila hodnota variačního koeficientu více než 0,6. V obcích, kde hodnota variačních koeficientů překračuje hranici 0,4, vyplývá, že voliči v těchto městech volí výběrem kandidátů z nabízených listin. S typicky stranickou podporou se v malých městech Ústeckého kraje lze setkat poměrně často. Ze všech kandidujících subjektů (164) v malých městech Ústeckého kraje je hodnota variačního koeficientu nižší než 0,2 ve 48 případech. V dalších případech se hodnoty variačních koeficientů pohybují kolem hranice 0,3. Lze tedy říci, že voliči v Ústeckém kraji se ve větší míře uchylují k podpoře celých listin kandidujících subjektů. Nejvyšší hodnoty variačních koeficientů u nejvíce kandidujících subjektů se objevují v obci Šluknov, kde hranici 0,4 překračuje dokonce sedm z deseti kandidujících subjektů. V jednom případě se dokonce hranice variačního koeficientu vyšplhala až k hodnotě 0,92. Z vysoké hodnoty vyplývá, že voličstvo se v obci Šluknov uchýlovalo k volbě konkrétního kandidáta. Ve městě Krupka je naopak hodnota variačních koeficientů nejnižší. Pod hranici 0,2 se nachází dokonce osm z devíti kandidujících politických subjektů. Je tedy evidentní, že zde probíhá sklon k podpoře celých kandidátních listin.

Z volebních výsledků vyplývá, že počet kandidujících politických subjektů či zastoupení národních politických stran u voleb do zastupitelstva obcí nemá výrazný vliv na volební chování. V případě malých měst Ústeckého kraje nebyl prokázán vliv počtu kandidujících politických stran na volbu konkrétních kandidátů či podporu celých politických subjektů. Politické strany zastoupené v Parlamentu České republiky kandidující ve volbách do zastupitelstev obcí v roce 2014 se taktéž nevyznačují rozdílnou hodnotou variačního koeficientu a hodnoty jejich variačního koeficientu se neliší od sdružení nezávislých kandidátů či nezávislých politických hnutí.

Volební účast v Ústeckém kraji dosáhla ve volbách do zastupitelstev obcí 38,47 % (v České republice činila volební účast 44,42 %). Pouze v jednom malém městě překročila volební účast 50 %, ve třinácti malých městech naopak účast u voleb nepřesáhla 40 %. Hodnota variačních koeficientů a tudíž inklinace voličů ke konkrétnímu kandidátovi či celé listině nemá vliv na volební účast.

Dle analýzy dat z volebního serveru lze tvrdit, že většina voličů účastnících se voleb do zastupitelstev malých měst v Ústeckém kraji preferuje volbu konkrétní kandidátní listiny

(bez ohledu na to, zda se jedná o nezávislé sdružení kandidátů, nebo o politickou stranu). Tím, že voliči udělují své hlasy celým kandidujícím subjektům/celým politickým stranám, je možné tvrdit, že jsou spokojeni se všemi kandidáty navrhuující strany.

Tabulka č. 11: Porovnání Jihočeského a Ústeckého kraje, hlasování u komunálních voleb

	Jihočeský kraj	Ústecký kraj
Počet malých měst (3 – 15 000 obyvatel)	27	21
Celkem kandidovalo subjektů	221	164
Variační koeficient $\leq 0,2$	26	54
Variační koeficient $\leq 0,2$ (v %)	11,76 %	32,92 %

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočet

Dle dat z volebního serveru a následného výpočtu variačního koeficientu lze potvrdit významný rozdíl v hlasování u komunálních voleb v Jihočeském a Ústeckém kraji. V Jihočeském kraji, kde je ve velikostní kategorii 3-15 000 obyvatel zastoupeno 27 malých měst a v kraji Ústeckém, kde je malých měst 21, je zaznamenán velký rozdíl mezi způsoby hlasování elektorátu. V Jihočeském kraji kandidovalo celkem 221 politických subjektů a hodnoty variačního koeficientu 0,2 nedosáhlo 26 subjektů, tedy necelých 12 %. Oproti tomu v kraji Ústeckém se účastnilo voleb celkem 164 subjektů a celkem 54 z nich nedosáhlo na hodnotu variačního koeficientu vyšší než 0,2 (téměř 40%). Z výsledků je tedy zřejmé, že v Jihočeském kraji voliči spíše panašují a podporují tak konkrétní kandidáty, oproti tomu v Ústeckém kraji voliči preferují volbu celé kandidátní listiny.

Důvodů voleného způsobu hlasování může být několik. Z rozhovoru se zastupitelem města Štětí vyplynulo, že obyvatelé ve Štětí nemají k městu vztah, „mnoho z obyvatel městem pouze prochází a setrvávají ve městě kvůli práci, pak jdou dál a nestačí si k městu vybudovat žádnou vazbu a vztah“. V městech ústeckého kraje je také nízká účast u voleb, výrazně nižší než je průměrná účast u voleb v republice. V Ústeckém kraji je v porovnání s krajem Jihočeským nižší občanská aktivita. Např. počet nestátních neziskových organizací je v krajích velmi rozdílný. Při přepočtu nestátních neziskových organizací na 100 000 obyvatel, většina krajů má asi 1 000 až 1 200 nestátních neziskových organizací na 100 000 obyvatel (Tabulka č. 12).

Tabulka č. 12: Počet neziskových nestátních organizací v krajích ČR v roce 2013

Kraj	Nadace	Nadační fondy	Obecně prospěšné společnosti	Sdružení	Církevní právnické osoby	Organizační jednotky sdružení	Index na 100 tis. ob.
Jihočeský	20	94	199	5 570	386	2 912	1 442
Ústecký	21	37	164	5 784	335	2 473	1 068
ČR	532	1 430	2 685	84 430	4 172	34 536	1 649

Zdroj: Prouzová, 2015; ČSÚ 2015

6.3. Případové studie

Obce v České republice sehrávají jednu z klíčových rolí v rámci regionálního rozvoje. Základními orgány obcí, které mohou v rámci samostatné působnosti obcí rozhodovat, jsou volená zastupitelstva. Zcela základním předpokladem úspěšné obce a potažmo rozvíjejícího se regionu je v této souvislosti kvalitně personálně obsazené zastupitelstvo. Zastupitelstvo obcí je volený orgán. Volebním právem disponují všichni občané s trvalým pobytem v obci způsobilí k právním úkonům, kteří jsou starší osmnácti let. Stejně podmínky jsou nastavené také pro kandidaturu do zastupitelstva obce.

Přestože je Česká republika charakteristická heterogenní obecní strukturou (dle velikostí obcí), k volbě zastupitelstev se využívá ve všech obcích stejný volební systém. Jeho reduktivní účinky se zvyšují s poklesem velikosti volebního obvodu (počtu voličů), což paradoxně vede v nejmenších obcích k největší míře politické nadreprezentace některých kandidátů na úkor jiných. Paradox spočívá zejména v tom, že politické prostředí malých obcí je značně personalizované. Volební systém ovšem ne zcela generuje politické orgány, které by odpovídaly po stránce personální zájmům občanů obce. Vedle toho je volební systém pro voliče klamavý (Lebeda, 2009).

Možnostem pochopení volebního rozhodování voličů v komunálních volbách bylo v minulosti věnováno několik prací. Obvykle byly postaveny na analýze preferenčních hlasů pro jednotlivé kandidáty. V této souvislosti se nabízí možnost odhalit na základě logistických regresí vztah mezi osobními charakteristikami kandidátů a jejich volební podporou. Zejména v případě voličů s nízkou mírou informovanosti jsou některé základní charakteristiky kandidátů důležitými prvky volební inklinace (Bernard, 2012). Důležitými charakteristikami kandidátů, které ovlivňují volební chování, jsou inkumbence (kandidatura občanů obce, kteří byli v předchozím funkčním období členy voleného zastupitelstva) a dosažení akademických a vědeckých hodností (tituly užívané jako součást jména). Zároveň se ukázalo, že z dostupných informací o kandidátovi (prostřednictvím volebních listin) nemá větší vliv na rozhodování voličů pohlaví kandidáta, jeho věk nebo politická příslušnost.

Zisk mandátů pro kandidáty z nevolitelných míst kandidátní listiny (pozice na listině, která nevede k zisku mandátu, nedojde-li k posunu kandidáta na volitelná místa listiny) není s ohledem na charakter aplikovaného volebního systému příliš častý, což platí pro různé velikostní typy obcí. Význam preferenčních hlasů přesto nelze přehlížet. Preferenční hlasy mají personálně stabilizující účinky v rámci politických reprezentací daných obcí. Přispívají k znovuzvolení bývalých zastupitelů, kteří kandidují z nevolitelných míst listiny (Šedo,

2009; Balík, 2009, Balík, 2012). Stabilizující účinky preferenčních hlasů byly odhaleny také na základě standardizovaných rozhovorů s voliči (Kopřiva, 2010).

Závěry prací, které jsou postaveny na analýze preferenčních hlasů, jejichž počet je získán díky Českému statistickému úřadu, jsou ovšem do určité míry zkreslující. Zkreslení vyplývá z aplikovaného volebního systému. Jak již bylo uvedeno výše, komunální volební systém umožňuje výběr kandidátů více stran nebo podporu jedné listiny strany. Výsledky voleb tak nedávají jednoznačnou odpověď na to, kolik hlasů kandidát získal „přímo“ a kolik získal jako člen listiny volebního subjektu (podpora strany). Znalost převládající formy hlasování ovšem může být velmi důležitá při stanovování strategie kandidatury.

Cílem této kapitoly disertační práce je navrhnout vhodnou strategii kandidatury do zastupitelstva obce na základě závěrů vycházejících z analýzy preferenčních hlasů pro kandidáty. Práce je postavena na datech z Českého statistického úřadu, konkrétně preferenčních hlasů pro kandidáty obcí správního obvodu měst Trhové Sviny, Kaplice, Vodňany, Štětí, Krupka a Šluknov ve volbách v roce 2014 (dostupné na www.volby.cz). Data jsou zpracována prostřednictvím statistické metody (variační koeficient) a následně jsou komparována dle proměnných velikost obce, charakter volebního subjektu a míra plurality místního stranického systému.

Obce výše jmenovaných správních obvodů byly vybrány záměrně. Vybrané soubory jsou charakteristické vnitřní heterogenitou (dle velikosti vybraných municipalit a rozmanitosti místních stranických systémů). Správní obvod města Trhové Sviny se nachází v Jihočeském kraji, okres České Budějovice, dále správní obvod města Kaplice v okrese Český Krumlov, Vodňany v okrese Strakonice, Štětí v okrese Litoměřice, Krupka v okrese Teplice a nakonec správní obvod města Šluknov leží v okrese Děčín.

6.3.1. Trhové Sviny

Na základě dosavadních znalostí lze bezpečně prohlásit, že voličstvo nezná charakter komunálního volebního systému (viz výše) a nedovede tím domyslet jeho distribuční účinky. Lze tím předpokládat, že voliči využívající preferenční hlasy pro jednotlivé kandidáty a činí tak s nadějí, že samo jejich množství je kritériem zvolení. Obdobně lze uvažovat, že voliči, kteří podporují celé listiny voleného politického subjektu, usilují o co největší personální zastoupení členy dané strany v místním politickém sboru. Samotný způsob volby nelze z výsledků voleb vyčíst. Je však možné předpokládat, že při značném rozptylu preferenčních hlasů oproti jejich průměrné hodnotě na jednoho kandidáta listiny voliči ve zvýšené míře

preferují jen některé kandidáty namísto podpory celé listiny. V opačném případě, tzn. za stavu, kdy rozptyl hodnot dosažených preferenčních hlasů oproti průměru dosahuje nízké hodnoty, je vysoce pravděpodobné, že voličstvo podporuje listinu zejména jako celek. Nepřímo tím formu podpory volebních subjektů odvodit lze. Díky tomuto poznatku se nabízí v rámci úvah o efektivním způsobu kandidatury odpověď na otázku, zda souvisí dané politické prostředí s formou volebního chování. Analyzovanými oblastmi jsou velikost obce, charakter politického subjektů (národně relevantní politická strana, sdružení nezávislých kandidátů + politická strana lokálního charakteru) míra plurality místního politického prostředí (počet stranických subjektů).

Míra užití preferenčního hlasování je odvozena z výpočtu variačních koeficientů obcí správního obvodu města Trhové Sviny v roce 2014 – Tabulka č. 13.

Tabulka č. 13: Variační koeficient – volby do místního zastupitelstva 2014

Borovany (17)	ČSSD (5; 0,18) KDU-ČSL (5; 0,25) ČSNS (3; 0,39) SNK (3; 0,24) ODS+TOP09 (1; 0,31) Zel.+NK+Piráti (0; 0,22)	47,21 %
Čížkrajice (9)	NK (5; 0,52) Sdružení žen (4; 0,58) NK –P.B. (0; nelze)	63,59 %
Horní Stropnice (15)	KSČM (8; 0,12) OS (2; 0,34) ZPKS (2; 0,58) ČSSD (1; 0,43) KDU-ČSL (1; 0,29) TOP09 (1; 0,29) ODS (0; 0,45)	61,70 %
Hranice (5)	NK (5; 0,2)	41,62 %
Jílovice (15)	PV (5; 0,3) ČSSD (4; 0,28) KSČM (3; 0,39) SNK (3; 0,41)	60,08 %
Kamenná (7)	NK (3; 0,45) SNK (2; 0,6) N1 (2; 0,4)	71,66 %
Ločenice (9)	SNK1 (3; 0,28) SNK2 (3; 0,41) SNK3 (2; 0,29) SNK3+4 (1; 0,4) SNK4 (0; 0,53) NK (0; nelze)	66,91 %
Mladošovice (7)	NK (7; 0,34)	56,77 %
Nové Hrady (15)	OPZM (9; 0,12) ČSSD (3; 0,33) KSČM (1; 0,26) SNK (1; 0,57) ODS+NK (1; 0,34) KDU-ČSL (0; 0,43)	56,05 %
Olešnice (15)	SNK1 (8; 0,21) SNK2 (6; 0,17) SNK3 (1; 0,34)	60,44 %
Ostrolovský újezd (7)	NK (7; 0,35)	63,85 %
Petříkov (7)	SNK (7; 0,15)	63,64 %
Slavče (15)	SNK1 (10; 0,15) SNK2 (5; 0,19)	57,14 %
Svatý Ján nad Malší (9)	SNK1 (6; 0,2) SNK2 (2; 0,53) SNK3 (1; 0,26)	64,82 %
Trhové Sviny (23)	VPM (5; 0,25) JTD (5; 0,21) SNK S.Z. (4; 0,18) KDU-ČSL (2; 0,4) ODS (2; 0,33) SNK T.S. (2; 0,42) ANO 2011 (1; 0,25) KSČM (1; 0,17) SNK Šance (1; 0,35) ČSSD (0; 0,27) Dokážeme to! (0; 0,66) SNK Výzva (0; 0,44) SNK ZPTS (0; 0,48) SZ+NK (0; 0,48)	50,49 %
Žár (7)	SNK1 (4; 0,39) SNK2 (3; 0,23)	61,11 %

Pozn.: Číslo v závorce za názvem obce označuje celkový počet mandátů přidělovaných v obci, v závorce za kandidujícím politickým subjektem je počet získaných mandátů a hodnota variačního koeficientu, poslední sloupec tvoří volební účast

Zdroj: Vlastní výpočet na základě volebních dat Českého statistického úřadu, 2014

Variační koeficienty dosahující výše do 0,2 vypovídají o nízké míře rozptýlení preferenčních hlasů pro jednotlivé kandidáty oproti průměrné hodnotě hlasů na jednoho kandidáta na listině. V obcích správního obvodu Trhové Sviny kandidovalo v komunálních volbách 2014 celkem 63 politických subjektů. S více kandidáty na listině se o voličské hlasy ucházelo 61 politických stran či sdružení nezávislých kandidátů. Hodnota variačního koeficientu do 0,2 (včetně) byla zjištěna u jedenácti listin. Je tedy pravděpodobné, že většinu hlasů volební strany obdržely na základě podpory celé kandidátní listiny.

Hodnota variačního koeficientu vyšší než 0,2 většinou naznačuje, že počet preferenčních hlasů pro nejúspěšnějšího kandidáta je dvojnásobný, v porovnání

s kandidátem nejméně úspěšným. Je tedy možné předpokládat, že volič v tomto případě nevyužije všechny své disponibilní hlasy, ale pouze jejich část.

Z variačních koeficientů dosahujících hodnoty vyšší nebo rovno 0,3 vyplývá, že voliči volili způsobem personalizované volby a vybírali z konkrétních kandidátů. Hodnot variačního koeficientu nad 0,3 je dosaženo ve 34 obcích. Z výsledků lze tedy tvrdit, že volební výsledek politických subjektů je důsledkem voličské podpory jednotlivých kandidátů, nikoli celé kandidátní listiny.

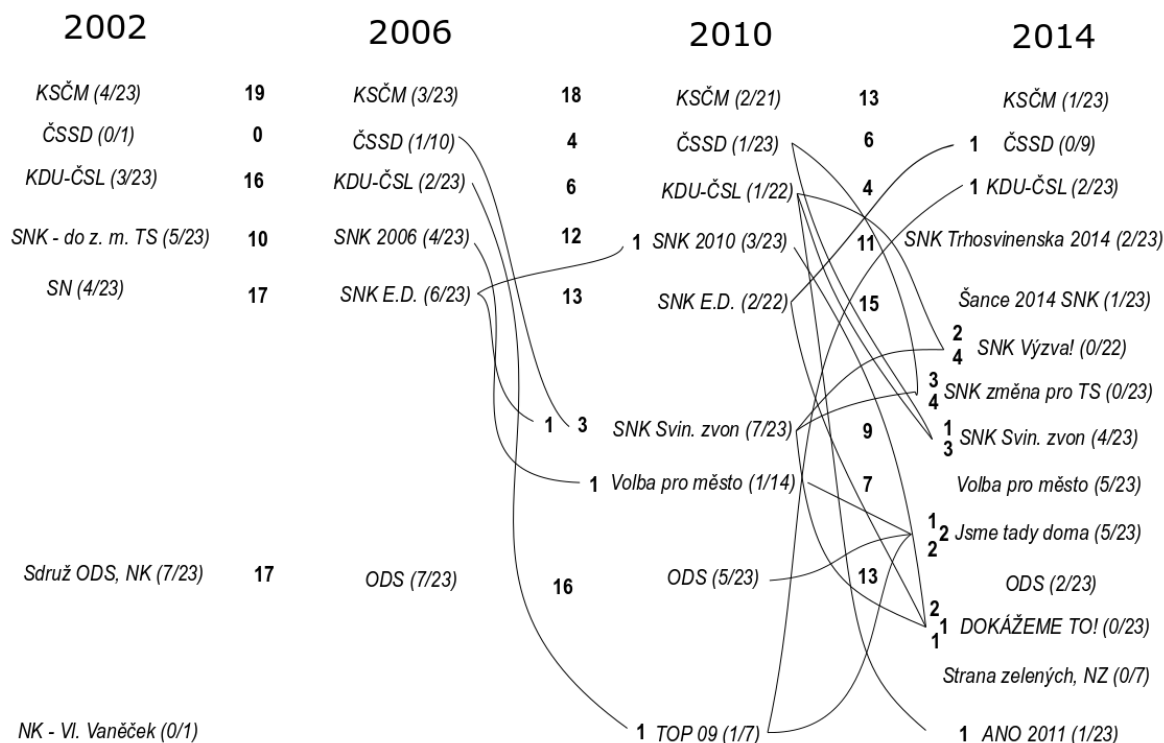
U všech obcí správního obvodu Trhové Sviny platí, že strana s nejvyšším počtem získaných mandátů má současně nejméně rozptýlené hodnoty variačních koeficientů oproti průměru. Ve výběrovém souboru obcí se nachází šest obcí, kde u voleb kandidovaly alespoň čtyři politické strany či sdružení nezávislých kandidátů. V pěti případech se ukazuje, že dvě nejsilnější strany společně získaly nadpoloviční počet mandátů. Z deseti nejúspěšnějších kandidátních listin (z těchto pěti obcí) vychází v případě sedmi obcí hodnota variačního koeficientu nad 0,2. Z toho lze usuzovat, že větší množství voličů stran panašovalo a menší stranu volilo jako celek. Všechny ostatní obce správního obvodu lze považovat za tak malé, že voliči inklinují spíše ke konkrétnímu výběru kandidáta a nepodporují svým hlasem celou kandidátní listinu.

Z analýzy preferenčních hlasů správního obvodu města Trhové Sviny vyplývá, že voliči se většinou přiklání spíše k podpoře kandidátů listin politických subjektů, nikoli k podpoře celých kandidátních listin. Otázkou zůstává, zda volba voličů je odrazem složení zastupitelstev obcí. Volební systém užívaný u komunálních voleb v ČR znevýhodňuje kandidáty z nižších míst kandidátní listiny. Kandidáti na předních místech kandidátních listin získávají mandát za předpokladu, že kandidáti na nevolitelných místech neobdrží alespoň o deset procent více hlasů, než je průměrný počet hlasů na jednoho kandidáta. Z celkového počtu sledovaných 62 politických subjektů došlo u 26 jen k nevýznamným posunům na kandidátní listině. Z analýzy volebních výsledků z předchozího volebního období a následné komparace s výsledky komunálních voleb 2014 vyplývá, že většina zvolených kandidátů pochází z předních míst kandidátních listin a zároveň poukazuje i na fakt, že v mnoha případech se jedná o kandidáty, kteří byli v zastupitelstvu předchozí volební období. Na základě této analýzy lze odvodit, že složení zastupitelstev obcí není odrazem pouze přání voličstva, ale také schůzí stranických subjektů a následných sestavování kandidátních listin.

Na základě analýzy preferenčních hlasů nelze zjistit vztah mezi velikostí obce a převládajícím způsobem hlasování. Není prokazatelné, že by prostředí malých měst vedlo voliče k podpoře celých listin volebních subjektů. Stejný závěr lze odvodit také v případě charakteru politického subjektu. Opět se jako irelevantní ukazuje úvaha o vztahu mezi způsobem volby a charakterem strany. Politicky dlouhodobě etablované a na národní úrovni relevantní politické strany nevedou voliče k jejich volbě ve formě podpory celé listiny. Ke zvýšené podpoře celých listin některých subjektů místních stranických systémů nepřispívá ani politicky pluralitní prostředí.

Analýza preferenčních hlasů je s ohledem na charakter formy hlasování užitečný nástroj, a to i přes skutečnost, že její závěry nevedou v obcích správního obvodu města Trhové Sviny k prokazatelnému vztahu mezi výše uvedenými charakteristikami. Z hlediska managementu kandidatury díky tomu výsledky nevedou k jisté kauzalitě, která by mohla předpovídat způsob volebního chování elektorátu vybrané obce. Je tedy třeba vycházet z toho, že voličstvo ve zvýšené míře tzv. panašuje. V případech, kde byla prokázána většinová podpora strany formou volby celé listiny, je volební chování s velkou pravděpodobností důsledkem místně kontextuálního charakteru. Jistotou, vyplývající ze znalosti volebního systému, je jeho disproportionálnost, která vede k nadreprezentaci kandidátů v nejvyšších patrech listiny. K zásadnímu zvýšení pravděpodobnosti zvolení je tedy třeba kandidovat z prvního místa listiny.

Obrázek č. 6 : politické spektrum v obci Trhové Sviny, změny a vývoj jeho personálního zastoupení

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Pozn.: rok značí období voleb, v závorce u politických stran či sdružení je na prvním místě získaný počet mandátů danou stranou či sdružením a na druhém místě počet osob na kandidátní listině, tučně je vyznačen počet kandidátů, kteří do zastupitelstva kandidovali znovu u dalších voleb

Vhodná volba kandidatury ve volbách do zastupitelstev obcí v České republice s ohledem na volební úspěch je mimo jiné závislá na znalosti způsobu hlasování elektorátu. Převládající způsob hlasování umožňuje určit díky metodě variačního koeficientu analýza preferenčních hlasů. Na příkladu obcí správního obvodu města Trhové Sviny bylo prokázáno, že voličstvo ve většině vybírá kandidáty z různých listin kandidujících politických subjektů. V případě stran, kde toto tvrzení neplatí, není prokazatelné, že by podpora celých listin souvisela s velikostí obce, charakterem strany nebo mírou plurality místního politického systému. Je tím zřejmé, že samotná znalost způsobu volby neumožňuje pochopit charakter volebního chování. K managementu kandidatury je tedy třeba důsledněji znát politické prostředí vybrané municipality.

Přes značné limity při úvahách o strategii kandidatury, které znalost formy hlasování má, nelze analýzu preferenčních hlasů zatratit, a to obzvláště v souvislosti s úvahami o volebním chování voličstva ve velkých městech České republiky.

Z obrázku č. 6 vyplývá, že soutěživost ve městě Trhové Sviny roste. V roce 2002 měl index plurality hodnotu 5,09, v roce 2006 pak hodnotu 5,43, následovala hodnota indexu plurality 7,74 v roce 2010 a v roce 2014 činil index plurality již 12,65. Do roku 2010 měla v obci silné postavení strana Občansko-demokratická, v roce 2014 však získala již jen dva mandáty. Ve volbách v roce 2014 se účastnilo voleb čtrnáct subjektů, jejichž kandidátní listiny byly směsí původních a nově příchozích kandidátů. Není neobvyklé, že se kandidáti napříč volebními obdobími přesouvají mezi kandidátními listinami, jedná se však zejména o přesuny mezi nezávislými sdruženími. Volby ve městě Trhové Sviny ovládli nezávislí a jejich sdružení. Jednalo se o sdružení vzniklá v letech 2010 a 2014.

Volební účast v obcích správního obvodu Trhové Sviny téměř ve všech obcích (kromě obce Hranice) převyšuje průměrnou účast u voleb v České republice. Dokonce v devíti případech přesáhla 60 %. Z výsledků voleb a volební účasti předchozích voleb lze konstatovat, že výše volební účasti je v těchto obcích (až na výjimky) stále velmi vysoká. Z rozhovorů se zastupiteli obcí vyplynulo, že pro obyvatele obcí je účast u voleb spíše společenskou událostí, než občanskou povinností. V obci Trhové Sviny voliče k volbám přivádí také vznik nových stran a neshody v zastupitelstvu s odrazem na obyvatele obce.¹² V Trhových Svinech ve volbách v roce 2014 výrazně vzrostl počet nezávislých sdružení na kandidátkách. Politické strany ve volbách neuspěly a obdržely minimum mandátů. O hlasy voličů se podělily zejména sdružení nezávislých kandidátů. Schéma (obrázek č. 6) podpořil svými výroky i zastupitel města Trhové Sviny. „Ve volbách do zastupitelstva obce byly vytvořeny podpůrné kandidátní listiny v čele s úspěšnými kandidáty z minulých let. Pokud chceme vyhrát volby, musíme jednat i strategicky.“ Voliče k volbám přitahují známá jména na kandidátních listinách (pedagogové, živnostníci, lékaři) a využívají tak v mnohých případech personalizované volby.¹³

Na otázku, zda budou dotazovaní zastupitelé kandidovat i v následujících volbách odpověděli všichni, že kandidovat budou. Jeden zastupitel na otázku kvůli vysokému věku

¹² Rozhovory se zastupiteli a občanskými aktivisty obcí Trhové Sviny, Kamenná, Nové Hrady, Žár a Horní Stropnice provedené v období listopad 2014 – červen 2015.

¹³ Rozhovor se zastupitelem města Trhové Sviny ze dne 6. 6. 2015.

neodpověděl. Je nutné podotknout, že všichni dotazovaní figurovali na předních místech kandidátních listin a byli zvoleni již opětovně.

6.3.2. Kaplice

Ve volbách, které proběhly v roce 2014 v obcích správního obvodu Kaplice - obce s pověřeným obecním úřadem, lze míru užití preferenčních hlasů posoudit na základě výpočtu variačních koeficientů preferenčních hlasů za jednotlivé kandidáty a strany. Jejich hodnotu ukazuje za jednotlivé obce a kandidující subjekty Tabulka č. 14.

Tabulka č. 14: Variační koeficienty – volby do místního zastupitelstva 2014

Benešov nad Černou (11)	KDU-ČSL (6; 0,24) Benešov - tady žijem (0; 0,54) Za Benešov krásnější (3; 0,34) HN.ZA HARM.ROZVOJ OBCÍ A MĚST (0; ,98) BENEŠOV NAD ČERNOU A OSADY (2; 0,35) ČSSD (0; 0,45)	60 %
Besednice (11)	SNK BESEDNICE 2014 (2; 0,50) KDU-ČSL (; 0,47) SNK 2014 (2; 0,66) Nestranici (3; 0,17) Sdružení ODS a NK (3; 0,20) Petr Trajer NK (0; nelze)	65,75 %
Bujanov (9)	Za zájmy občanů (2; 0,19) SNK (4; 0,41) SNK Bujanov (1; 0,37) Sdružení KSČM a NK (2; 0,82)	62,47 %
Dolní Dvořiště (9)	Pro rozvoj obcí Dolní Dvořiště (3; 0,33) STAN (4; 0,33) Společně pro Dvořiště (1; 0,56) KSČM (1; 0,62)	54,09 %
Horní Dvořiště (9)	Spolek pro hezčí vesnici (3; 0,53) KSČM (1; 0,45) ČSSD (5; 0,36)	59,69 %
Kaplice (21)	Otevřená radnice (3; 0,46) Nezávislí (0; 0,64) ODS (1; 0,40) ANO 2011 (2; 0,26) STAN (0; 0,49) Jihočeši 2012 (1; 0,40) Nezávislí a TOP 09 (3; 0,34) SZ (0; 0,40) KDU-ČSL (5; 0,35) SNK Evropští demokraté (2; 0,40) KSČM (2; 0,20) ČSSD (2; 0,33)	47,35 %
Malonty (11)	Prokultura (1; 0,81) KSČM (2; 0,62) Nezávislí pro Malonty (1; 0,63) NK obce Malonty (1; 0,48) Sportovci (1; 0,73) Pro další rozvoj obce (5; 0,43)	57,82 %
Netřebice (9)	KSČM (1; 0,63) KDU-ČSL (4; 0,44) SNK Evropští demokraté (4; 0,35)	53,25 %
Omlenice (11)	SNK (8; 0,27) KSČM (1; 0,50) ČSSD (2; 0,32)	53,09 %
Pohorská ves (9)	Za obec Pohorská Ves (2; 0,07) SNK-"Za Poh. Ves prosperující" (7; 0,04)	68,29 %
Rožmitál na Šumavě (9)	KSČM (2; 0,52) Rožmitál 1 (5; 0,42) Rožmitál 2 (2; 0,59)	66,88 %
Soběnov (7)	10 samostatně stojících kandidátů, 7 mandátů, VK nelze vypočítat	74,65 %
Střítež (7)	SNK (1; 0,39) Za další rozvoj obce (6; 0,33)	59,35 %
Velešín (15)	TOP 09 a Nezávislí (5; 0,38) SNK Velešín 2014 -2018 (4; 0,49) KDU-ČSL (2; 0,39) KSČM (1; 0,38) ČSSD (0; 0,67) Pro rozvoj města Velešín (3; 0,52)	46,22 %
Zvíkov (7)	KDU-ČSL (7; 0,30)	72,58 %

Zdroj: Vlastní výpočet na základě volebních dat Českého statistického úřadu

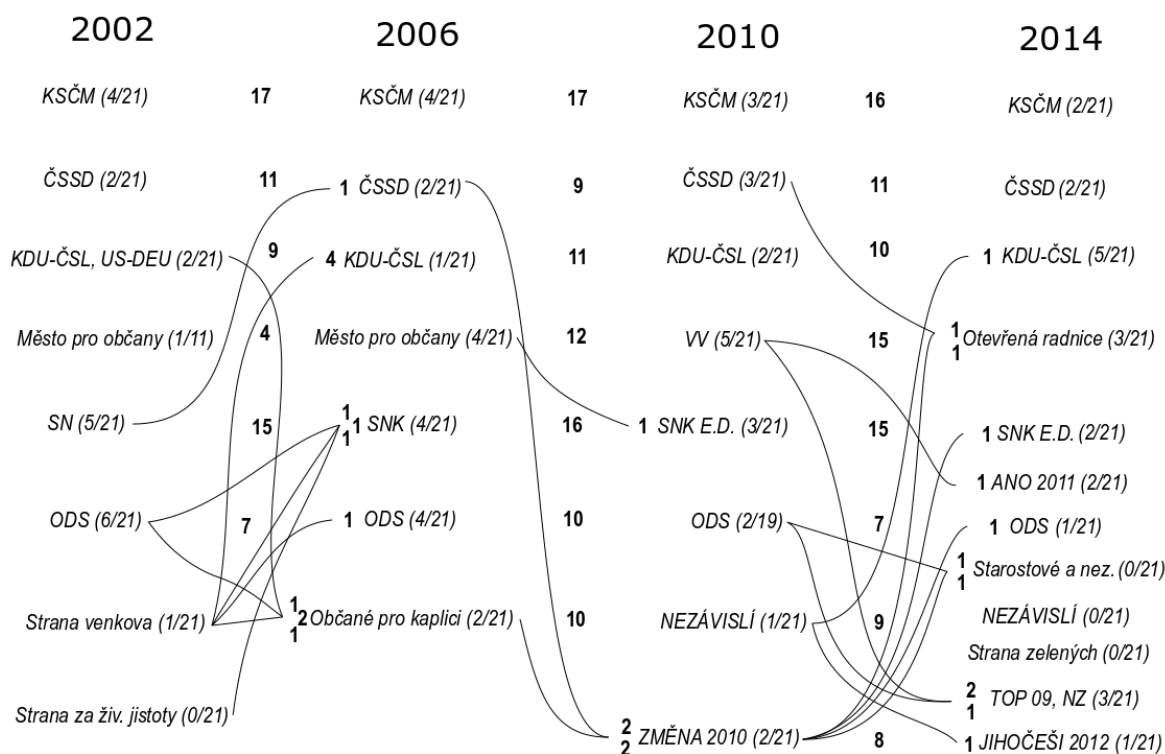
Pozn.: Číslo v závorce za názvem obce označuje celkový počet mandátů přidělovaných v obci, v závorce za kandidujícím politickým subjektem je počet získaných mandátů a hodnota variačního koeficientu, poslední sloupec tvoří volební účast

Hodnoty variačních koeficientů ve výši do 0,2 ukazují na nízkou míru rozptýlení preferenčních hlasů pro jednotlivé kandidáty oproti průměrné hodnotě hlasů na jednoho kandidáta na listině. V obcích správního obvodu Kaplice se o voličské hlasy ucházelo

56 politických subjektů s více kandidáty na listině. Nízká hodnota variačního koeficientu (do 0,2 včetně) byla zjištěna u deseti kandidátních listin. V převážné většině těchto případů se hodnota variačního koeficientu k 0,2 blíží. Je proto zřejmé, že tyto volební subjekty získaly podporu také na základě preferenčních hlasů pro některé jejich kandidáty. Zároveň je velmi pravděpodobné, že většinu hlasů tyto volební strany obdržely na základě podpory celé listiny strany. U všech ostatních subjektů již však hodnota variačního koeficientu dosahuje míry vyšší než 0,2. Již při hodnotě nepatrně vyšší se zpravidla projevuje, že množství preferenčních hlasů nejúspěšnějšího kandidáta je oproti nejméně úspěšnému kandidátovi z téže listiny obvykle více jak dvounásobný, což poukazuje na to, že volební podpora této strany vzniká na základě podpory ani ne z poloviny volbou celé stranické kandidátky. Navíc lze předpokládat, že voličů podporující listinu strany preferenčními hlasy jednotlivých kandidátů bude více, protože straně těchto preferenčních hlasů zpravidla udělí jen několik. U hodnot variačních koeficientů, které dosahují výše nad 0,3 již nelze pochybovat, že větší množství voličů této strany vybralo konkrétního kandidáta a menší ji volilo jako celek. Při celkovém pohledu na volební podporu jednotlivých subjektů je tedy patrné, že v jejich volební podpoře převládá spíše výběr jednotlivých kandidátů oproti volbě celých listin stran.

Otázkou však zůstává, jaká je výše hodnot variačních koeficientů vzhledem k distribuci volební podpory. U všech obcí výběrového souboru platí, že strana s největší volební podporou má zároveň nejméně rozptýlené výše preferenčních hlasů oproti průměru. Při posuzování množství voličů využívajících preferenční hlasy a voličů podporujících celé listiny stran je nutné zohlednit nejen množství kandidujících volebních stran v obci, ale také poměr hlasů pro nejúspěšnější stranu oproti ostatním kandidujícím listinám stran. V případě obcí, kde kandiduje větší množství volebních stran a lze tak hovořit o pluralitním politickém prostředí (z pohledu voliče) se většinou projeví skutečnost, že strany s největší voličskou podporou dosahují zpravidla nízkých hodnot variačních koeficientů.

Obrázek č. 7: politické spektrum v obci Kaplice, změny a vývoj jeho personálního zastoupení

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Pozn.: rok značí období voleb, v závorce u politických stran či sdružení je na prvním místě získaný počet mandátů danou stranou či sdružením a na druhém místě počet osob na kandidátní listině, tučně je vyznačen počet kandidátů, kteří do zastupitelstva kandidovali znovu u dalších voleb.

Volební systém v České republice dává voliči možnost osobní preference, a to dokonce tolika hlasy, kolik mandátů je rozdělováno v rámci volebního obvodu. Nabízí se však otázka, zda aplikovaný komunální volební systém vůbec voličům dává prostor k vyjádření svých volebních zájmů. Analýzou preferenčních hlasů kandidujících volebních stran v obcích správního obvodu Kaplice – obce s pověřeným obecním úřadem však bylo prokázáno, že vytěsňující a deformační účinky volebního systému nejsou tak značné, jak by bylo možné na první pohled očekávat. V případech obcí buďto s bohatě strukturovaným stranickým systémem nebo pouze dvěma či třemi subjekty se jeví být běžnou převažující volební podpora stranických kandidátek před výběrem jednotlivých kandidátů napříč různými listinami stran, což je dáno především soustředěnou podporou „en bloc“ místně relevantních stran. Voliči užívající tuto techniku volby v rámci svého volebního chování zvažují

především strany před kandidáty, následně posuzují zvolené zastupitelstvo opět především podle zastoupení volebních stran a jejich relativní velikosti. V případě stran s menší voličskou podporou je pro složení zastupitelstva distribuce preferenčních hlasů důležitá, což je dáno také vyšší mírou preferenčního hlasování pro kandidáty těchto volebních subjektů. Málodky se však stává, že by se do zastupitelstva z listiny této strany nedostal kandidát s velkým množstvím preferenčních hlasů. V případech obcí s kandidaturou jediného politického subjektu rozhoduje o převažujícím způsobu hlasování počet kandidátů na listině. Vzhledem k celkově malému množství kandidátů však pochopitelným výsledkem nemůže být volební sbor jiný, než je nabídka kandidátů.

Schéma politického spektra v Kaplici (obrázek č. 7) zaznamenává nárůst kandidátních listin, jak parlamentních stran, tak sdružení nezávislých kandidátů. Z vysokých hodnot variačních koeficientů u politických subjektů (v roce 2014) – vyjma komunistů evidujeme, že dochází spíše k personalizované volbě kandidátů. U voleb v roce 2014 došlo k roztržštění spektra stran a přesunům kandidátů mezi jednotlivými stranami. Nově přibylo hnutí Ano 2011, dále Starostové a nezávislí, Strana zelených, TOP 09 a Jihočeši 2012 – na jejich kandidátních listinách se objevila i jména, která figurovala v roce 2010 u jiných subjektů. V roce 2014 činil index plurality 12, jedná se nejvyšší hodnotu za poslední čtyři volební období.

Volební účast obcí správního obvodu je velmi vysoká, všechny obce mají vyšší volební účast než je celorepublikový průměr. Z hodnoty volební účasti lze konstatovat, že s nižším počtem obyvatel obce, roste účast u voleb. „V obci se každý s každým velmi dobře zná a tak jdou voliči podpořit svého kamaráda, známého, nebo rodinného příslušníka.“ Lze tak tvrdit, že v obcích nejmenší velikosti hraje roli sousedský efekt.¹⁴

6.3.3. Vodňany

Výběrovým souborem, se kterým je pracováno, jsou obce správního obvodu Vodňany – obce s pověřeným obecním úřadem. Správní obvod Vodňany se nachází v Jihočeském kraji, okrese Strakonice. V tomto správním obvodu je 17 obcí. Velikostní kategorie obcí je zde zastoupena od 39 obyvatel až téměř k 7 000 obyvatel. Dvě obce mají status města. Výběr správního obvodu města Vodňany byl záměrný, jsou zde zastoupeny malé obce

¹⁴ Rozhovor s občanským aktivistou obce Soběnov z 3. 7. 2015.

s pouze nezávislími kandidáty, obce, kde se setkáváme s neuceleným spektrem parlamentních stran a obce, kde jsou zastoupeny téměř všechny parlamentní strany.

V případě voleb, které proběhly v roce 2014 v obcích správního obvodu Vodňany - obce s pověřeným obecním úřadem, lze míru užití preferenčních hlasů posoudit na základě výpočtu variačních koeficientů preferenčních hlasů za jednotlivé kandidáty a strany. Jejich hodnotu ukazuje za jednotlivé obce a kandidující subjekty Tabulka č. 15.

Tabulka č. 15: Variační koeficient – volby do místního zastupitelstva 2014

Bavorov (15)	Sdružení pro Bavorov(5; 0,20) ČSSD (5; 0,23) SNK Evropští demokraté (2; 0,38) KSČM (3; 0,44)	50,31 %
Bílsko (7)	Pro Bílsko (7; 0,24)	50,63 %
Budyně (5)	SNK obce Budyně (5; 0,38)	60,29 %
Čičenice (7)	Nezávislí Čičenice (7; 0,37)	47,23 %
Drahonice (9)	SNK (9; 0,08)	39,06 %
Hájek (5)	6 samostatně stojících kandidátů, 5 mandátů, VK nelze vypočítat	64,29 %
Chelčice (7)	14 samostatně stojících kandidátů, 7 mandátů, VK nelze vypočítat	51,28 %
Krajníčko (7)	10 samostatně stojících kandidátů, 7 mandátů, VK nelze vypočítat	68,42 %
Krašovice (7)	KDU-ČSL (7; 0,27)	51,54 %
Libějovice (9)	Libějovicko 2 (4; 0,22) Libějovicko 1 (5; 0,24)	52,66 %
Měky nec (5)	6 samostatně stojících kandidátů, 5 mandátů, VK nelze vypočítat	82,14 %
Pivkovic e (7)	Nezávislí (7; 0,41)	76,12 %
Pohorovic e (7)	SNK Pohorovic e (7; 0,28)	62,30 %
Skočic e (7)	KDU-ČSL (5; 0,40) Lidmovic e (2; 0,30)	67,03 %
Stožic e (9)	SNK Stožic e (2; 0,14) SNK I (4; 0,51) SNK III (1; 0,86) SNK II (2; 0,85)	71,65 %
Truskovic e (7)	Strana za zkrášlení obce (7; 0,38)	48 %
Vodňany (21)	SNK-"Vodňansko-nepol.sdružení" (1; 0,46) ODS (2; 0,11) Vodňany pro změnu (4; 0,09) KSČM (1; 0,23) Vodňany 2022 (4; 0,17) SNK-nepol.sdr."Město a venkov" (8; 0,09) ČSSD (1; 0,38)	49,60 %

Zdroj: Vlastní výpočet na základě volebních dat Českého statistického úřadu

Pozn.: Číslo v závorce za názvem obce označuje celkový počet mandátů přidělovaných v obci, v závorce za kandidujícím politickým subjektem je počet získaných mandátů a hodnota variačního koeficientu, poslední sloupec tvoří volební účast

Hodnoty variačních koeficientů ve výši do 0,2 ukazují na nízkou míru rozptýlení preferenčních hlasů pro jednotlivé kandidáty oproti průměrné hodnotě hlasů na jednoho kandidáta na listině. V obcích správního obvodu Vodňany se o voličské hlasy ucházelo

39 politických subjektů s více kandidáty na listině. Nízká hodnota variačního koeficientu (do 0,2 včetně) byla zjištěna u pěti kandidátních listin. Je proto zřejmé, že volební podpora většiny politických subjektů vzniká především na základě tzv. panašování (výběru různých kandidátů více listin). Výjimku tvoří právě pět zmíněných listin, u nichž je velmi pravděpodobné, že většinu hlasů tyto strany obdržely díky podpoře celé listiny strany.

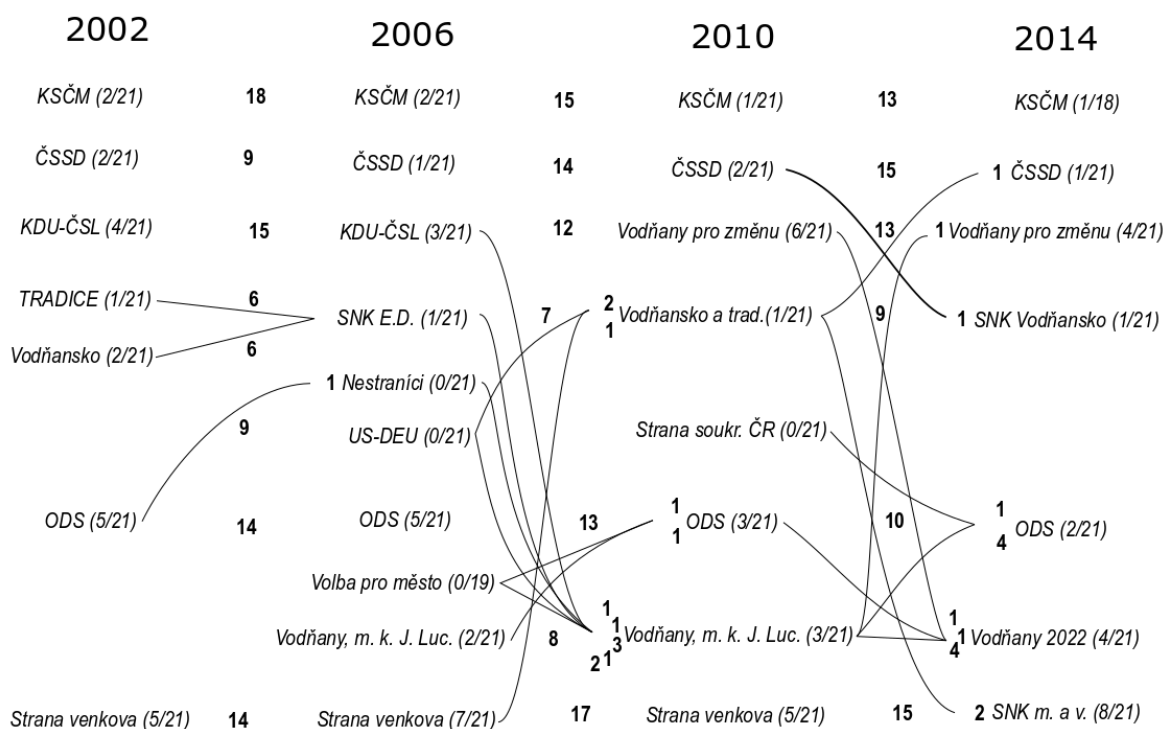
Je-li hodnota variačního koeficientu vyšší než 0,2, zpravidla se ukazuje, že množství preferenčních hlasů pro nejúspěšnějšího kandidáta je oproti nejméně úspěšnému více než dvounásobné. Podpora této stranické kandidátky tak zjevně vzniká ani ne z poloviny volbou celé listiny konkrétní strany. Voličů křížkujících různé kandidáty stran však může být ještě více, protože dané straně udělí preferenčních hlasů zpravidla jen několik.

V případě stran, u nichž vypočtený variační koeficient z preferenčních hlasů pro její kandidáty dosáhl hodnoty vyšší než 0,3, již nelze pochybovat, že větší část volebního zisku této strany pramení z panašování voličů. Při celkovém pohledu na výsledky voleb dle počtu preferenčních hlasů pro kandidáty tak lze jednoznačně tvrdit, že volební výsledek stran je dán v převažující míře podporou jejich jednotlivých kandidátů a nikoliv celé stranické listiny.

Otázkou však zůstává, jaký je vztah formy hlasování voličů vzhledem k charakteru volených politických subjektů a politického prostředí. Ze dvanácti sledovaných obcí, v nichž kandidovalo více listin politických subjektů než jeden (nejsou brány v úvahu listiny jediného kandidáta) platí v osmi případech, že strana s největší volební podporou má nejméně rozptýlené výše preferenčních hlasů vzhledem k průměrné hodnotě. Z výsledků variačních koeficientů však nelze určit, že by v obcích s nejvíce pluralitním politickým prostředím (posuzováno dle počtu kandidujících stran) dosahovaly nejúspěšnější kandidující strany nízkých hodnot variačních koeficientů. Z obcí výběrového souboru, v kterých kandidovaly alespoň čtyři volební strany, dosahuje vítězný politický subjekt nízké hodnoty variačního koeficientu jen v jediném případě. Tím je největší obec výběrového souboru Vodňany. Nízkých či středních hodnot variačního koeficientu v tomto případě dosahují také ostatní strany, které byly ve volbách úspěšné a získaly alespoň jeden politický mandát. Tomu se však dá snadno porozumět. Jedná se o obec, kterou lze v českých podmínkách vnímat vzhledem k její velikosti dané počtem obyvatel (necelých sedm tisíc) jako středně velkou. V případě takto velkých municipalit již lze očekávat, že část voličstva nesleduje důsledně místní politický proces, nezná většinu kandidátů a v rámci voleb se rozhoduje na základě znalosti politického subjektu, nikoliv kandidátů. Ve svém volebním chování pak tenduje

k podpoře celé listiny volební strany. Relevantní závěr by ovšem bylo možné utvořit pouze na základě studia většího množství středně velkých a velkých měst České republiky. Všechny ostatní obce včetně těch, kde kandidovaly alespoň čtyři volební subjekty (Bavorov, Stožice), lze považovat za tak malé, že voličstvo ve valné většině zná místní politické prostředí a při volbě se obvykle uchyluje k výběru kandidátů, nikoliv podpoře celé listiny volební strany. S volebními subjekty, u nichž byla vypočtena hodnota variačního koeficientu na nízké úrovni (do 0,2) se tak lze v případě malých obcí správního obvodu Vodňany setkat jen ve dvou případech. Jeden navíc v obci, kde kandiduje jediný subjekt s počtem kandidátů, který se rovná počtu členů zastupitelstva a z hlediska logiky volebního systému tak nemá smysl preferovat kandidáty.

Obrázek č. 8: politické spektrum v obci Vodňany, změny a vývoj jeho personálního zastoupení

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Pozn.: rok značí období voleb, v závorce u politických stran či sdružení je na prvním místě získaný počet mandátů danou stranou či sdružením a na druhém místě počet osob na kandidátní listině, tučně je vyznačen počet kandidátů, kteří do zastupitelstva kandidovali znovu u dalších voleb.

Výše popsané lze shrnout tak, že v obcích správního obvodu města Vodňany voliči ve většině hlasují prostřednictvím preferenčních hlasů pro vybrané kandidáty různých listin kandidujících politických subjektů. Základní otázkou tak zůstává, zda se jejich volba odráží ve složení zastupitelstev obcí. Jak již bylo uvedeno výše, volební systém aplikovaný při volbě zastupitelstev obcí v České republice má značně reduktivní účinky ve vztahu ke kandidátům z nižších pater kandidátních listin. Kandidáti na volitelných místech jsou oproti nim zvýhodněni tím, že mandáty přikázané straně získávají v případě, že některý z kandidátů na nevolitelném místě nezíská alespoň o deset procent hlasů více, než je průměrný počet hlasů na jednoho kandidáta na listině. Provedenou analýzou distribuce mandátů kandidátům jednotlivých volebních stran v obcích správního obvodu Vodňany se ukazuje, že významná většina zvolených zastupitelů získala mandát z volitelného místa listiny. Ze sledovaných 39 subjektů došlo u 29 z nich k jen nevýznamným posunům kandidátů na listině, nebo k posunům nedošlo vůbec. Vzhledem k prokázané skutečnosti, že voličstvo v těchto obcích ve většině inklinuje k preferování kandidátů na úkor volební podpory celých stranických listin, je toto číslo značné. Na jeho základě lze usuzovat na skutečně vysokou míru disproportionality komunálního volebního systému. Podrobným analytickým pohledem se navíc ukazuje, že většina zvolených kandidátů nejen, že pochází z předních míst kandidátních listin, ale navíc se jedná ve většině případů o bývalé a tedy znovuzvolené kandidáty – tzv. inkumbenční efekt. Na základě těchto výsledků lze odvodit závěr, že složení zastupitelstev obcí není důsledkem pouhého přání a volebního chování elektorátu. Významnou roli (a dost možná nejvýznamnější) hrají v tomto ohledu nominační schůze stranických subjektů, v jejichž rámci jsou sestavovány jejich kandidátní listiny.

Z obrázku č. 8 vyplývá, že ve městě Vodňany je již od roku 2002 stabilní politické prostředí s pouze malými změnami. O post zastupitelů se ucházejí jak strany zastoupené v parlamentu, tak nezávislá sdružení. K přesunům mezi kandidátními listinami v průběhu let dochází zcela výjimečně. Obvyklé je, že se o posty zastupitelů ucházejí stále stejní kandidáti a tak jsou kandidátní listiny jen minimálně obměňovány. V roce 2002 činil index plurality 7, v roce 2014 byla hodnota indexu plurality 6,86.

V obcích správního obvodu Vodňany byla taktéž, jako u předchozích měst volební účast vyšší než v celé republice. V jediné obci – obci Drahonice, nepřesáhla volební účast 40 %. V obci je stabilní politické prostředí a je tedy možné se domnívat, že nezájem voličů o účast ve volbách je důvodem neměnného politického spektra. V obci Drahonice se přiděluje devět

mandátů a je vytvořena pouze jedna kandidátní listina o devíti kandidátech. Již před volbami je tudíž jasné, jak volby dopadnou. Většina obcí a měst v tomto obvodu však překročila, co se týká účasti u voleb, celorepublikový průměr. Stejně jako u obcí správního obvodu města Trhové Sviny platí (zejména u obcí nejmenší velikosti), že účast obyvatel u voleb plní spíše společenský charakter.¹⁵ „Lidé spatřují díky volbám možnost setkat se a popovídat si.“¹⁶

6.3.4. Štětí

Dalším výběrovým souborem, se kterým je pracováno, jsou obce správního obvodu Štětí, obce s pověřeným obecním úřadem. Správní obvod Štětí se nachází v Ústeckém kraji, v okrese Litoměřice. V tomto správním obvodu jsou celkem čtyři obce. Obec Račice s 266 obyvateli, obec Snědovice se 713 obyvateli, obec Hoštka - 1253 obyvatel a poslední je obec se statutem města, obec Štětí (9 128 obyvatel). Výběr správního obvodu Štětí byl záměrný, protože jsou zde zastoupeny malá obec s pouze nezávislými kandidáty, obce, kde se setkáváme s neuceleným spektrem parlamentních stran a obce, kde jsou zastoupeny téměř všechny parlamentní strany.

V případě voleb, které proběhly v roce 2014 v obcích správního obvodu Štětí - obce s pověřeným obecním úřadem, lze míru užití preferenčních hlasů posoudit na základě výpočtu variačních koeficientů preferenčních hlasů za jednotlivé kandidáty a strany. Jejich hodnotu ukazuje za jednotlivé obce a kandidující subjekty Tabulka č. 16.

¹⁵ Rozhovor se zastupitelem obce Měky nec a Budyně ze dne 10.7. 2015

¹⁶ Rozhovor se zastupitelem obce Krajníčko 31.7. 2015

Tabulka č. 16: Variační koeficient – volby do místního zastupitelstva 2014

Račice (7)	Pro Račice 2014 (2; 0,37) SNK Pro Račice (5; 0,04)	70,34 %
Snědovice (9)	STAN (5; 0,10) SNK (4; 0,24)	55,25 %
Hoštka (15)	Hnutí za harm. rozvoj obcí a měst (3; 0,31) KSČM (5; 0,29) Společná budoucnost (5; 0,21) Sport a zdraví (2; 0,5)	58,77 %
Štětí (21)	Sport a zdraví a prosperita (4; 0,24) ČSSD (8; 0,11) KSČM (3; 0,16) SZ (1; 0,25) TOP 09 a Nezávislí (2; 0,28) ODS (3; 0,27)	36,75 %

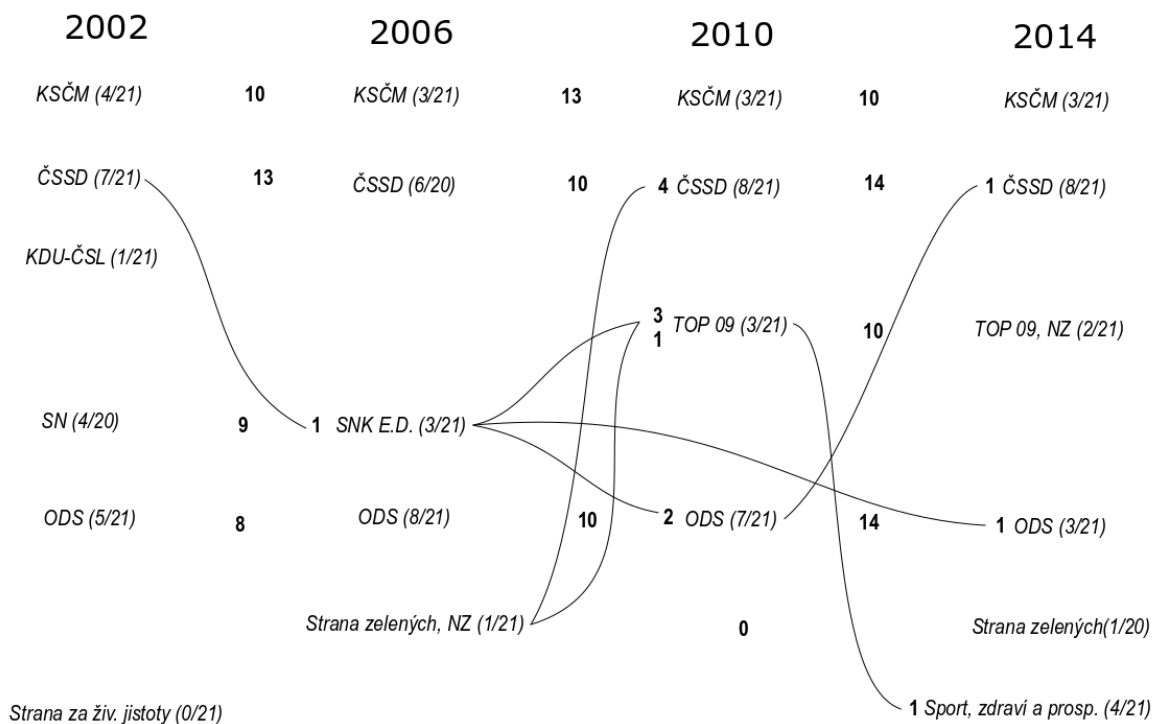
Zdroj: Vlastní výpočet na základě volebních dat Českého statistického úřadu, 2014

Pozn.: Číslo v závorce za názvem obce označuje celkový počet mandátů přidělovaných v obci, v závorce za kandidujícím politickým subjektem je počet získaných mandátů a hodnota variačního koeficientu, poslední sloupec tvoří volební účast

Variační koeficienty dosahující výše do 0,2 vypovídají o nízké míře rozptýlení preferenčních hlasů pro jednotlivé kandidáty oproti průměrné hodnotě hlasů na jednoho kandidáta na listině. V obcích správního obvodu Štětí kandidovalo v komunálních volbách 2014 celkem 14 politických subjektů. Hodnota variačního koeficientu do 0,2 byla zjištěna u čtyř kandidátních listin. Je tedy pravděpodobné, že tyto volební strany obdržely hlasy na základě podpory celé kandidátní listiny. Variační koeficient vyšší než 0,4 byl jen u jednoho politického subjektu a to u obce Hoštka, kde kandidovali jen nezávislí kandidáti.

V obcích, kde se o zastupitelská křesla ucházely parlamentní strany, získaly nejvíce mandátů (s nízkou hodnotou variačního koeficientu).

Obrázek č. 9: politické spektrum v obci Štětí, změny a vývoj jeho personálního zastoupení

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Pozn.: rok značí období voleb, v závorce u politických stran či sdružení je na prvním místě získaný počet mandátů danou stranou či sdružením a na druhém místě počet osob na kandidátní listině, tučně je vyznačen počet kandidátů, kteří do zastupitelstva kandidovali znovu u dalších voleb

Z obrázku č. 9 je evidentní stabilní zisk mandátů strany Komunistické a strany Sociálně-demokratické. Tyto strany v průběhu let udržují prvenství a většinu v zastupitelstvu. Jsou voliči podporovány jako celek. Ztrátu hlasů zaznamenala strana Občansko-demokratická, je to však odrazem nejenom konkrétní obce, ale i celorepublikovými výsledky. Kandidáti setrvávají na kandidátních listinách stejných politických subjektů a k jejich pohybu dochází jen zřídka.

Ve městě Štětí a obcích tohoto správního obvodu je volební účast až na město Štětí velmi vysoká. Opět se potvrzuje, že s velikostí obce klesá volební účast a roli hraje i tzv. sousedský efekt. Ve Štětí je stabilní politické prostředí, a přestože se jedná o město s téměř devíti tisíci obyvateli, je politické spektrum téměř neměnné. Volební účast od roku 2002 se ve všech volebních obdobích pohybovala kolem hodnoty 37%. Z rozhovoru se zastupitelem obce vyplynulo, že na nízké účasti má velký podíl malá sounáležitost

obyvatel s krajem. „Jedná se o pozůstatek Sudet a obyvatelé k městu nemají vztah. Vzhledem k tomu, že ve městě je jeden velký podnik, jež poskytuje zaměstnání velké části obyvatelstva a práce je mnohdy dle vytíženosti továrny, dochází k nárazovému přílivu a odlivu obyvatel.“¹⁷

Každý z politických subjektů účastnících se voleb do zastupitelstva obce má svůj program. Např. nově vzniklé sdružení Sport, zdraví a prosperita sestavovalo kandidátní listinu ze sportovců z místního sportovního klubu, sportovních sponzorů a učitelů. Většina těchto známých osobností získala potřebné hlasy a nově vzniklé sdružení obdrželo u voleb 2014 čtyři mandáty. Strana byla ve volbách podporována jako celek, ale mnoho voličů preferovalo personalizovanou volbu a podpořilo tak známou osobnost na kandidátní listině.¹⁸

Na otázku, zda se dotazovaný zastupitel bude ucházet o post zastupitele znovu, odpověděl, že ano. „Přes velká úskalí se nám podařilo prosadit v obci, co jsme si před volbami předsevzali.“¹⁹

6.3.5. Krupka

Krupka nemá žádný správní obvod. Krupka je vymezena územím obce Krupka a nejsou zde další obce tohoto správního obvodu. Správní obvod Krupka se nachází v Ústeckém kraji, v okrese Teplice. Krupka má 13 114 obyvatel a má status města.

Tabulka č. 17: Variační koeficient – volby do místního zastupitelstva 2014

Krupka (21)	ČSSD (7; 0,07) KSČM (4; 0,12) ANO (4; 0,10) DSSS (0; 0,15) ČPS (0; 0,17) ODS (0; 0,18) ÚPD (0; 0,32) Krupka naše město (3; 0,15) Zdravá Krupka (3; 0,12)	32,75 %
-------------	--	---------

Zdroj: Vlastní výpočet na základě volebních dat Českého statistického úřadu, 2014

Pozn.: Číslo v závorce za názvem obce označuje celkový počet mandátů přidělovaných v obci, v závorce za kandidujícím politickým subjektem je počet získaných mandátů a hodnota variačního koeficientu, poslední sloupec tvoří volební účast

V obci Krupka kandidovalo ve volbách do zastupitelstva obce devět politických subjektů. Pouze v jednom případě byla hodnota variačního koeficientu vyšší než 0,2 (Úsvit

¹⁷ Rozhovor provedený se zastupitelem obce Štětí ze dne 10.2. 2018

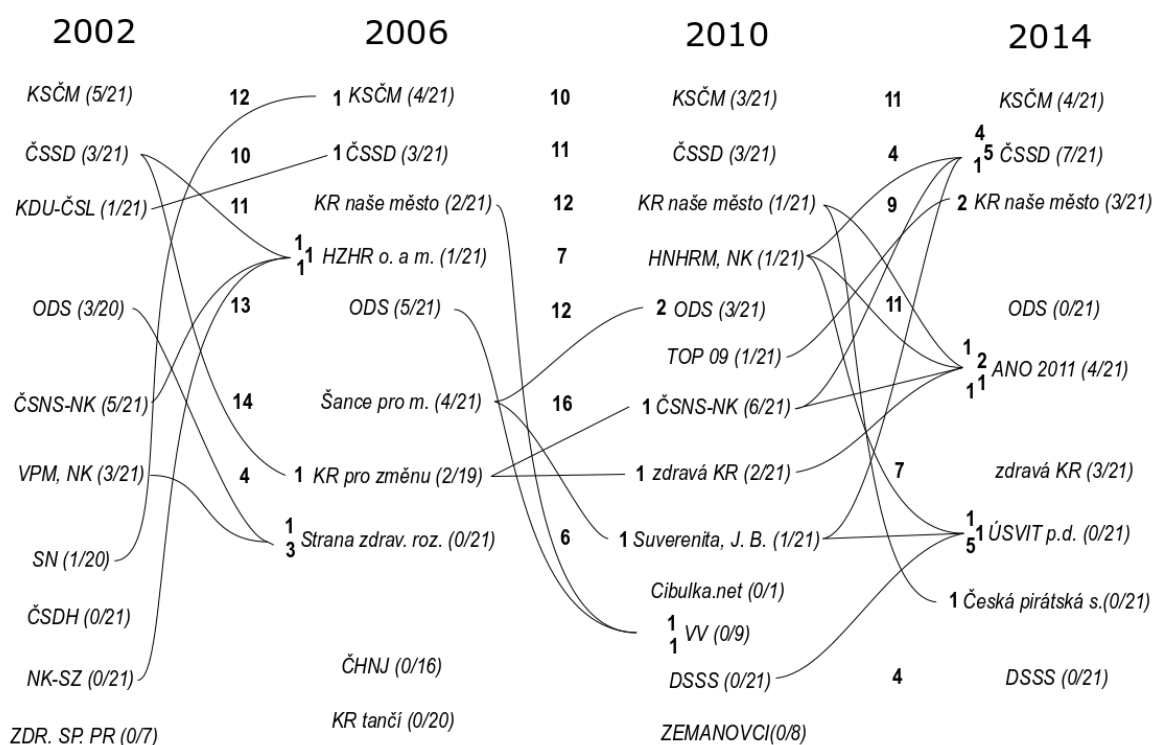
¹⁸ Rozhovor provedený se zastupitelem obce Štětí ze dne 10.2. 2018

¹⁹ Rozhovor provedený se zastupitelem obce Štětí ze dne 20.6. 2018

přímé demokracie s hodnotou 0,32). Nízké hodnoty variačních koeficientů svědčí o tom, že v obci Krupka voliči inklinují k podpoře celých kandidátních listin a nepreferují žádnou konkrétní osobnost kandidáta. Strany, které získaly nejvíce mandátů, jsou i stranami zastoupenými v Parlamentu České republiky.

Z obrázku č. 10 vyplývá, že ve městě Krupka je téměř stabilní politické spektrum. Až na malé obměny se ve městě o posty zastupitelů ucházejí stále stejné politické subjekty. Index plurality měl v roce 2002 hodnotu 9,2, v roce 2006 hodnotu 9,61, v roce 2010 se lehce zvýšil na 10,86 a v roce 2014 klesl na hodnotu 9. Stabilní politické prostředí s jen minimálními změnami je logickým vyústěním pro voličskou podporu celých kandidátních listin a tak nízké hodnotě variačních koeficientů.

Obrázek č. 10: politické spektrum v obci Krupka, změny a vývoj jeho personálního zastoupení

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Pozn.: rok značí období voleb, v závorce u politických stran či sdružení je na prvním místě získaný počet mandátů danou stranou či sdružením a na druhém místě počet osob na kandidátní listině, tučně je vyznačen počet kandidátů, kteří do zastupitelstva kandidovali znovu u dalších voleb

Ve městě Krupka se volební účast drží velmi nízko, v roce 2010 nedosáhla účast u komunálních voleb ani 30 %. V roce 2014 činila účast téměř 33 %. Aktivní volební právo obyvatelé obce Krupka nevyužívají nejen u voleb komunálních, ale i u voleb do Poslanecké sněmovny nebo u voleb prezidentských. Vždy byla účast u voleb výrazně nižší než celorepublikový průměr.

V roce 2010 se v Krupce konaly opakované volby a to z důvodu kupčení s hlasy. Stejná situace se opakovala i v roce 2014 a voliči dostávali předvyplněné hlasovací lístky, kterými za úplatu podpořili vybrané kandidátní listiny (Šimíček, 2012).

6.3.6. Šluknov

Výběrovým souborem, se kterým je pracováno, jsou obce správního obvodu Šluknov – obce s pověřeným obecním úřadem. Správní obvod Šluknov se nachází v Ústeckém kraji, v okrese Děčín. V tomto správním obvodu je sedm obcí. Velikostní kategorie obcí je zde zastoupena od 356 obyvatel žijících v obci Lobendava po město Šluknov s 5 636 obyvateli. Čtyři obce mají status města. Výběr správního obvodu Šluknov byl záměrný, jsou zde zastoupeny malé obce s pouze nezávislými kandidáty, malé obce, kde jsou zastoupeny politické strany a obce, kde se setkáváme s neuceleným spektrem parlamentních stran.

V případě voleb, které proběhly v roce 2014 v obcích správního obvodu Šluknov - obce s pověřeným obecním úřadem, lze míru užití preferenčních hlasů posoudit na základě výpočtu variačních koeficientů preferenčních hlasů za jednotlivé kandidáty a strany. Jejich hodnotu ukazuje za jednotlivé obce a kandidující subjekty Tabulka č. 18.

Tabulka č. 18: Variační koeficient – volby do místního zastupitelstva 2014

Dolní Poustevna (9)	Hasiči pro DP (1; 0,53) Za záchranu DP (1; 0,38) SPO (0; 0,51) SNK ED (3; 0,31) Změna pro Poustevnu (4; 0,12) KSČM (0; 0,68)	52,00 %
Lobendava (7)	Za krásnější Lobendavu (2; 0,45) Za lepší Lobendavu (3; 0,18) Vize Lobendava 2014-2018 (2; 0,54) SNK ED (0; 0,74)	68,85 %
Šluknov (15)	Nezávislí (1; 0,42) STAN (6; 0,31) Občané městu, město občanům (0; 0,36) Hnutí za harmonický rozvoj obcí a měst (2; 0,54) KSČM (1; 0,42) Šluknovské království (1; 0,56) Unie pro sport a zdraví (1; 0,92) Hasiči (1; 0,72) Město lidem (0; 0,54) ČSSD (2; 0,36)	41,22 %
Lipová (7)	ODS (4; 0,51) SNK (2; 0,65) ČSSD (1; 0,66)	58,33 %
Mikulášovice (11)	Hnutí za harmonický rozvoj obcí a měst (4; 0,34) ČSSD (1; 0,63) ODS (1; 0,52) KSČM (5; 0,23)	43,86 %
Velký Šenov (15)	SNK VŠ fotbalový oddíl (0; 0,41) Fair play (1; 0,41) KSČM (1; 0,40) SNK pro Šenov (3; 0,49) SNK Šenovští občané (1; 0,68) SNK TJ Jiskra (4; 0,35) SNK Život na severu (2; 0,31) ČSSD (3; 0,25)	54,23
Vilémov (9)	SNK pro Vilémov (2; 0,5) ODS (4; 0,30) ČSSD (3; 0,38)	52,56 %

Zdroj: Vlastní výpočet na základě volebních dat Českého statistického úřadu, 2014

Pozn.: Číslo v závorce za názvem obce označuje celkový počet mandátů přidělovaných v obci, v závorce za kandidujícím politickým subjektem je počet získaných mandátů a hodnota variačního koeficientu, poslední sloupec tvoří volební účast

V obcích správního obvodu Šluknov se o voličské hlasy u voleb do zastupitelstva obce ucházelo 38 politických subjektů s více kandidáty na listině. Nízká hodnota variačního koeficientu (do 0,2) byla zjištěna u dvou kandidátních listin. Z toho vyplývá, že volební podpora většiny politických subjektů vzniká především na základě tzv. panašování (výběru různých kandidátů více listin). Výjimkou jsou zmiňované dva subjekty, u nichž je velmi pravděpodobné, že většinu hlasů tyto strany obdržely díky podpoře celé kandidátní listiny.

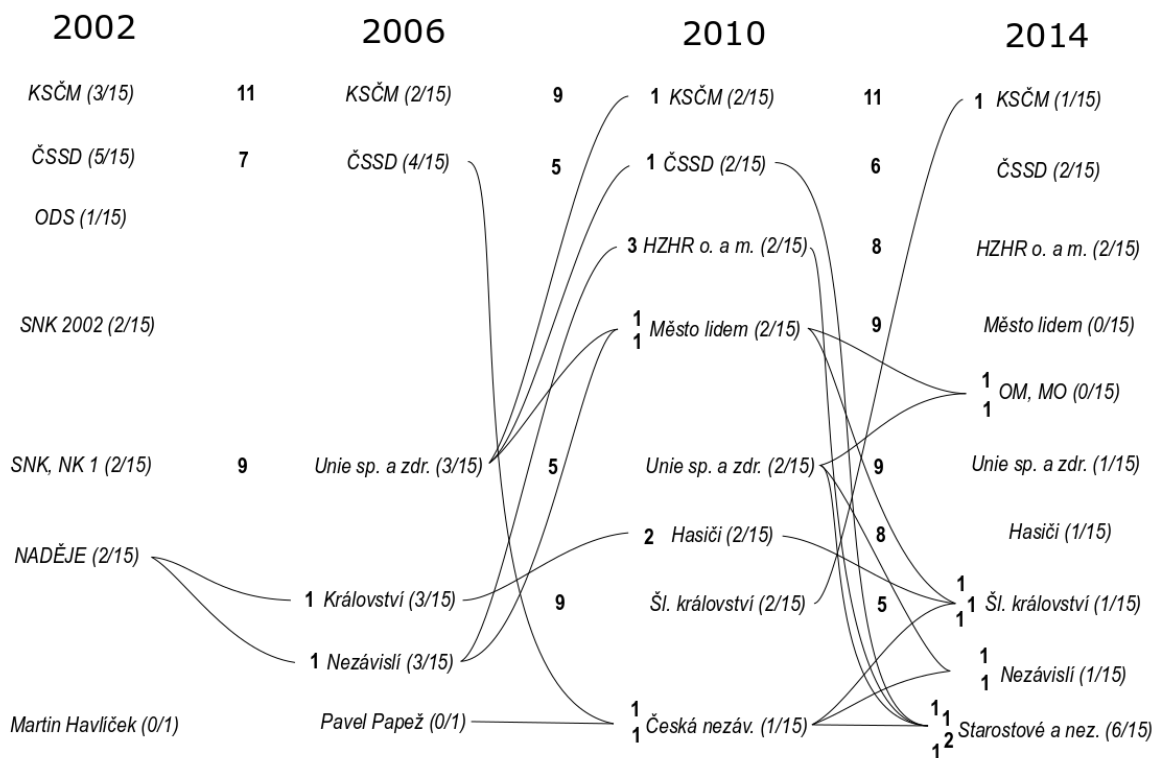
V případě stran, u nichž vypočtený variační koeficient z preferenčních hlasů pro její kandidáty dosáhl hodnoty vyšší než 0,3, již nelze pochybovat, že větší část volebního zisku

této strany pramení z panašování voličů. Při celkovém pohledu na výsledky voleb dle počtu preferenčních hlasů pro kandidáty tak lze jednoznačně tvrdit, že volební výsledek stran je dán v převažující míře podporou jejích jednotlivých kandidátů, nikoliv celé stranické listiny. Koeficient vyšší než 0,3 byl vypočítán u 33 politických subjektů.

Z vítězných kandidátek obcí správního obvodu Šluknov ve čtyřech obcích zvítězily u voleb strany nebo hnutí zastoupené v parlamentu ČR, zároveň lze z výpočtů variačních koeficientů konstatovat, že vítězné subjekty ve všech obcích dosáhly nejnižších hodnot v porovnání s dalšími subjekty, které kandidovaly do zastupitelstva obce. Kandidující subjekty, jejich hodnoty variačního koeficientu byly nejvyšší (v jednom případě dokonce 0,92), nezískaly žádný mandát, nebo pouze jeden. Lze také konstatovat, že s větší velikostí obce (počtem obyvatel, a díky tomu členů zastupitelstva) roste soutěživost.

Z obrázku č. 11 vyplývá, že ve městě Šluknov přibývá politických subjektů ucházejících se o zastupitelská křesla. Index plurality se postupně zvyšuje a to z hodnoty 6,07 v roce 2002 na hodnotu 10 v roce 2014. Ztrátu v počtu hlasů i získaných mandátů zaznamenaly národně relevantní strany, naopak velký zisk u voleb získalo hnutí Starostové a nezávislí (6 mandátů), kteří se ve volbách 2017 dostali i do Parlamentu ČR. Ve městě Šluknov vznikají také nová sdružení nezávislých kandidátů a v průběhu let dochází k migraci kandidátů mezi listinami.

Obrázek č. 11: Politické spektrum v obci Šluknov, změny a vývoj jeho personálního zastoupení

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat z ČSÚ

Pozn.: rok značí období voleb, v závorce u politických stran či sdružení je na prvním místě získaný počet mandátů danou stranou či sdružením a na druhém místě počet osob na kandidátní listině, tučně je vyznačen počet kandidátů, kteří do zastupitelstva kandidovali znovu u dalších voleb.

Přestože z vybraných případových studií má město Šluknov nejméně obyvatel (5 636) je ve městě taktéž velmi nízká účast u voleb. Volební účast se zvyšuje v průběhu volebních období a to od roku 2002, kdy činila 35,29 % (v roce 2006 byla účast u voleb 33,63 %, v roce 2010 38,20 %) po rok 2014, kdy se účast vyšplhala na 41,22 %. Důsledkem zvyšující se účasti u voleb je přibývající počet stran a tak více uchazečů o post zastupitele (ČSÚ).

7. Diskuse a závěry

Sledované charakteristiky (technika volby, znalost systému a vztah techniky volby a volební chování) vedou k přesvědčení, že aplikovaný komunální volební systém v České republice je v některých ohledech v rozporu se zájmy voličstva. Voličstvo, které disponibilními hlasy (ať už všemi nebo jen některými) preferuje konkrétní kandidáty, je omezováno účinkem volebního systému. Na základě výsledku šetření je takových voličů většina ve všech velikostních kategoriích obcí. Nezanedbatelnou skupinou jsou ovšem také voliči podporující strany jako celek. Ti jsou ovšem koncentrováni zejména v nejpočetnějších kategoriích největších obcí. Na základě výsledků šetření se ukazuje, že podstatná část z nich inklinuje k volbě stran s národní relevancí.

Diskuse týkající se legitimacy komunálního volebního systému se v kontextu výsledků šetření ukazuje jako relevantní. Zejména se nabízí otázka, zda by v rámci voleb zastupitelstev menších obcí neměl být využíván systém s významnější rolí preferenčních hlasů, který by ve větší míře respektoval zájmy voličstva. Posílení role voličů při sestavování místních zastupitelstev menších obcí by bylo přijatelné i s ohledem na obecný požadavek stability politického prostředí. Místní zastupitelstva malých obcí nejsou příliš zatížena ideologickými souvislostmi, protože v nich převládá zastoupení nezávislymi kandidáty a navíc se činnost zastupitelstev zpravidla neomezuje ani rozmanitostí podob místních exekutivních koalic. Méně přesvědčivý je vzhledem k výsledkům šetření požadavek na změnu systému v případě větších obcí. Většina respondentů volí všemi nebo některými hlasy relevantní politické strany a sledují tak zejména zájem stranický před personálním. Avšak pokud volič přidělí křížkem hlas celé kandidátní listině a zároveň udělí preferenční hlas pro členy stejné strany, či sdružení, preferenční hlasy nebudou brány v potaz, křížek je totiž křížkům u kandidátů nadřazený a volební komise by na ně nebrala ohled. Podpurným argumentem pro zachování systému v případě větších obcí je také fakt, že stabilní politické prostředí do značné míry vychází ze struktury stranického systému. Komunální volební systém nahrává nejen podpoře relevantních stran českého stranického systému, ale zároveň zajišťuje stabilitu personálního prostředí volených zastupitelstev. Kandidující volební strany mají větší vliv na složení budoucího politického sboru a tím také odpovědnost za schopnost spolupracovat s ostatními.

Otázkou zůstává, zda není desetiprocentní hranice pro přednostní zvolení příliš přísná a brání účinnější personalizaci volby. Komunální systém navíc působí nerovnoměrně. Zejména u velkých stran s vysokým počtem získaných hlasů a ve velkých městech je velmi

obtížné, aby byl lidmi preferovaný kandidát opravdu přednostně zvolen. Uspokojivěji systém funguje vůči menším stranám a také v menších obcích. Odchytky od průměru se zde projevují mnohem výrazněji a je tak snadnější, aby se někdo stal díky preferenčním hlasům úspěšným.

V případě úvah o změně volebního systému pro menší obce by důležitým badatelským úkolem nebylo pouze vymezení jeho nových parametrů, ale také stanovení hranice velikosti obce, do které by byl nový volební systém používán.

Z přehledu distribuce techniky volby užití voliči v obcích rozřazených dle velikostních kategorií je patrné, že v obcích do pěti tisíc obyvatel je volba výběrem jednotlivých kandidátů nejčastěji využívanou technikou (přibližně polovina respondentů). V případě kategorií větších obcí je zřejmé, že s jejich rostoucí velikostí klesá počet voličů, kteří v rámci volby vybírají jednotlivé kandidáty, a také roste podíl těch, kteří svoji volbu orientují na podporu celé strany, popř. kombinují volbu strany a vybraných kandidátů.

V případě obcí, které lze v českých podmínkách chápat jako velké (kategorie nad 30 tisíc obyvatel) je volba formou výběru jednotlivých kandidátů relativně málo četná. I přesto se však ukazuje, že orientace voličů na podporu volebních stran v takto velkých municipalitách není dominující, protože většina voličů v rámci své volby kombinuje výběr kandidátů více stran a zbylými hlasy podporu jedné strany.

Diskuse týkající se systému voleb zastupitelstev obcí může být smysluplná, je-li těžištěm řešeného problému oblast legitimacy v kontextu jeho vlivu na politickou reprezentaci českých obcí s ohledem na zájmy voličstva. Na základě výsledků dotazníkového šetření se ukazuje, že voliči menších obcí ve většině při volbě preferují konkrétní kandidáty volebních listin bez ohledu na jejich stranickou příslušnost. Komunální volební systém ovšem preferuje kandidáty z předních míst listin, kteří nemusí mít značnou voličskou podporu. Za úvahu jistě stojí úprava stávajícího volebního systému, který by ve větší míře podpořil preferenční hlasy voličů. Naproti tomu se v případě velkých obcí ukazuje, že změna volebního systému by nemusela vést k zásadní proměně složení zastupitelstev, protože většina voličů preferuje celé listiny relevantních politických stran.

Komunální volební systém v České republice dává voličům možnost osobní preference, a to tolika hlasy, kolik mandátů je rozdělováno v rámci volebního obvodu. Nabízí se však otázka, zda aplikovaný komunální volební systém vůbec voličům dává prostor k vyjádření svých zájmů. V případě stran s menší voličskou podporou je pro složení

zastupitelstva distribuce preferenčních hlasů důležitá, což je dáno také vyšší mírou preferenčního hlasování pro kandidáty těchto volebních subjektů.

Dle dat z volebního serveru a následného výpočtu variačního koeficientu lze potvrdit významný rozdíl v hlasování u komunálních voleb v Jihočeském a Ústeckém kraji. V Jihočeském kraji, kde je ve velikostní kategorii 3-15 000 obyvatel zastoupeno 27 malých měst a v kraji Ústeckém, kde je malých měst 21, je zaznamenán velký rozdíl mezi způsoby hlasování elektorátu. V Jihočeském kraji kandidovalo celkem 221 politických subjektů a hodnoty variačního koeficientu 0,2 nedosáhlo 26 subjektů, tedy necelých 12 %. Oproti tomu v kraji Ústeckém se účastnilo voleb celkem 164 subjektů a celkem 54 z nich nedosáhlo na hodnotu variačního koeficientu vyšší než 0,2 (téměř 40%). Z výsledků je tedy zřejmé, že v Jihočeském kraji voliči spíše panašují a podporují tak konkrétní kandidáty, oproti tomu v Ústeckém kraji voliči preferují volbu celé kandidátní listiny.

Důvodů voleného způsobu hlasování může být několik. Z rozhovoru se zastupitelem města Štětí vyplynulo, že obyvatelé ve Štětí nemají k městu vztah a dochází zde, kvůli práci k časté migraci obyvatelstva. V městech ústeckého kraje je také nízká účast u voleb, výrazně nižší než je průměrná účast u voleb v republice. V Ústeckém kraji je v porovnání s krajem Jihočeským nižší občanská aktivita. Počet nestátních neziskových organizací je v krajích velmi rozdílný. Při přepočtu nestátních neziskových organizací na 100 000 obyvatel, (většina krajů má asi 1 000 až 1 200 nestátních neziskových organizací na 100 000 obyvatel) činí index na 100 tisíc obyvatel v Jihočeském kraji 1 442 a v Ústeckém jen 1 068.

Na základě analýzy dat z volebního serveru lze tvrdit, že většina voličů účastnících se voleb do zastupitelstev malých měst v Jihočeském kraji vybírá konkrétní kandidáty z více listin. Sám fakt, že voličstvo většinově uchyluje k výběru kandidátů, nahrává úvaze o nevhodnosti aplikovaného systému voleb. Tím, že voliči vybírají kandidáty, je zjevné, že nejsou spokojeni se všemi kandidáty navrhuující strany, případně shledávají jiné kvalitnější kandidáty na kandidátních listinách jiných politických subjektů. Voliči tak preferenční hlasování vnímají jako personální volbu. Tomu ovšem nesvědčí volební systém, pro který jsou preferenční hlasy primárně hlasy pro konkrétní stranu.

V malých městech Jihočeského kraje se projevuje tzv. sousedský efekt a voliči tak spíše než ke vzdělání či zaměstnání konkrétního kandidáta inklinují při výběru k osobní znalosti kandidátů. Významný vliv má v malých městech i inkumbenční efekt. Komunální volební systém má v České republice reduktivní účinky. Zvýhodňuje kandidáty, kteří kandidují z volitelných míst listiny oproti kandidátům z míst nevolitelných, a to i přes

fakt, že dává voliči relativně značnou svobodu ve výběru kandidátů. Volič má (mimo jiného) možnost udělit preferenční hlasy jednotlivým kandidátům, a to až tolika, kolik mandátů je rozdělováno v daném volebním obvodu.

Z dat získaných z případových studií vyplynulo, že dochází k úbytku velkých politických stran v zastupitelstvech obcí a pozornost se přesouvá ke sdružení nezávislých kandidátů (stejně tak Klíma, 2015). Ostatně i většina kandidátů na kandidátních listinách politických stran kandiduje bez politické příslušnosti. Politické strany získávají u komunálních voleb stále nižší počty hlasů a voliči se přiklánějí spíše k nezávislým kandidátům. Podpora konkrétních kandidátů v Jihočeském kraji je způsobena sousedským efektem, zájmem a znalostí o politické prostředí obcí (rozhovory se zastupiteli obcí Trhové Sviny, Soběnov, Vodňany atd.) Nízká volební účast, malá spolková aktivita, vykořeněnost kraje z oblasti bývalých Sudet je známkou Ústeckého kraje (rozhovor se zastupitelem Štětí; ČSÚ). Slabá politická participace a inklinace voličů spíše k podpoře celých kandidátních listin je toho důkazem.

Aktuálnost tématu utváření (volby) samosprávných zastupitelských sborů podtrhuje také současná politická debata v ČR, kdy část politických aktérů přichází s návrhy zavedení přímé volby starostů. Vítěz voleb – přímých voleb starosty či podle některých návrhů kandidát s největším počtem hlasů na vítězné kandidátní listině – má po legislativních změnách získat jistotu, že usedne do křesla starosty (hejtmana). Legislativní návrhy však prozatím nejsou plně konkretizovány.

Předkladatelé legislativních změn (např. návrh poslanců Tomia Okamury, Radima Fialy a dalších na vydání ústavního zákona, kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů) navrhují novelu ústavy s přesvědčením, že následné přijetí prováděcích předpisů o přímé volbě starostů, hejtmanů a členů zastupitelstev územně samosprávných celků „povede ke kvalitnější demokracii a obrodě správy věcí veřejných v České republice“. Od přímé volby se očekávají zdůraznění osobní odpovědnosti primátora, starosty nebo hejtmana a vyšší stabilita systému obecních a krajských zřízení. Navíc by mělo dojít k podstatnému posílení důvěry občanů, kterým se tak vrátí nutný pocit a zájem, že se podílejí na správě věcí veřejných a skutečně o nich sami rozhodují, což by mělo podstatně zvýšit i volební účasti. Samotná přímá volba starosty však při současném zachování systému kolektivního vedení, jež je uplatňován v českém obecním pořádku, nemusí přinést očekávaný výsledek.

Literatura

1. AMBROŽOVÁ, Z. *Veřejné prostory malých měst – teoretická východiska. Urbanismus a územní rozvoj*. [online]. 2010, roč. 13, č. 6/2010 s. 14-20 [cit. 2015-02-14]. Dostupné z: http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-aknihovna/casopis/2010/2010-06/04_verejne.pdf
2. BALÍK, S. *Komunální politika: obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha: Grada, 2009. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2908-4.
3. BALÍK, S. *Česká komunální politika v obcích s rozšířenou působností: koalice, voličské vzorce a politické strany na místní úrovni v letech 1994-2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2008. Politologická řada. ISBN 978-80-7325-144-4.
4. BALÍK, S. *Studie ke komunálním volbám 2010*. Brno: MUNI PRESS. 2009.
5. BALÍK, S. *Studie ke komunálním volbám 2010*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5854-5.
6. BALÍK, S., GONGALA, P., GREGOR, K. *Dvacet let komunálních voleb v ČR. Centrum pro studium demokracie a kultury, Politologická řada, 2015*. Brno. ISBN 978-80-7352-381-3.
7. BIRCH, Sarah. Electoral systems and electoral misconduct. *Comparative Political Studies*, 2007, 40.12: 1533-1556.
8. BERNARD, J. Individuální charakteristiky kandidátů ve volbách do zastupitelstev obcí a jejich vliv na volební výsledky. *Sociologický časopis*, 4, pp. 613-640. 2012.
9. BERNARD, J., KOSTELECKÝ, T. Prostorový kontext volebního chování – jak působí lokální a regionální prostředí na rozhodování voličů, *Sociologický časopis/ Czech Sociological Review*, vol. 50, no 1, pp. 3-28. ISSN 0038-0288. 2014.
10. BERNARD, J., KOSTELECKÝ, T., ILLNER, M., VOBECKÁ, J. *Samospráva venkovských obcí a místní rozvoj*. Praha 2011. Slon. ISBN 978-80-7419-069-8.
11. BLAIS, André. The debate over electoral systems. *International Political Science Review*, 1991, 12.3: 239-260.
12. BOIX, C. Setting the rules of the game: the choice of electoral systems in advanced democracies. *American Political Science Review*, 1999, 93.3: 609-624.

13. BUCHANAN, J. M., TULLOCK, G. *The calculus of consent: logical foundations of constitutional democracy*. Indianapolis: Liberty Fund, c1999. ISBN 978-0865972186.
14. CABADA, L., KUBÁT, M. *Úvod do studia politické vědy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-076-5.
15. CHANG, Eric CC; GOLDEN, Miriam A. Electoral systems, district magnitude and corruption. *British Journal of Political Science*, 2007, 37.1: 115-137.
16. COURTNEY, P., ERRINGTON, A. Small towns as 'sub-poles' in European Rural Development: Policy, theory and methodology. In: *Agricultural Economics Society Annual Conference*. 2003. p. 11-14.
17. Český statistický úřad. [online]. [cit. 2014-03-10; cit. 2014-03-21; 2015-5-15; 2017-12-12]. Dostupné z: <http://czso.cz/>
18. ČOPÍK, J. Demokratický proces na subnacionálních úrovních politického rozhodování. Případová studie Nového Města nad Metují. *Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta*. 2006, Disertační práce.
19. ČOPÍK, J. *Proměny a kontinuita české komunální politiky: územní samospráva v nové době;(1850-2010).. Do roku 1945*. Scriptorium, 2014. ISBN 978-80-87271-89-6.
20. ČERMÁK, D., VOBECKÁ, J. a kol. ČERMÁK, Daniel, et al. *Spolupráce, partnerství a participace v místní veřejné správě: význam, praxe, příslib*. Sociologické nakladatelství (SLON), 2011.
21. ČMEJREK, J. *Obce a regiony jako politický prostor*. Alfa Nakladatelství, 2008. ISBN 978- 80-87191-00-4.
22. ČMEJREK, J. et al. *Participace občanů na veřejném životě venkovských obcí ČR*. Davle: Kernberg, 2009. Basic. ISBN 978-80-87168-10-3.
23. ČMEJREK, J. Lokální a regionální politické stranictví v ČR. In: *II. Kongres českých politologů*. Praha, 5. - 6. září 2003. Eds.: Dvořáková, V.: Heroutová, A. Praha: Česká společnost pro politické vědy, 2003, ISBN 80-902176-3-X
24. ČMEJREK, J., ČOPÍK, J. Rural Regions as a Political Space. *Mendel University In Brno Faculty Of Regional Development and International Studies, Proceedings of the International Scientific Conference*, Brno. 2013, ISBN: 978-80-7375-884-4.

25. ČMEJREK, J., BUBENÍČEK, V., ČOPÍK, J. *Demokracie v lokálním politickém prostoru: [specifika politického života v obcích ČR]*. Praha: Grada, 2010. Politologie (Grada). ISBN 9788024730615.
26. ČMEJREK, J., BUBENÍČEK, V., LUHANOVÁ, M., *Politika v regionálním rozvoji: úvod do studia*. Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta ve vydavatelství Credit, 2004, ISBN: 80-213-1157-6.
27. DAHL, R. A. *Demokracie a její kritici*. Victoria Publishing, 1995.
28. DAHL, R. A. *Democracy and its critics*. 15th printing. New Haven, Ct: Yale University Press, 1991. ISBN 9780300049381.
29. DENVER, D. T., Christopher J. CARMAN a Robert JOHNS. *Elections and voters in Britain*. 3rd ed. New York: Palgrave Macmillan, 2012. ISBN 978-0230241619.
30. DOČEKALOVÁ, P., ŠVEC, K. *Úvod do politologie*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2940-4.
31. DUŠEK, J. *Faktory regionálního růstu a rozvoje: (se zaměřením na spolupráci měst a obcí ve Středočeském kraji)*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2011. ISBN 978-80-87472-13-2.
32. FASORA, L., HANUŠ, J., MALÍŘ, J. *Občanské elity a obecní samospráva 1848-1948*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006. ISBN 80-7325-091-8.
33. FIALA, V., ŘÍCHOVÁ, B., *Úloha politických aktérů v procesu decentralizace*. Praha: Moneta-FM, 2002. ISBN 80-900965-8-1.
34. FRIEDMAN, M. *Kapitalismus a svoboda*. Jinočany: H & H, 1994. ISBN 80-85787-33-4.
35. HAHN, M. *Volební chování v Brně: srovnání komunálních, krajských a parlamentních voleb*. MASARYKOVA UNIVERZITA, Fakulta sociálních studií, Katedra politologie. 2018, Diplomová práce.
36. HAMPL, M. *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha: DemoArt pro Univerzitu Karlovu, Přírodovědeckou fakultu, 2005. ISBN 80-86746-02-x.
37. HAMPL, M., GARDAVSKÝ, V., KÜHNEL, K., 1989, Praha, *Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR*, ISBN 80-902154-2-4.
38. HEINELT, H., N. K. HLEPAS. *Typologies of local government systems*. In: *The European Mayor*. VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2006. p. 21-42.

39. HEYWOOD, A. *Politologie*. 3. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-115-1.
40. HLOUŠEK, V., KOPEČEK, L., *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. V Brně: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003. ISBN 80-210-3195-6.
41. HUDÁK, J., JÜPTNER, P., SVOBODA, J. et al. *Komunální politické systémy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2003. ISBN 8073080567.
42. JÜPTNER, Petr, et al. Komunální koalice a politické modely. *Politologická revue*, 2004, 10.2: 80-101.
43. JÜPTNER, P., POLINEC, M. a kol.. *Evropská lokální politika 2*. Praha: Institut politologických studií FSV UK, 2009. ISBN 978-80-254-3510-6.
44. KADERÁBKOVÁ, Jaroslava a Zuzana KHENDRICHE TRHLÍNOVÁ. *Region a regionální vědy: (vybrané sociální, kulturní a environmentální aspekty)*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2008. Eupress. ISBN 978-80-7408-009-8.
45. KATZ, Richard S.; MAIR, Peter (ed.). *How parties organize: change and adaptation in party organizations in Western democracies*. Sage, 1994.
46. KAVAN, S. Ethical Aspects of the Work of Rescuers During Extraordinary Events. In *The Social Science*, ISSN: 1818-5800. 2015.
47. KLÍMA, Michal. *Od totality k defektní demokracii: privatizace a kolonizace politických stran netransparentním byznysem*. Praha: Slon, 2015. Politické systémy. ISBN 978-80-7419-139-8.
48. KOBZEV KOTÁSKOVÁ, Sylvie, et al. The Impact of Education on Economic Growth: The Case of India. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 2018, 66.1: 253-262.
49. KOPŘIVA, R. Stabilita volební podpory politických stran v komunálních volbách. *Acta Politologica*, 3, pp 3–16. 2010.
50. KOPŘIVA, R. Analytické možnosti využití preferenčních hlasů při výzkumu volebního chování ve volbách zastupitelstev obcí. *Acta Politologica*, 3, pp 315-333. 2012.
51. KOPŘIVA, R., Komunální volební systém a politické zájmy voličů, *Auspicia*, 2016, Vysoká škola evropských a regionálních studií, ISSN 1214-4967.

52. KOPŘIVA, R., ČOPÍK, J., ČMEJREK, J., Mechanismy rozhodování o investičních záměrech a rozpočtech obcí, *Sociologia*, 2017, Vol.49 no. 5, Sociologický ústav Slovenskej akadémie vied, ISSN 1336-863.
53. KOPŘIVA, R., KOTÁSKOVÁ, S. *Systém ustanovování místních politických sborů jako faktor společenského rozvoje*. DUŠEK, Jiří. Udržitelný rozvoj v kontextu rozvoje regionů, obcí a států. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2014, 228 s. ISBN 978-80-87472-71-2. 2014.
54. KOPŘIVA, R., KOTÁSKOVÁ, S. Development of Rural Communities and the Factors Forming Local Political Representation. *Agrarian Perspectives XXIV. – Global Agribusiness and Rural Economy*. Czech University of Life Sciences Prague, Faculty of Economics and Management. ISBN 978-80-213-2581-4. 2015.
55. KOPŘIVA, R., KOTÁSKOVÁ, S. *The System of Appointment of Local Political Bodies as a Factor of Social Development*. Doi: 10.3923/sscience.2015.362.368. 2015.
56. KOUDELKA, Z. *Samospráva*. Praha: Linde, 2007. ISBN 978-80-7201-665-5.
57. KOUŘILOVÁ, J. *Synergie vztahu město-venkov*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2012. Ekonomie studium. ISBN 978-80-87197-44-8.
58. KREJČÍ, O. *Knihy o volbách*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-88-0.
59. LEBEDA, T. Komunální volby klamou. Krátké zastavení nad problematickými aspekty volebního systému pro obecní zastupitelstva. *Acta Politologica*, 3, pp. 332-343. 2009.
60. LEBEDA, T. *Volební systémy poměrného zastoupení - mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1523-3.
61. LEBEDA, T. Volební systém a voličské rozhodování. In: T. Lebeda, L. Linek, P. Lyons, K. Vlachová, et. al. (ed.), *Voliči a volby 2006*. 2007. Praha: Sociologický ústav AV ČR, pp. 15-36.
62. LINEK, L. *Jak měřit stranickou identifikaci?* Data a výzkum-SDA Info, 2009, 3.2: 187-210.
63. MATLAND, Richard E.; TAYLOR, Michelle M. Electoral system effects on women's representation: theoretical arguments and evidence from Costa Rica. *Comparative Political Studies*, 1997, 30.2: 186-210.

64. MATUŠKOVÁ, A. Zamyšlení nad vlivem malých a středních měst na regionální rozvoj venkovských regionů (na příkladě Plzeňského kraje). In JEŽEK, J.; KAŇKA, L. (eds.). *Konkurenceschopnost a udržitelný rozvoj malých měst a venkovských regionů v České republice*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, s. 237-256. 2011. ISBN 978-80-261-0094-2.
65. MATĚJŮ, Petr, et al. *Nerovnost, spravedlnost, politika: Česká republika 1991-1998* [Inequality, Justice, and Politics: The Czech Republic 1991-1998]. Prague: SLON, 2000.
66. Města a obce online. *Úřední deska a weby měst a obcí* [online]. [cit. 2016-03-10]. Dostupné z: <http://mesta.obce.cz/>
67. MOURITZEN, Poul Erik; SVARA, James H. *Leadership at the apex: politicians and administrators in Western local governments*. University of Pittsburgh Pre, 2002.
68. Návrh poslanců Tomia Okamury, Radima Fialy a dalších na vydání ústavního zákona, kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů, Doručeno poslancům: 22. prosince 2017.
69. NORRIS, Pippa (ed.). *Politics and the press: The news media and their influences*. Lynne Rienner Publishers, 1997.
70. NORRIS, Pippa. Did the media matter? Agenda-setting, persuasion and mobilization effects in the British general election campaign. *British Politics*, 2006, 1.2: 195-221.
71. OUŘEDNÍČEK, M. Teorie stádií vývoje měst a diferenciální urbanizace. *Geografie – Sborník České geografické společnosti 105*, č. 4, str. 361-369. 2000. ISSN 1212-0014.
72. OUTLÝ, J. Volby do zastupitelstev - vývoj a souvislosti. *Politologická revue* č. 2, 2003, s. 17 – 44.
73. OUTLÝ, J. Volby do zastupitelstev v obcích–vývoj a souvislosti. ŠARADÍN, P.; OUTLÝ, J. *Studie o volbách do zastupitelstev v obcích*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004, 11-46.
74. PERLÍN, R.; KUČEROVÁ, S.; KUČERA, Z. *Typologie venkovského prostoru Česka*. *Geografie*, 2010, 115.2: 161-187.
75. PERLÍN R, KULDOVÁ S. Typology of rural areas, Countryside-our world, Venkov je náš svět: sborník příspěvků z mezinárodní konference. *Countryside - our world : collection of papers of international konference*. Kutná Hora 16.-18.4.2008. V Praze: Česká zemědělská univerzita, c2008. ISBN 978-80-213-1851-9.

76. PINK, M., KABÁT, M. Parlamentní volby 2006 a volební geografie. In: D. Čaloud, T. Foltýn, V. Havlík, A. Matušková (ed.), *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, pp. 123-144. 2006.
77. POWE, N. A.; SHAW, T. Exploring the current and future role of market towns in servicing their hinterlands: a case study of Alnwick in the North East of England. *Journal of Rural Studies*, 2004, 20.4: 405-418.
78. PROUZOVÁ, Z. Centrum pro výzkum neziskového sektoru, Katedra veřejné ekonomie, Ekonomicko-správní fakulta, Masarykova univerzita, 2015.
79. REID, Margaret F. Rapid Transformations in Post-Socialist Cities: towards an Uncertain Future. In: *Globalism and Local Democracy*. Palgrave Macmillan, London, 2003. p. 95-107.
80. ROTHSTEIN, B. Creating political legitimacy: Electoral democracy versus quality of government. *American behavioral scientist*, 2009, 53.3: 311-330.
81. SISK, Timothy D. (ed.). *Democracy at the local level: the International IDEA handbook on participation, representation, conflict management and governance*. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA), 2001. ISBN 9189098730.
82. STEJSKAL, J., KOVÁRNÍK J. *Regionální politika a její nástroje*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-588-2.
83. SVENSSON, P. *Teorie demokracie: brněnské přednášky*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1995. ISBN 80-85959-02-x.
84. SCHUMPETER, Joseph Alois. *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-044-6.
85. ŠEDO, J. „Preferenční hlasy v komunálních volbách—zdroj obměny či stability volených reprezentantů?“. *Acta politologica*, 2009, 1.3: 344-365.
86. ŠIMÍČEK, Vojtěch (ed.). *Volby-svátek demokracie, nebo pletich?*. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav, 2012. ISBN 978-80-210-5823-1.
87. ŠVEC, K. Aplikace teorie koalic na proces utváření krajských rad v České republice. In: *III. Kongres českých politologů*. Praha, 8. - 10. září 2006. Eds.: NĚMEC, J., ŠŮSTKOVÁ, M. (ed.). Praha – Olomouc: Česká společnost pro politické vědy. 2006. ISBN 978-80-902176-0-7.

88. TAAGEPERA, Rein. How electoral systems matter for democratization. *Democratization*, 1998, 5.3: 68-91.
89. TRÁVNÍČEK, Matěj. Současná podoba a perspektivy volebního systému pro komunální volby v České republice. *Acta Politologica*. 2014, 6(2), 212-237. ISSN 1803–8220.
90. URBANOVÁ, Martina. Malá města Středočeského kraje jako aktéři meziobecní spolupráce. *Acta Politologica*, 2015, 7.1: 79-89.
91. VAISHAR, A. Malá města - motory rozvoje venkova. In: *Konkurenceschopnost a udržitelný rozvoj malých měst a venkovských regionů v České republice*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2011. s. 21-33. ISBN 978-80-261-0094-2.
92. VAISHAR, A. et al. *Geografie malých měst a jejich úloha v systému osídlení*. Brno: Ústav geoniky Akademie věd České republiky. 2008. ISBN 978-80-86407-57-9.
93. VAISHAR, A, et al. *Malá města - motory rozvoje jihomoravského venkova*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2012. ISBN 978-80-737-5660-4.
94. VAJDOVÁ, Zdenka; ČERMÁK, Daniel; ILLNER, Michal. *Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990*. Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2006. ISBN 80-7330-086-9.
95. VALEŠ, L. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1.
96. VLACHOVÁ, Klára. Dynamika pozitivní a negativní stranické identifikace v České republice/The Dynamics of Positive and Negative Party Identification in the Czech Republic. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 2003, 487-508.
97. VLACHOVÁ, Klára; ŘEHÁKOVÁ, Blanka. Sociální třída a její vliv na volební chování. *Voliči a volby*, 2006, 133-145. ISBN 13:978-80-7330-126-2.
98. Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení).
99. Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích.
100. Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze.
101. Zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí.
102. Zákon č. 147/2000 Sb., o okresních úřadech.
103. Zákon č. 314/2002 Sb., o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností.
104. ZIMMERMAN, Joseph F. Alternative Voting Systems for Representative Democracy. *PS: Political Science & Politics*, 1994, 27.4: 674-677.

Přílohy

Příloha č. 1

Dlouhodobý vývoj Jihočeského kraje v letech 1993 - 2014

	Měřicí jednotka	1993	1994	1995	1996	1997
OBYVATELSTVO						
Počet obyvatel (k 31. 12. 2014) celkem	osoby	626 391	627 123	626 867	626 533	626 570
0 - 14	osoby	125 097	121 439	118 165	114 926	112 116
15 - 64	osoby	422 490	425 867	428 182	429 795	431 542
65 a více	osoby	78 804	79 817	80 520	81 812	82 912
Průměrný věk obyvatel (k 31.12. 2014)	roky	36,4	36,6	36,9	37,2	37,5
	Měřicí jednotka	1998	1999	2000	2001	2002
OBYVATELSTVO						
Počet obyvatel (k 31. 12. 2014) celkem	osoby	626 634	626 112	625 874	624 568	625 097
0 - 14	osoby	109 446	106 530	104 095	101 779	99 557
15 - 64	osoby	433 248	434 970	436 375	437 342	439 571
65 a více	osoby	83 940	84 612	85 404	85 447	85 969
Průměrný věk obyvatel (k 31.12. 2014)	roky	37,8	38,1	38,4	38,7	39,0
	Měřicí jednotka	2003	2004	2005	2006	2007
OBYVATELSTVO						
Počet obyvatel (k 31. 12. 2014) celkem	osoby	625 541	625 712	627 766	630 006	633 264
0 - 14	osoby	97 330	95 428	93 438	91 943	91 545
15 - 64	osoby	441 782	443 273	446 006	448 209	449 999
65 a více	osoby	86 429	87 011	88 322	89 854	91 720
Průměrný věk obyvatel (k 31.12. 2014)	roky	39,3	39,5	39,8	40,1	40,3
	Měřicí jednotka	2008	2009	2010	2011	2012
OBYVATELSTVO						
Počet obyvatel (k 31. 12. 2014) celkem	osoby	636 328	637 643	638 706	636 138	636 611
0 - 14	osoby	91 361	91 668	92 715	93 935	94 968
15 - 64	osoby	450 719	449 281	446 990	439 559	434 132
65 a více	osoby	94 248	96 694	99 001	103 144	107 511
Průměrný věk obyvatel (k 31.12. 2014)	roky	40,5	40,7	40,9	41	41,4
		2013	2014			

	Měřicí jednotka		
OBYVATELSTVO			
Počet obyvatel (k 31. 12. 2014) celkem	osoby	636 707	637 300
0 - 14	osoby	95 890	96 875
15 - 64	osoby	429 563	425 694
65 a více	osoby	111 254	114 731
Průměrný věk obyvatel (k 31.12. 2014)	roky	41,6	41,9

Zdroj: ČSÚ, 2014

Příloha č. 2

Zaměstnanost - Jihočeský kraj

	Měřicí jednotka	1993	1994	1995	1996	1997
Zaměstnaní celkem	tis. osob	303,3	307,2	310,1	308,4	307,3
Míra ekonomické aktivity	%	62,9	63,0	62,7	62,2	62,0
Průměrný evidenční počet zaměstnanců	tis. fyz. osob	207,1	198,6	190,7	183,8	211,1
Průměrná hrubá měsíční mzda	Kč	5 574	6 557	7 717	9 170	10 114
	Měřicí jednotka	1998	1999	2000	2001	2002
Zaměstnaní celkem	tis. osob	300,5	296,9	299,7	299,5	298,7
Míra ekonomické aktivity	%	61,2	61,1	61,1	60,8	60,0
Průměrný evidenční počet zaměstnanců	tis. fyz. osob	205,6	196,6	191,3	188,0	246,8
Průměrná hrubá měsíční mzda	Kč	11 017	11 809	12 551	13 528	13 910
	Měřicí jednotka	2003	2004	2005	2006	2007
Zaměstnaní celkem	tis. osob	296,9	296,6	300,7	302,8	311,8
Míra ekonomické aktivity	%	59,4	59,4	59,5	59,5	59,7
Průměrný evidenční počet zaměstnanců	tis. fyz. osob	243,3	239,0	238,0	238,3	238,9
Průměrná hrubá měsíční mzda	Kč	14 640	15 478	16 289	17 232	18 431
	Měřicí jednotka	2008	2009	2010	2011	2012
Zaměstnaní celkem	tis. osob	314,7	307,4	300,0	299,9	295,2
Míra ekonomické aktivity	%	59,4	58,8	58,0	58,5	57,8
Průměrný evidenční počet zaměstnanců	tis. fyz. osob	234,4	227,8	224,8	222,9	221,2
Průměrná hrubá měsíční mzda	Kč	19 637	20 319	20 583	21 041	21 714
	Měřicí jednotka	2013	2014			
Zaměstnaní celkem	tis. osob	295,6	300,6			

Míra ekonomické aktivity	%	57,6	59,1
Průměrný evidenční počet zaměstnanců	tis. fyz. osob	219,3	*
Průměrná hrubá měsíční mzda	Kč	21 749,0	*

Zdroj: ČSÚ, 2014

Příloha č. 3

Nezaměstnanost – Jihočeský kraj

	Měřicí jednotka	2005	2006	2007	2008	2009
Uchazeči o zaměstnání	osoby	23 632	20 426	16 452	17 505	27 530
Volná pracovní místa	místa	2 636	5 222	6 983	4 188	1 516
	%	6,69	5,68	4,47	4,83	7,78
Podíl nezaměstnaných osob (na obyvatelstvu ve věku 15–64 let)	%	4,92	4,20	3,35	3,65	5,92
	Měřicí jednotka	2010	2011	2012	2013	2014
Uchazeči o zaměstnání	osoby	29 545	26 450	28 767	31 551	27 645
Volná pracovní místa	místa	1 850	2 073	2 450	2 338	3 631
	%	8,50	7,53	8,36	.	.
Podíl nezaměstnaných osob (na obyvatelstvu ve věku 15–64 let)	%	6,39	5,81	6,37	7,10	6,20

Zdroj: ČSÚ, 2014

Příloha č. 4

Dlouhodobý vývoj Ústeckého kraje v letech 1993 - 2014

	Měřicí jednotka	1993	1994	1995	1996	1997
OBYVATELSTVO						
Počet obyvatel (k 31. 12.) celkem	osoby	825 257	825 103	825 074	825 534	825 870
0 - 14	osoby	165 530	160 537	156 393	152 846	149 172
15 - 64	osoby	564 177	568 331	571 337	574 340	577 311
65 a více	osoby	95 550	96 235	97 344	98 348	99 387
Průměrný věk obyvatel (k 31.12.)	roky	35,8	36,0	36,3	36,6	36,9
	Měřicí jednotka	1998	1999	2000	2001	2002
OBYVATELSTVO						
Počet obyvatel (k 31. 12.) celkem	osoby	826 852	827 151	827 013	819 450	819 712
0 - 14	osoby	146 110	143 134	140 277	136 459	134 587
15 - 64	osoby	580 959	583 811	586 040	582 808	584 869
65 a více	osoby	99 783	100 206	100 696	100 183	100 256
Průměrný věk obyvatel (k 31.12.)	roky	37,2	37,5	37,7	38,1	38,3

	Měřicí jednotka	2003	2004	2005	2006	2007
OBYVATELSTVO						
Počet obyvatel (k 31. 12.) celkem	osoby	820 868	822 133	823 173	823 265	831 180
0 - 14	osoby	132 486	130 843	129 047	127 404	127 148
15 - 64	osoby	588 058	589 719	590 567	590 169	595 938
65 a více	osoby	100 324	101 571	103 559	105 692	108 094
Průměrný věk obyvatel (k 31.12.)	roky	38,5	38,8	39,0	39,2	39,4
	Měřicí jednotka	2008	2009	2010	2011	2012
OBYVATELSTVO						
Počet obyvatel (k 31. 12.) celkem	osoby	835 891	836 198	836 045	828 026	826 764
0 - 14	osoby	126 837	127 116	128 212	127 990	128 524
15 - 64	osoby	597 980	594 705	590 843	577 193	568 628
65 a více	osoby	111 074	114 377	116 990	122 843	129 612
Průměrný věk obyvatel (k 31.12.)	roky	39,6	39,8	40,0	40,4	40,6
	Měřicí jednotka	2013	2014	2015		
OBYVATELSTVO						
Počet obyvatel (k 31. 12.) celkem	osoby	825 120	823 972	822 826		
0 - 14	osoby	128 800	129 480	.		
15 - 64	osoby	560 986	553 949	.		
65 a více	osoby	135 334	140 543	.		
Průměrný věk obyvatel (k 31.12.)	roky	40,9	41,2	.		

Zdroj: ČSÚ, 2014

Příloha č. 5

Zaměstnanost – Ústecký kraj

	Měřicí jednotka	1993	1994	1995	1996	1997
Zaměstnaní celkem	tis. osob	399,6	389,3	387,3	378,3	381,1
Míra ekonomické aktivity	%	63,7	62,9	62,5	62,0	62,7
Průměrný evidenční počet zaměstnanců	tis. fyz. osob	269,4	251,4	251,9	239,7	266,6
Průměrná hrubá měsíční mzda	Kč	5 971	6 959	8 112	9 510	10 383
	Měřicí jednotka	1998	1999	2000	2001	2002
Zaměstnaní celkem	tis. osob	369,7	352,7	348,5	361,4	357,8
Míra ekonomické aktivity	%	61,7	61,0	60,5	61,1	59,9
Průměrný evidenční počet zaměstnanců	tis. fyz. osob	255,2	243,6	233,6	229,4	284,3
Průměrná hrubá měsíční mzda	Kč	11 238	12 066	12 646	13 553	14 030
	Měřicí jednotka	2003	2004	2005	2006	2007
Zaměstnaní celkem	tis. osob	353,1	358,1	357,9	363,1	361,6

Míra ekonomické aktivity	%	59,1	60,7	60,4	60,5	57,5
Průměrný evidenční počet zaměstnanců	tis. fyz. osob	281,7	278,6	275,8	275,6	280,3
Průměrná hrubá měsíční mzda	Kč	14 895	15 804	16 577	17 489	18 703
	Měřicí jednotka	2008	2009	2010	2011	2012
Zaměstnaní celkem	tis. osob	372,0	365,7	361,9	363,0	354,1
Míra ekonomické aktivity	%	57,2	57,3	57,5	57,4	56,8
Průměrný evidenční počet zaměstnanců	tis. fyz. osob	272,7	267,8	259,3	256,4	249,4
Průměrná hrubá měsíční mzda	Kč	19 957	20 850	21 166	21 327	21 863
	Měřicí jednotka	2013	2014			
Zaměstnaní celkem	tis. osob	363,7	366,5			
Míra ekonomické aktivity	%	57,6	57,6			
Průměrný evidenční počet zaměstnanců	tis. fyz. osob	242,1	242,1			
Průměrná hrubá měsíční mzda	Kč	22 074	22 626			

Zdroj: ČSÚ, 2014

Příloha č. 6

Nezaměstnanost – Ústecký kraj

	Měřicí jednotka	2005	2006	2007	2008	2009
Uchazeči o zaměstnání	osoby	70 532	63 652	49 894	45 657	59 976
Volná pracovní místa	místa	2 710	5 003	6 462	4 485	1 721
Podíl nezaměstnaných osob (na obyvatelstvu ve věku 15–64 let)	%	11,31	10,21	7,88	7,32	9,88
	Měřicí jednotka	2010	2011	2012	2013	2014
Uchazeči o zaměstnání	osoby	61 947	58 087	61 589	65 820	60 824
Volná pracovní místa	místa	2 238	1 974	1 786	2 345	3 488
Podíl nezaměstnaných osob (na obyvatelstvu ve věku 15–64 let)	%	10,24	9,80	10,46	11,47	10,67

Zdroj: ČSÚ, 2014

Příloha č. 7

Vybrané ukazatele v ČR, Jihočeském a Ústeckém kraji v roce 2014

	ČR celkem	Jihočeský	Ústecký
ZÁKLADNÍ ÚDAJE (k 1. 1. 2014)			
Rozloha v km ²	78 867	10 057	5 335
Obce s rozšířenou působností	205	17	16
Obce	6 253	623	354
Části obcí	15 071	1 983	1 151
OBYVATELSTVO			
Živě narození	109 860	6 437	8 292
Zemřelí	105 665	6 428	8 846
Přistěhovalí	41 625	4 945	7 229
Vystěhovalí	19 964	4 361	7 823
Počet obyvatel	10 538 275	637 300	823 972
ZAMĚSTNANOST			
Míra ekonomické aktivity ²⁾ (%)	59,3	59,1	57,6
Zaměstnaní v hlavním zaměstnání podle VŠPS (tis. osob)	4 974,3	300,6	366,5
z toho podnikatelé	865,5	48,1	72,4
Zaměstnanci ³⁾ (přepočtené osoby v tis.)	3 751,5	210,7	236,2
Průměrná hrubá měsíční mzda ³⁾ (Kč)	25 686	23 146	23 072
NEZAMĚSTNANOST (podle MPSV)¹⁾			
Neumístění uchazeči o zaměstnání	541 914	27 645	60 824
z toho ženy	268 942	13 721	30 394
Volná pracovní místa	58 739	3 631	3 488
Podíl nezaměstnaných osob ⁴⁾ (%)	7,46	6,20	10,67
Uchazeči na 1 volné pracovní místo	9,2	7,6	17,4
ORGANIZAČNÍ STATISTIKA¹⁾			
Ekonomické subjekty	2 733 459	160 786	173 415
z toho: fyzické osoby	2 030 915	128 113	136 138
obchodní společnosti	419 444	15 076	18 341
družstva	15 154	652	479
CESTOVNÍ RUCH			
Hosté	15 587 076	1 176 046	431 882
z toho nerezidenti	8 095 885	364 891	148 749

¹⁾ stav k poslednímu dni sledovaného období

²⁾ podíl počtu zaměstnaných a nezaměstnaných (pracovní síly) na počtu všech 15letých a starších

³⁾ podle místa pracoviště v podnikatelské i nepodnikatelské sféře; údaj za ČR je včetně pracujících v zahraničí

⁴⁾ podíl počtu dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15–64 let na obyvatelstvu ve věku 15–64 let

⁵⁾ údaj za ČR včetně povolení územně nerozdělených

Zdroj: ČSÚ, 2014

Příloha č. 8

VOLBY ZASTUPITELSTEV OBCÍ V ČESKÉ REPUBLICE A LEGITIMITA VOLEBNÍHO SYSTÉMU – dotazníkové šetření provedené v roce 2014

1. Jak velká je počtem obyvatel obec, v které máte trvalé bydliště?
2. Zúčastnil/(a) jste se voleb do zastupitelstva obce v roce 2010, ve které máte trvalý pobyt?
3. Jakým způsobem jste volil/(a)?
4. Jakou kandidátní listinu jste volil/(a)?
5. Která politická strana to byla?
6. Vyberte důvody, proč jste volil/(a) právě tuto kandidátní listinu
7. Uvažujete o účasti u voleb zastupitelstva Vaší obce na podzim letošního roku?
8. V případě, že se voleb zúčastníte, koho budete volit?
9. Která kandidátní listina to nejspíše bude?
10. Která politická strana to nejspíše bude?
11. Účastnil/(a) jste se v minulém roce 2013 voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR?
12. Jakou politickou strany jste volil/(a)?
13. Cítíte se některé politické straně v ČR blízko?
14. Je Vám určitá strana o trochu bližší než ostatní strany?
15. Ke které straně se cítíte nejbliže?
16. Cítíte se této straně:
17. Jaké je Vaše pohlaví?
18. Kolik je Vám let?
19. Jaký je Váš rodinný stav?
20. Kolik máte dětí?
21. Kolik z nich žije s Vámi ve Vaší společné domácnosti?
22. Jaké je Vaše současné ekonomické postavení?
23. V případě, že vykonáváte nějakou profesi, o kterou se jedná?
24. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
25. V naší společnosti jsou skupiny, kterým je přisuzováno vysoké sociální postavení, a naopak skupiny s nízkým sociálním postavením. Když přemýšlíte o sobě, kam byste se ve srovnání s ostatními lidmi v této zemi umístil/(a) na následující stupnici, jejíž nejvyšší číslo

(10) představuje nejvyšší sociální postavení a nejnižší (1) naopak představuje nejnižší sociální postavení: [Stupnice]

26. V jakém okrese se nachází obec, v které máte trvalý pobyt?

Příloha č. 9

Otázky pokládané v rámci polostandardizovaných rozhovorů se zastupiteli jednotlivých obcí a měst (Trhové Sviny, Kamenná, Nové Hrady, Žár, Horní Stropnice, Soběnov, Měky nec, Budyně, Krajníčko, Štětí)

- 1.) Z jakého důvodu jste se rozhodl kandidovat do zastupitelstva obce?
- 2.) Z jakého důvodu se (ne)účastníte voleb po záštitou politické strany?
- 3.) Jak probíhá sestavování kandidátních listin v obci?
- 4.) Volební účast – z jakého důvodu je v obci tak nízká/vysoká volební účast?
- 5.) Proč voliči u vás v obci preferují personalizovanou volbu/podporu celých kandidátních listin?
- 6.) Domníváte se, že pro voliče je spíše důležitá stranická příslušnost nebo osobnost konkrétního kandidáta?
- 7.) Jaký je váš názor na komunální volební systém v České republice?
- 8.) Hodláte opět kandidovat ve volbách do obecních zastupitelstev v roce 2018?